

אורית קארי*

**אהבה עזה כמות
או הטורדה מאיימת***

**הטרדה מאיימת (stalking), שירת אלתרמן וקולנוע ישראלי, בני
חדת-כבוד (honor) וכבוד סגולי (dignity): ניתוח של תרבות
ומשפט, רומנטיקה ואלמנטים**

חלק ראשון: הצגת הנושא ◀ א. רומנטיקה, איטרים, מטרות נתיב
ומסגרתו ◀ ב. משפט ותרבות ◀ ג. המהותי המקנא לתן רצינית:
הרומנטיקה בראי השירים של שמחה עניים ◀ ד. stalking: עוברות
והוויות של הקורבנות ◀ חלק שני: אהבה עזה כמות הדרת-הכבוד
א. פגישה (פסלית?) לאי-קץ: קריאה ביקורתית בשירת אלתרמן
ב. בהקשר רחב יותר: הרומנטיקה של שמחה עניים ועולם הדרת-הכבוד
(honor) ◀ ג. ביקורת הספרות: שירת פרשנות בלתי-ביקורתית
ד. אהבת-עולם בתרבות הפופולרית: "החלה אהבה משיכון ג'" ◀ חלק
שלישי: עמדת החוק כלפי הטרדה מאיימת וכבודו הסגולי של האדם
א. החוק לאנטי הטרדה מאיימת ◀ ב. מקץ שלוש שינויים: האם החוק
מתחיל את השינוי התכונתי-הערכי המיוחל? ◀ ג. בהקשר רחב יותר:
ההנהגה מפני הטרדה מאיימת וכבודו הסגולי של האדם (dignity) ◀
חלק רביעי: סיכום וסיום

חלק ראשון: הצגת הנושא

א. רומנטיקה, איטרים, מטרות חדין ומסגרת
"איך כללים באהבה ובמלחמה" – הכרות זו היא מן המפורסמות שאינן צריכות ראייה,
וכס צאן-ברבל של הרומנט, שהידי עזה כמות אהבה ומים רבים לא יכסות.

אולם קוראים תיגר על הגישה המסורתית, המפיקה את המלחמה הפרשות החוק והמשפט

תחת לאראלה שדמי, לאייאלה פרידמן ופורום לימודי מגדר באוניברסיטת תל-אביב,
לרונן ויינשטיין ולמערבת הספר משפט, תורה ומכרות. תורת מיוחדת לתת גוף על
תקייאת המערכת ועל החצרות המדיקיות, תרבות המעשיות, שהשבתו תן את
התכנים והן את נסחיהם. גרסה מוקדמת של כמה טעמים במאמר זה הופיעה במאמר
"תעבור קבאתי שותקת ומשורף את ביתך עליך, לתי, לתי, רודפי צדק: מחקרים
בפשיעה ואכיפת חוק בישראל" (א' שדמי ועד ליל עזריות, 2004).

* אורי קארי

בערונו משקיעים עצמנו בתוכה, אני עשויים לא להבחין בהתנהגות מוצא משותפת, ששני
הצדדים לזיכות מסכימים עליה גם אלה המצדדים בתוכניהם של הליכונים המדיעניים
של האהוב וגם אלה המצדדים באפשרות לחאר אותו במנוחה כללית ולמצוא את התואם
לו באתר אחר מסכימים כי עיני האהוב רואות דברים בצעמינו של האהוב שעיניים אחרות
אינן מסוגלות, אינן פנויות או אינן מעונינות להבחין בהם.
המשפט ברובן באהובם מקיים שבתם המשפט עלול להיכשל בקצור-דעת כלפי נמניי,
ברצונו ליהיה חשיבות רק למה שהוא מורגל לתפוס כמחוזות הנסיונית, הפנימית, ללא
מונחות להתעכב על האופן שבו הם תווים את עצמם למעשה ועל הפריטים החשובים להם
בעצמיותם.

תקייאת של גוסבאום לאהוב ולשתוק דוחקת בנו להכיר במגבלותיה של האפשרות
להאר באמצעות מושגים כלליים מהו בריוק מושא אהבתנו. גם בהיעדר שפה שתתאר את
טיבו של המאפיין תחת-פעמי שעליו מבקש הנמנע המשפטי להגן, אין תוכן צריך למנוע
את המשפט מלעשות כמיטב יכולתו לספק הכרה והגנה כאלה. איני קוראת לשופטים
ולמחוקקים לאהוב את נמניי המשפט, אלא לדאוג אותם ביסודיות קונקרטיים, ולא רק
דרך מושגים עקרוניים, ולהתקשר רוב קשב לדיווח שלום באשר לתיכונים החשובים להם
בווייתם וברמותם. ניתן להבין את המופי זאת תקונקרט, ניתן היה להתחמק ברצונו של
ליישים שלם יותר של עקרון כבוד-אהוב. לולא היתה התרבות המשפטית שלנו מצמצמת
תחת השפעת מסורות תרבותיות המעריבות של מאפיינים תרפטיים. אולם בהינתן הנשייה
כבוד-אהוב כאמצעי לזיהוי חשיבותם של מאפיינים תרפטיים, אולם בהינתן הנשייה
התקנה של שיטת המשפט המערבית לתעדיף את עקרון-הכבוד-אהוב, והמסקר שואל את אחד
כלים שיכנסו את הקונקרט והמשפטי בתורה אל תוך עקרונות-הכבוד-אהוב.
בקטע מן התמישית הקאמלי עומדים המושגים המשפטיים, יש צורך לפתח
מפקדיי מדוע אינו מוגלות "ספורת העומר, המשפטיי משיב תחיל, שברוד בינו לכך
מנהג ספורת העומר דבר מלבד התואנה שמנהג זה מספק לו כתי להתחמק מנישיות. יוני איננו
תפיצים בשיטת משפט שבה בעלי יקן יצטרכו לאחוז בתואנה ועילות משפטיות לא-להם
על-מנת לזכות בהגנה למה שהם מבינים וחווים כחיוני לתחישת העצמיות שלהם. לכן,
כפי שביקשתי לסייע כאן באמצעות הוכחה של גוסבאום ועניין נתי, עלינו לפתח כלים
להכרה בתחנותם של מאפיינים של נמניי המשפט המצויים בנקודות המחקר שלהם
עם סביבתם, גם אם קשה לתאר מאפיינים אלה באמצעות שפה מושגית ולסווגם תחת
קטגוריית תחת מובחנת.

לחציג בפטרונות את החיקויקה החלשה, את המהלכים המשפטיים שהובילו להקיקתה, את יתרונותיה וחסרונותיה ואת הסדרים החילופיים האפשריים⁴. במאמר שלהלן אני מבקשת לקרוא את החוק הישראלי החדש, המגדיר הסדרה מאיימת שלילית ופסולה ומפוארת בנושיו, בהקשר של התרבות הישראלית על שני פניהיה זה הגבוה, כפי שהוא בא לידי ביטוי בשידור הקונטינטי של נתן אלתרמן, אולי המדובר, המשפיע והחשוב במשוררים הישראליים, וזה הפופולרי, כפי שהוא בא לידי ביטוי בסרט הישראלי אחד (החלה אהבה משיכון צ"ח)⁵.

כיווני לחציג על המתח העצום השורר בין העמדה הנורמטיבית שנקבעה על-ידי החוק החדש בהקשר של התופעה התברורה שהחוק מבנה הסדרה מאיימת לבין השקפת עולם המורשת בתורה ביחס לאותה תופעה עצמה. השקפת עולם זו מבוססת, מגולגמת, מתוקנת, מוצממת ומנוגמת בכלים תרבותיים כמו אלה הנבחרים כאן, אשר מעצבים את התופעה התברורה הנדרגת לא כהסדרה מאיימת, אלא דווקא כאהבה עזה שמזוהה או פגיימת לא-י-קץ, כיווני לעורר שאלות לאור שיה ציבורי ממושמע. אני מאמינה כי עצם דגמת מן המוכר או ניומנות להגדרה לאור שיה ציבורי ממושמע, או תשובות באלה קיימות השאלות בהקשר המזוהה של סוגיה קונקרטיה מבארת, ממוחששת ומאפשרת ראשונה של דיון ציבורי שיטתי ומפורה בקשר המורכב שבין רונמטיקה, והערך החובי המיוחס לה, לבין עברות נגד נשים; בין משפט המרחיב; בין נורמות הקוקות לבין ערכיה של התורה הישראלית כפי שהם מתגלמים בתרבותה.

ברבות הפישה גבוהה יותר, הדיון שלהלן מציג את המתח הספציפי בין הערכים המגולגמים בחוק הישראלי האחד על הסדרה מאיימת לבין עמדות תרבותיות מורשתיות ביחס לפגיישה לא-י-קץ כמקרה פרטי, אשר מרגים מחוץ צמוד, כולל ושיטתי יותר בין שני פנים שונים של הערך שהחוק הממשלתי הציב בלב עולם הערכים של ישראל: כבוד האדם, כבוד הזאת מכיל לפחות שני פנים גבילים ושונים שכל אחד מהם קשור להשקפת-עולם אחרת. בהקשרים לא-מעשיים, השקפות-העולם הללו אינן עולות בקנה אחד, והן במקום אחד הענייני נהנות מפורט כזה של החקיקה האמריקאית האוסרת על walking, ראו פפר: A. Bor, "Stalking Narratives and the Law" (Amn. J. Legal Ethics, 2001). המשפט העיקרי שהיהוהי בספר, לרבות ההתייחסויות לרכיבי המשפט בתופעה ועבודתי בשאלת תיפול המשפטי החלים, כוונן פה גם לגבי החוק הישראלי. תיאור המצוי של החוק הישראלי, הניגון והאשית התייחסותה של הפסיקה אליו יוצג כאן בהמשך.

מובן שבחירויי בשידה נתן אלתרמן ומבטיסם של שני גביעון עצמה אסולין אינה מתיימרת להביע עמדה אמפירית, כי יצירות אלה הן המשפיעות ביותר על כל דומיה תברורה תישראלית בהיימנו או שהן מייצגות באורח מדויק את רוב יצירות התרבות הישראלית והגיתות התרבותיות-המתבררות המצויות וזינו בריבוי ואיכותי. התנתה הנגיבת מאתוריי וזיא כי שתי היצירות שנבחרו הנין חשובות, מוכרזות ומשמעותיות די הצורך לביסוס שינון שהשקפת-הערכים שהן מבטאות מנבות ומתקנות, ואשר רשימה די המקורות בהן הציגה רווחת ומרכיבת תברורה הישראלית במדה כיוו מציינות חלקל אינן מציינות ביאור ואינו מעוררות כל קישור או התייגיוני. במישויו של Clifford Geertz, אלה טקטיס גרושיים. מבין הן, גיתות עומק של היצירות הללו מהוות גיתות תברורה של התברורה הישראלית.

ומתירה לה להתנהל ללא כל מחויבות מוסכמת, על-פי "כללי הטבע" או הננוגל, שבמסגרתם כל דאלים גברי. דיני המלחמה מבטאים את התוכחה כי רונמטיקה זו של המלחמה מובילה לפגיעה קשה בנוריות-אדם, לפשעי מלחמה ולפשעים נגד האנושות, מתפה על-הם ואף מצדיקה אותם, כל מי שחיי אדם, וכויות-אדם וכבוד אדם קרם ללכו מאמץ את השקפת-העולם שדיני המלחמה מגלמים, משבח אותה ומתלהל כהתנומת ופרודוקטיבית.

הקיקום של הסדרים משפטיים שמסרתם למנוע עברות קונדיות נגד נשים הניסיון לאכור אותם קוראים המגד על הגישה המסורתית המפיקה את ה"אתנה" מרשות החוק והמשפט, ומתירה לה להתנהל ללא כל מחויבות מוסכמת, על-פי "כללי הטבע" או הננוגל, שכל דאלים גבר במסגרתם. הסדרים משפטיים שמסרתם למנוע עברות קונדיות נגד נשים מבטאים את התוכחה כי רונמטיקה זו של ה"אהבה" מאפשרת פגיימת קשות בנורמות נשים, מתפה עליהן, משהיקה אותן ונתנה להן לינוטימטיקה. אנשים לא-מעשיים שרוממות וזי אדם, וכויות-אדם וכבוד אדם בנורמה מגנים ומחפיים את התפיסה התברורה המגולגמת בסדרים שמסרתם למנוע עברות קונדיות, וזעקים נגד הזרם התברורי והתרבותי שהסדרים אלה חורפים בהביאם לידי קיץ הרונמטיקה¹. ההגנה התברורה של פגיעה בנשים כ"רונמטיקה" חזקה, כך מסתבר, מן התברורה התברורה של ניקי מלחמה כהתחיים.

במאמר זה אני מבקשת לבחון הפרד משפטי אחד הקורא תיגר על עברות נגד נשים: חוק מניעת הטרדה מאיימת, התשס"ב-2001², על רקע התפיסה התברורה-התרבותית תרואת בו רכשכמות פגיעה אנושה ברומטיקה ובשעם תחיים. המסדה מאיימת³ היא תיטוי העברי שנובע ואומץ על-ידי המשפט הישראלי כדי לבטא את התופעה המכונה באנגלית "stalking"⁴ לאתרוגה אימץ ביח"ה הממוקקים הישראלית את התפיסה כי תופעה זו הינה אלימות פסולה נגד נשים, וקבע עמדה זו בתוקי מסרת המאמר אינה להתמקד בפרטי: המסדר של המשפט הישראלי בתחום זה וגם לא

1. אני מתייחסת ל"רונמטיקה" במובן העממי, הרחב, העמום של המושג בשימושו היומיומי, ואינו מתיימרת לגסות למקד ולנתח, לייחת בקורתי שיטתי של הרונמטיקה כנוצר של התברורה התברורה וזיא איילו האחרותיה הרונמטיקה: בין אהבה לצלכות (תשס"ב), סיח 1809 (לוחן: חוק למניעת הטרדה מאיימת).
2. אף שאני מציגה את העירוף המילולי העברי כתרונמת של המלה בשפה האנגלית, ואף שאני מתייחסת אל stalking והטרדה מאיימת כאל שני מצינונים של תופעה אחת, דומים כי ההבדל הגדול בין האיסוראיות השונות המתלוות לכל אחת מהנו מביטוי עייר המולגליים משמר הכונה כלשתי. המלה בשפה האנגלית מתייחסת להתנהגות זו צייר (אנשי או חיות) העולם העיר אומץ לשם תיאור התופעה התברורה הידונה בארחת משפולי, תיטוי העברי, לעומת זאת, נטבע במיחד כיי להתייחס לתופעה התברורה שלילית שהחוק מבקש לשיר. קשה לי להשיר בשלב מוקדם תי להתייחס לתופעה התברורה או ובאיו שדה יש משמעות להבדל לשוני תי ואני מוחדרת את הנוגיה בעירי-עיון. עם זאת, כאשר אני משמעת להבדל לשוני תי בעוד שבצירוף העברי אני משמעת שישוית כלשתי, אני מבנה אותה בשמה האנגלי, השוללה את התופעה, גם כאשר אני מתייחסת בעיקר כיי להביע את עמדת המשפט, השוללה את התופעה, למען התיק. להתופעה בארצות-הברית אני מבנה אותה בשפה האנגלית, למען התיק.
- 3.

והתיבה מסוג "משפט וספרות"; הסוג הראשון, זמנונה "משפט פספירות", מתמקד בניחות יצירות ספרות העוסקות במשפט או בנושאים הענייניים; הסוג השני, המכונה "משפט פספירות", מתמקד בניחות סקסיים משפטיים תוך שימוש בכלים מתחום מתקדם הספרות; הסוג השלישי עוסק בהשוואות אופני פרשנות בשני התחומים הללו.⁷ כותבים וכותבות המרחיבים את הריעיון והמיוחסים בכתיבתם לא רק לספרות ויפה, לרטרולוגיה ולחלוצנות ויטורית ספרותית, אלא גם לשירה, קולנוע, תיאטרון, תקשורת וסקסיים מסוגים נוספים, מרחיבים את גבולות הז'אנר, ומשווים לו צביון של יצירות "במשפט והרבות".

זה כשני עשורים כותבים כותבות פמיניסטיות מביאות אל המוקדים במשפט וספרות ובמשפט ותרבות את נקודת המבט הפמיניסטית, ומשלבות את הנטיזיות של הז'אנרים המשפט-ספרותי והמשפט-תרבותי עם הנטיזיות הפמיניסטיות על ערכיהן.⁸ בנושא המדויק, טנרן הכתיבה (הנרטיב-האישי) והתפיסה הערכית המובנת ביסודו, מאמר זה הינו כתיבה פמיניסטית.

מאמר זה (כרבים אחרים) אינו נופל במדויק לאף אחת משלוש המגזרות השיטיות הנכרות של "משפט וספרות". הוא אינו מתמקד בניחות שירה שעניינה משפט, לא בניחות ספרות של הז'אנר חוק ואף לא באופני פרשנות משפטיים וספרותיים מקבילים. מרכזי-המבט של דיון זה הוא ביקורת תרבות שעניינה חשיפת התשתית הערכית והאידיאולוגית של סקסיים מרכזיים כותביה הישראלית, וניתוח הקשר בין השתתפות זו לבין מטרתה המוצהרת של המשפט ונטיזיותו להגשמתו. בהקשר זה אני משלבת יהודי דיון בשירה ביקורת שירה (כולור פירשנות ספרותית, קולנוע, משפט וערכים תברתיים, כל זאת כדי להדגים ולהתחיש כיצד יצירות תרבות בכלל, ושירה וקולנוע בפרט, יכולים ללכת, לבטא, להחיות, להגבות, לגבול, לחוק ולהגביר מצבים קיומיים ותופעות

משיכות לכתובנים מנוגדים. אני מציעה שהנדרמות החקיקות בתוך ז'אנר על השרדה מאיימת מעוגנות באחד מפניו של ערך כבוד האדם; התפיסות החברתיות המשקפות בתרבות המבנה את ההופעה החברתית כפגישה לאי-ז'קן כרוכות ללא הפחד בפני האחר של כבוד האדם. העגה זו מעודדת שאלות במלוא הריאותן; האם יכולים שני פניו של כבוד האדם לדור יחדיו בכפיפה אחת? הריש כותבו של ערך בעל פניו ניסו לזנוג יחדיו משיכות ערכים שונות? ואם לא, האם ניתן להכריע בין שני פניו של כבוד האדם שכל אחד מהם שלוב במערכת ערכית חשובה ונבדלת בהקשר הישראלי?

הדיון בתפיסת העולם של החוק למדינת השרדה מאיימת על רקע עמדות תרבותיות מורששות מנוגדות מהחזיק ומבחיין את הקניש העמוק שמעוררת כפילות-פניו המשפטית. התרבות של המושג "כבוד האדם" במציאות החברתית, התרבותית והמשפטית בישראל, אני מאמינה שקושי בסיסי זה מחייב דיון ציבורי יסודי, שיכול להתחיל בניחות פרטני של מקיים קונקטיביים כמו זה המוצג במאמר זה. אני מאמינה כי דיון במקרים פרטיים יכול לקדם את השיפור החברתי המקיף בשנייהו הביעיות של ערך כבוד האדם, ורק שיפור כזה יכול לקדם את פתרוןם של המקיים הפרטיים. זאת יסודי: אני מאמינה כי ייתכן שיעצם השפעתם של מבני העולם הערכיים המסתתרים מאחורי מיתוסים ותפיסות רדונות היא עצמה עשויה משמעותית בדרך לשחרור מאחיהם.

בתלוק הבא של המאמר תלוק שוני, העוסק בפגישה לאי-ז'קן, ינותנו שירי שמות עניינים של נתן אלתרמן, הביקורת הספרותית המאמצת אותם בחום אל ליבה המטיח הישראלי "יחלה אהבה משיכון ג'". כל אלה יקשרו עם אחד מושג פניו של ערך כבוד האדם. בתלוק השלישי של המאמר, העוסק בהשרדה מאיימת, ניצו תחוק חוזשי ויקושר עם תפן האחר של כבוד האדם. בסעיפים הבאים של תלוק זה יוצגו בקצרה הקטגוריות של "משפט ותרבות", שירי שמות עניינים של אלתרמן ועבודות בסיסיות על-אודות השרדה מאיימת, שהכירות הראשונות עמם נותנה כתיבתה לקריאת המאמר.

ב. משפט ותרבות

מאמר זה שייך לז'אנר הכתיבה האקדמית הבינתחומית המכונה "משפט וספרות", וביתר דיוק: לסקירה המרחיבה של ז'אנר זה, המכונה "משפט ותרבות", "משפט וספרות" הוא תחום מתפתח בעיקר בעולם האקדמי האנגלו-אמריקאי. למן אמצע שנות השבעים של המאה העשרים, עיקר עניינה בשיתוף תובנות משיגי שדות-דשיית העוסקים בהגנה לשונת של החוויה האנושית וערכיה, מצדקות אישיות והכרזות, כסמכים ומתוויתותיהם. מקובל להבחין בין שלושה סוגי יצירות סיוסיים עיקריים המאפיינים את

6 מקובל לראות את החילוק של חרם בפרסום הספר *The Legal Imagination: Studies in the Nature of Legal Thought and Expression* (Boston, 1973).

7 G. Minda *Postmodern Legal* (ראו: המשפט וספרות, ראו: *Movements. Law and Jurisprudence at Century's End* (New York, 1995) Ch. 8 לשם הגנה כללית של תנועת משפט וספרות, ראו: *Imagination* (Boston, 1973).

8 לשם הגנה כללית של תנועת משפט וספרות, ראו: *Movements. Law and Jurisprudence at Century's End* (New York, 1995) Ch. 8 להגנת התחום בשפה העברית, לרבות "ישומים בפסיקה וספרות עבריים, ראו: ש' אלמוג (משפט וספרות 2000).

7 סקסיים קיימים לניתוח מסוג זה הם המשפט של קפקא, ביילי באר של מלוויל, ויצירות של דיקס המכילות תיאורים של מצבים המשפט האנגלית. לכתיבה במשפה העברית המכילה ניתוח של שיר העוסק בתלך משפטי ראו א' קמיר "הרציל במשפט וספרות: המשפט כמרחב ומכונן זכרון או: גיימנס בורל ווייש פוגיש במשפט יחודי ודמוקרטי, במחמור דרודיש ובפסקי-דתיין מייצג ישראל נדר יגאל עטרי" מתקרי משפט ית (תשס"ב) 323.

8 לכתיבה מסוג זה בעברית ראו א' פלדמן "הפדינה הדמוקרטית מול המדינה היהודית: תלך ללא מקומות, וכן ללא המשכיות" עניני משפט ית (תשנ"ה) 717; וכן א' קמיר "לגנולה יש שתי פנים: סיפור המור של 'זכרות המדינה הציונית' והכרות המדינה הדמוקרטית" עניני משפט כג (תשס"א) 473.

9 כדוגמה לכתיבה המכילה ניתוח מסוג זה בעברית ראו א' קמיר "ארץ האלהות אסונותיה" – על סיפור הסיפור בתרבות ובמשפט הישראליים" תרבות דמוקרטית 1 (תשס"א) 137.

10 תבות התרבות והמובחנות ביותר העוסקת ב"משפט וספרות פמיניסטיים" היא Roba West. *West Narrative, Authority & Law* (Ann Arbor, 1993). ראו: א' קמיר "יזאם בעל – קדה: טרומנוולוגיה ביציליה ויהודיעלות" בתוך העונשין" פלילים 1 (תשנ"א) 121.

מקום וגרובי חברתיים, יש לפנות מלשון החוק אל הווייה התרבותית. רק שם ניתן לפנות את משמעות ההתנהגות למען הפרטים המבצעים אותה, למען אלה המבצעים ממנה ולמען התורה בכללותה. רק מצינה כזה עשוי לבאר את המוח בין חוקי ופרכיזי ובין המציאות התרבותית-התרבותית ופרכיה, ולאפשר גיווט משכיל ואפקטיבי של העשייה המשפטית.

ברגע המפגש שבו בחר החוק להמונרד עם תופעת הטטרדה המאיימת חשבו להביש אל תרבות הרלוונטיות כדי ללמוד את התקשר שבו יישמעו מלות החוק ואת תבנית התננה שאליהן ייסגנו. חשוב להיות את ההשקפה את מילות החוק בדרגה, בתקשורת ובאלולמות בית-המשפט. זה זה עשוי, אף עלול, להשפיע על התקבלות החוק, התפרשותו, מידת השפעתו ואופי השפעתו של הכרי הקבוצה, ההשפעות על התקבלות החוק, עלולים לא להילכד ב"מכים" המורליות של הכרי הקבוצה, ההשפעות על התקבלות החוק עלולות להיות בלתי-מפורשות וסמויות מן העיני. בקודת-מבט תרבותית על המציאות התלמד עשויה לסייע בזה. קשיים שתוראות החוק התדשות עשויות להתקל בהם ולרמוז על כיווני התמודדות אפשריים איתם.

בתמצית: המבנה התרבותי, המתנהגות, בין השאר, באמצעות מוצרי תרבותיים כגון שירה וקולנוע, משקפה, מעצבת ומקבעת תפיסות והשקפות-עולם בהם לטובים קיווניים והתנהגויות תרבותיות. התקשה וישראליה התרשה השוללת הטרדה מאיימת נתקבלת בתבנית תרבותית מושרשת המגלמת מצרכי תלוּפית התורמת תחת סגנונותי של החוק המדעי, ויש בה כדי לתבל בצולחנותו, המשפט יכול להעזר בעצרות תרבות כדי להבין טוב יותר את התופעה התרבותית הנדונת, את שורשיה, את משמעותיותה, את האופנים שבהם היא נתפסת בתורה, ולכן גם את האופנים שבהם התרבות עלולה לכלול את מנחת החוק. ניתוח של שירה וקולנוע, השואבים מן הלא-מורלד הקולקטיבי, מבטאים ומחזקים אותו, יכול לשפוך אור על תפיסתם התרבותית של מצביעי שתותק המדיש מקישי להתמודד עצמם, להעריך ולהשפיע על-הם; ניתוח כזה עשוי לחשוף ולהביר את המכשולים שהפוסות תרבותיות וכישויות התרבותיים עלולות להציב לפני החוק.¹¹

חייזר בחוק ובתרבות מחדד את השאלות הבאות: מה מורהש במבני בין גורמות ותקוות לבין ערכים תרבותיים סותרים הקבועים עצמם בתרבותה של התורה? האם וריצי יש בברוח של הוראות גורמטיות לעצמם את חודז של קסם המיתוס החותר התחתית?

11

ניתוח תרבותי כזה יכול להיעזר במסגרת כתיבה אקדמית, כמוצע בדיון הנכחה. הוא יכול להיעזר גם במסגרת כתיבה שפוטית של מספרת המשפט עצמה. הן בתקשר ותקשר והן בוח השפטי יש מקום להישל שולחב כבח ביצירות התרבות החולמות את עצרתיו ורפישו באופן המחקר את תפיסתו, ודמבי כי לא ניתן להתגבר על אפשרות זו. אלא על-ידי ברית בקוריות של הקסיטי והפרשנות המוציעים בכל מקרה. בדיח-המשפט תעלין בישראל, חשונט משאל חשין הוא בעל תנייה המורחקת ביותר לעזר ניתוחם של טקסטים תרבותיים הן כדי לפענח את הצופן החברתי החיוני והן כדי לעצן את צמרתיו השיפוטיות במשפחות-העולם המגולמות בתרבות. דוגמת בולמות לפניה דרמטית במיוחד לשירה הישראלית ניתן למצוא בפסיקה-חודז המסמלים באירוע השראופטי של רצח ראש הממשלה יצחק רבין ולמראי מקום נותנת ראו קמיר, לעיל הערת 47.

תברויות שגם המשפט משתלל להתייחס אליהם, וכיצד התבניה התרבותית משלילה ומשפיעה על הפרויקט המשפטי.

טענתו היא כי המשפט עצמו, אף שלדוב הוא מבטא אותם ערכים הנגזמים מסקסיסם תרבותיים המגויי אחרים, אינו עריך לרדת לשורשיהם של מצביע קיווניים, תופעות תרבותיות, אמונות מושרשות ועמדות בסיסיות; המשפט אינו בנוי לחודז אל תהומות הניגום הפנימי או לגעת בעצמותיהם ובעצבניהם החשושים. כל שכן אין בידו לעצבם ולהמשיגם למען התברה. המשפט, כשלעצמו, יכול לקבוע למען התברה מסגרת ערכית נורמטיבית, אך לא למלאה בתוכים שיהיו מהותיים ומשמעותיים כמונבים העמוקים ביותר. בודואי אין בידו של המשפט להמשיג מחדש למען התברה ערכים, עמדות, אמונות ותפיסות-עולם מקימ שבו אלה כבר מעוגנים בהשקפה תרבותית מושרשת כלשהי, המגולמת בתרבות. בקל וחומר שאין בידו לעשות זאת מקום לקדם. במקרה כזה התחור מושרשת זו שונה מהותית מהשקפות-העולם שהמשפט מבקש לקדם. התנהגות המשפט, התרבות, אשר משקפת, מעצבת ומגצוה את התפיסה התרבותית, תחת משורת המשפט, והיא עלולה אף לסכלן מכל וכל.

פעולות משפטיות שאינן מביאות להשבון תרבותיות ועמדות תרבותיות הנגולמות בין עלולות להתרסק אל חומת המציאות, אף אם זו שקופה וסמויה מן העיני. פנייה אל התרבות כדי ללמוד ממנה על-אודות מעמקיהן של התופעות התרבותיות הרווחות שתיצן רלוונטיות להתופעות שחזא מבקש להסדירן עשויה לסייע למשפט להצליח במשימתו. ביקורת כזו של התרבות יכולה לשפוך אור על המציאות התרבותית-התרבותית על הרכיה המגוונים, ולכן גם לחוד את תקשיים שמדגיגים שהמשפט מבקש לקיימם עלולה להתקבל בהם, ולהעביע על אופני הפעולה המשפטיים הרציניים ביותר בוסיבות הקיימות. הטרדה מאיימת הינה דוגמה מובהקת להופעה אנורשת-תרבותית שבקורות תרבות מעסיקה עשויה לבאר את הניגונה, להיות תפיסות תרבותיות רלוונטיות ולסייע ביגויש מריניות משפטיות הולמת שתוכל לנסות להתמודד באופן משמעותי עם עולם הערכים הממשיים הקיים בפועל.

חוקי הישראלי החדש בעניין הטרדה מאיימת תרבות-תכנסת יזמנותו עשו מאמץ כן ומגשכל לחתה בעיה תרבותית, להגדרה ככזו, להביע כלפיה עמדה ערכית גורמטית שיקללה ולהציע כלים מערכתיים מעשיים להגנה ולהרעה מפניה. אולם ניסוח המשפט ומלותיו הקבוציות של החוק החודש אינם התקיים בקרי, אלא בתקשר תרבותי נתון שבו כבר התבנה ההתנהגות שתחוק מכון אלה לא כ"הטרדה מאיימת", אלא כרומנטיקה. צוח כמות", כ"פגישת לאידיקו" וכ"שמלת אהבה"; לא כאלמות, אלא כרומנטיקה. התקנה החלישה יוצרת מוח בין הנורמות המשפטיות התקנות והשקפות-העולם שהן מבטאות ומקשרות לקדם לבין התניות תרבותיות-תרבותיות עצמיות, ותקנות, מושרשות, המלוכות לכינון אחר. המנהג הבלתי-מפורש בין עמדות החוק לבין רוחה של התרבות מרוקן במידה רבה את החוק החודש מתכניו, שכן מלות החוק מתמוססות אל התרבות השלמה. במילים אחרות, חוקי החודש הופיע בידה העיבורית כשזו כבר ערוכה נגדו בבלי דעת, והתברות מלמת ומגבה את הנישה השלמה.

כדי להביא את ההבניה התרבותית הולכת משוח עמוק ממשמעותה הקיוונית של התנהגות הנדונת בהקשר תרבותי נתון, ובחזן כך מעדיקה למשמעות זו קול, בישוי, ההתנהגות הנדונת בהקשר תרבותי נתון, ובחזן כך מעדיקה למשמעות זו קול, בישוי,

מאצפצפ צירי, מפפפ ונשקמה, קנאיתי תשפפ פאם.
ושקתקת לששתי, ונשכפך נששתי,
לא תפד קצרה, לא קולך לשכעי,
ורקפצפתי עקלך וקנה כלי ומה,
נמפצה עונבךך ולא נשיבים,
ונכרתי לך כל אפכה עד פולח נשימה,
רעית, רעית נאם.

אל פולשקי אית שקמלת רחמי.
אל תפצקקי לעולם.
משברכך רחמי ופסחת רחמי,
נאני מעקל עולכים לך עני,
נאני על קול פמו עיני חמי,
תמשקך מפיך חם ונאךך מקוקלים,
לכל פתך אי שמש, לכל פדעי חמי,
לכל תפצקקי לעולם.

ובקיות פצנתך קלשך,
לכשכך פקלךך את ושתי,
מה נותר לו לאיש-החשך,
תמצעך ערד: אשתי, אשתי!¹⁴

אם פניכתי אל סתך ציתי,
אם פשכך רגעים תשתי,
לא תנוסי מקול קעני,
תמצעך לך: אשתי, אשתי!
...

הוונות, אשר בשמה האיש המת חודר ממונו, הינה בת-אלמוות בעיניו, חוקה מן הטבע, מן התבונה, מן התרבות וכלליה, אחרותם של בני-הזוג היא לגבי כוח משפטי שאין דבר שישווה לו. לכידותם של האיש ואשתי, שאין לה התחלה ואין לה סוף, היא האמה המוחלטת ביותר בקיום, ואין חוק מוננה, הנבר המת-החי השב לחיי רעייתו יודע כי הוא עושה את הדבר הנכון ביותר בעולם, האשה, הנכונה, הנבונה, נענית לו כנכונת סמורשישים רפוטה, יודעת כי אין טעם לנסות להתנגד לו.

הן שמעתי, הן שמעתי שקראי לך אפה,
וקאשרי חבוק ומחפיק פיה.
פי קפך אני לך ומלוע פלענה,
נקמולתי דובק ומקצק פיה.

נאלהים שקנודת, נאפת מעידי
פי חי חי העלפר לנגחתי,
פי בשקך נכחתי קרעתי מאפתי,
נאמת המא שובי אלך: ¹⁵

דמתי-החי ניוון מפחירי-חיותה של רעייתו; בריחת בת-האלמוות מצדקה בעיניו את השתממותו במהרה חזרה, חיות עלובה זו אינה מספקת להשיבו לחיים, אך די בה לחיבו

14 בתים מתוך 'נ' אלתרמן "חוד מקנא לוח רעייתו" שמהת ענינים, שירים שמכבר (1972) 159.
15 בתים מתוך אלתרמן, לעיל חסדה 13, בצי 175.

ג. המת-החי המקנא לתן רעייתו: הדרומנסקה בראי השירים של שמחת עניים
קשה להשוב על יצירות עבריות בעלות עוצמות "דרומסיות" יותר מאשר שירי התשוקה הקודרים עד מוות של נתן אלתרמן, הלא הם שירי שמחת עניים. שירי האיש המת, שאובתו, געשועיו וקנאתו לרעייתו החיה חוקים מן המוות, והם משיבים אותו מעולם הדליקה אל חיק החיים. בלחש תשוקתו, הנבונה על החיך שבו החיים והמתים, הוא אורב לאשה מביע לוחין ביתה כמו עיני, כמו חולד, רעיניו הויקרות נעוצות בשמתה, כלות ומכלות.

הפציתי לנבדך פשבלתי
סנרני טפר פחלי,
ונתתי אני נחילי,
תשכים וקמורים למולי...
מהל פנאיה תשפפת פניחתי,
תקונעני פנה האפון.
תחלקים אל פניך פחשון,
פנה פפס תפפתלים נחבון.
אף עצבת האשתי תמשקילי,
אף ירון צפרינו תפוללות,
אף שמשעני נבפי שרים,
פחרידי תרפפה פוללות.
ותוא שב ובוסיקי ואינו מרפתי:

מפרכיך מקלפתי תתקלתי,
מחשכתי מספדת חילוי,
על חיר-הפסח תחלקים
(טפר) שישפיק לכאור.
* * *

פי חפני קעולם, פי הוא שנינים,
ילקבי חשך נחל נפטים.
נפלאים, נפלאים הם חייני,
תפלאים מקלפתי של פתיים: ¹²
אף עניני הוא קובץ שירי תי"ד,¹³ הנוכרי לעולם החיים, המת אשר שם לבתי כננה כל הסיכויים וכננה כל הכללים המבדילים ומנהקים את המוות מן החיים. בשיר אחר שיר אחרי שיר, חור, המת-החי, מקנא לתן רעייתו ולחיייה בלעדי. הוא עוקב אחריה מבער לקרי הבית ומחצת מוות שאינם יכולים לעוצמת תשוקתו; הוא רודף אותה בעזרותה ובשחתה, ויונק לקרבו החלול את שמחת חייה, את עצם חיותה (יפואי, פואי, אמת אין נשית, / פואי, פואי אלוהת צניה, / תאריךך תפונותך / ושפאפתי / את תנף תנורך / פאכבי, "13 שיר אחרי שיר הוא משיל עליה את כלישך מותו, מסוב להיפחד, מענה ונייסיס אותה באומללות היעדרו וכרדומו בלעדית, מקפצי אותה בצינת תאוותו הנואשת, רוחי, מאשים, מסוב להתבק ולשחרר, הוא כולא אותה עמו במעגל החיכרון, הנאמנות, השייכות לאי-דקל, סוגר עליה מכל עבר וחוצץ בינה ובין החיים הסובבים אותה,

12 בתים מתוך 'נ' אלתרמן "חולד" שמהת ענינים, שירים שמכבר (1972) 161. © כל הזכויות שמורות למתבר ולקאקיס.
מתוך 'נ' אלתרמן "שיר מוחל" שמהת ענינים, שירים שמכבר (1972) 175, 177.

ד. עובדות וחוויותיהם של הקורבנות

באפריל 1998 פרסם "מכון הלאומי לצדק" שליד משרד המשפטים והאגריקאלי נתונים סטטיסטיים ראשוניים על היקפה של תופעת ה-stalking וריכיה.¹⁹ הנתונים הישנו על-סמך פגיה מלפונות למרגם של שישיה"שיר אלף אמריקאיים; שמונת אלפים נשים ושמונת אלפים גברים. המספרים נשאלו אם סבלו אי-פעם מ-stalking, מה היו כריכיה ומחן הערכותיהם ביחס למגיעי ההתנגות. ההתנגות התחקיל הוצגה לנסקרים כך:

מהלך ההנגות המכוון לאדם מסוים המכיל קרבה פיזית או חותית חזרת ונשיית, תקשורת שלא-בהכחה או איזמים - בין בכתב ובין בעל"פה, בין במפורש ובין במשמעות.

מתחקר העלה כי 8% מכלל הנשים הנסקרות ו-2% מכלל הגברים העירו שאכן סבלו מ-stalking בשלב כלשהו בחייהם. יתור על"כן, הסקר העלה כי בעור ש-78% מקורבנות התחרה ומאיימות הם נשים, 87% מכלל המטרידים (שווחו על"ידי קורבנותיהם) הם גברים. Stalking היא, לכן, עברה המוציאה, ככלל, על"ידי גברים כלפי נשים.

מסקר העלה כי מקרב קורבנות stalking שוים גברים, 30% הטרדו על"ידי בני-זוג (כשנני-זוג בתים קורבנות stalking שוים גברים, 30% הטרדו על"ידי בני-זוג מטרדוסקסואליטי), ו-60% הטרדו על"ידי זרים, תרבים לעברה, או שכנוים; 90% מכלל המטרידים הללו היו גברים.²⁰ לגבי נשים העלו הממצאים כי 38% הטרדו על"ידי בני-זוג נשאים בחוות או בעבר, ו-14% נוספים על"ידי אדם שעמו יצאו לפגישיה או לפגישות אינטימיות ואו "רומנטיות" בחוות או בעבר. לכן, בסך-הכל, 62% מכלל הנשים שסבלו מstalking הטרדו על"ידי אדם שהיה להן עמו קשר זוגי סבלו מן ההטרדה הן במהלך הקשר והן לאחר סיומו; 43% מן המטרדות סבלו מן ההטרדה רק לאחר סיום הקשר. 81% מן הנשים שהטרדו על"ידי אדם שהיה להן עמו קשר זוגי כלשהו סבלו גם מאלימות פיזית, ו-31% מהן דיווחו גם על תקיפה מינית. בני-זוג המבצעים הטרדה מאיימות נשים איפוא פי ארבעה לאלמות מינית האשיר בני-זוג אחרים.

ערויותיהן של הנשים שהתחמו במדגם מלמדות על התאמה גבוהה בין בני-זוג (מכוון חרות ביותר של חמות) שביצעו stalking ובין התנגות קנאות, רכושית, שלתענית, פוגענית ומתעללת. נשים העירו כי בני-זוג שהטרדו אותן מstalking הרבו לתעלבו, לקלבו, להאשימן בהאשמות שונות, לפגוע בכסותן העצמי ובחחשת הערך שלהן ולהפחידן בדרכים שונות. אשר למרכיב העברה, 82% מן הנשים שהגזירו עצמן כקורבנות של stalking ו-72% מן הגברים שהגזירו עצמם כך סבלו ממעקב, בילוש ו"ריגול" על"ידי המטריד; 61% מן הנשים ו-42% מן הגברים סבלו משהות סלפון

19 U.S. Department of Justice Project to Develop a Model Anti-Stalking Code for States (Washington D.C., 1993) Final Summary Report
20 10% מן הגברים המטרדים לא ידעו מי תטרד אותם.

מבין המהרים לקיימו קיום של חיים-במוות. במקביל, צינת מוחו מקפיאה את חיי רעיותו ורכפת עליה קיום של מוות-בחיים. בלמבו זה שאנו יום ולא לילה, לא חיים ולא מות, הם שותפים בעל"ידיים, רק היא והוא. זרים אינם יכולים לפרוץ למעגל זה של אובת החיים, וליצון וחוקים אינם יכולים להחרידו, ואור חיים אינו פרוץ דרכו.

עייף מן הקנאות המסלית, חסרת התחלת, מן המלחמה הנאשמת בהיים ובמוות, מן המאב וההיסורים, המתהחי פמה למת רעיותו ולהעלכדותם המלאה בשלוות המוות. אך אהבתו אותה מקשע עליו להביא ליד מותה, וכמות גם משקותו שלו לחוסף לחיות עד מעט קט, ולו ככל, דרכה.

יום-יום איתפלל שתקל קמו נר
שאלי תרפי בתוך
ולום-יום פגודו על פתחים אחר, למען תחתי ענד ערב¹⁶

לכסוף, משוקת המוות והאחרות המוחלשת גוברת, והמת-חיה שואף שרעיותו תחצה את גבול המוות והם יהיו לכשר אחר. או אז ישונו הסדר והמשמעות לשרור בעולמו, והאמת תגבר על השקר.

עוד קבא לום שמחית, פתי,
עוד פם לום פו יד תתקל.
תקתי על אדשית פתי
ואלי יוידודו תתקל.
לא תפל תבלים, פתי,
לא תפל תבלים ותתקל.¹⁷

וכן:
פי תפח לא יושיע תתי אתי תתי,
לאבא פשותו אקבה בפלים,
אתקבה לא סולחתי, נקריית לאתי,
תלוקה פלש פאתרתיים.
...

16 בית מזור ז' איתרמו "יר בא לעיר" שמת עניינים, שירים שמכבר (1972) 153.
17 מתוך ז' איתרמו "שיר לאשת נעורים" שמת עניינים, שירים שמכבר (1972) 151, 152.
18 מתוך איתרמו, לעיל הערת 16, בע' 154.

- (1) כפיית הטעה לעבורה ואסוף מחצבונה מבימה כשגרת חיים מזהיבת או קביעת דפוסי פיקוח צמודים אחרים;
 - (2) תשרדות רבות, חוזרות ונשנות, בטלפון או יצירת קשר כאמור באמצעי תקשורת אחרים (כגון מכתבים, דואר אלקטרוני וכדומה);
 - (3) ביקורים תכופים במקום העבודה של המוסדר/ת או המתנות חוזרות בקמת/ת או ליד בית/ת; בריקת נוכחות בעבודה או בבית באמצעות טלפון או פיקוח צמוד בדרך אחרת או בעקב;
 - (4) איסור תתיידות עם אנשים משני המינים או הצרת צעדים או הפגנת שליטה בהיי המוסדר/ת בדרבים אחרות;
 - (5) כאשר מדובר בכיזוג חיים בנפרד – עלייה בתכיפות הביקורים אצל הילדים, שלא בהתאם להסדר הראוי, כאמולה וככלי מעקב אחר כידחוג;
 - (6) מעשי נדללים כלפי רכוש;
 - (7) הפרות של צווי הגנה או של צו שיפוטי אחר או של תנאי שחרור בערובה;
 - (8) איום סמוי בפיק, למשל בדרך של התפארות המסדי בתחנות אקרה, אף אם בלישיון;
 - (9) איום בהתארות;
 - (10) כפייה אובססיבית של קשר שידוע למסדי כי אינו רצוי (אפילו בדרך של חזוור, כגון משלוח פרחים);
 - (11) הפגנת נוכחות מכוננת וחוזרת במקום פרטי או ציבורי ללא הסכמת המוסדר/ת.
- תיאורים פרטניים אלה של התנהגויות יומיומיות רכושיות, כותנויות, תוכניות, מחזיקים היטב מתייחסות המידע מאיימת במציאות הישראלית, ומלמדות כי המסדר המאיימת הישראלית דומה מאוד לאחוזת האמריקאית, ה-*adults*, באופן דומה, אני מעריכה שגם חוויות הקרבות שתוארו נשים אמריקאיות דומה במידה רבה לזו של נשים ישראליות במצבים מקבילים.
- בהסתמך על ערויותיו של נשים אמריקאיות רבות, ניתן להכליל ולקבוע שקורבן המסדר מאיימת חשה כמו זהה שניצודת.²² היא מרגישה כי נוכחותו של המסדר, שפעמים רבות הינה סמויה מן העין, מטילה עליה מצור, פיקופה אותה כותמה, סוגרת עליה תמיד וככלי מקום. המסדי דואג לתבונה לה כי בין אם היא רואה אותו ובין אם לא, הוא נמצא ונוכח ממיר, משקף על זהיה, בולש, עוקב, מפקח, פוקח עין, הוא נמצא בקרבת מקום בכל עת, ולעולם לא ירפה ולא ישחרר אותה מאחוזתו, קורבנות המסדר מאיימת המתארות

22 ערויות אחרות כאלה מצויות בספרי על *stalking* המוקדש כולו לניתוח תקשר בין משפט ותרבות בסוגיה זו בעולם המערבי בכלל ובמברה האמריקאית בפרט. לערויות של קורבנות המסדר מאיימת, ראו: 12-9, at pp. 4, *stalking*, *supra* note 4, הניתוחים שלהלן מתמססים על הערויות הללו ועל רבות נוספות שהושפעו במהלך השימועים שערבו בסוג של מדינת מישיגן, ואיש תופיעו בעיונות האמריקאית בשנים שבהן נחקקו שם החוקים נגד *stalking*. (הערויות שהושפעו בשימועים מצויות ברשתי על גבי קלטות, והאחרות – בגורי עיתונים.)

בלתי-צדעיות מהמסדי; 38% מהנשים ו-27% מן הנברים קיבלו דברי דואר בלתי-צדעיים מן המסדי; 29% מן הנשים ו-30% מן הנברים דיווחו על פגיעה ברכושם על-ידי המסדי; 9% מן הנשים ו-6% מן הנברים מהו היה המניע ל-*stalking*, סבו מכלל המשאלים כי כאשר התקבשו להעריך מהו היה המניע ל-*stalking*, סבו מכלל המשאלים כי המסדי רצה לשלוט בהם וברויהם; 20% ענו כי המסדי היה מעוניין להשליך להחזיק במערכת יחסים אינטימית שהם כבר לא היו מעוניינים בה; 16% העריכו כי המסדי היה מעוניין להפגין להם כי המסדי היה פוקח להשומת לב; 1% חשבו כי המסדי היה מעוניין להתפוס אותם על חם עושים פעולה פוקח להשומת לב; 7% מן המסדיים והמסדרות העריכו כי המסדיים סבלו מהפגעות נפשיות או מהתמסרות לסמלם או אלהות.

במדינת ישראל לא נאספו ערויות נרונים דומים על מסדיה של תופעת המסדר המאיימת ומרכיביה. לפני תקיחת החוק המגדיר המסדר על-אודותיה, בושתמך על דיווחים שכן לא עוצבה קשיגוריה בודה שיש להקור ולמגור על-אודותיה, בושתמך על דיווחים (ספוריים) בעיונות הישראלית, אירועים (בודדים) שתוארו על-ידי בתי-המשפט הישראלים בקשר של טיפול בעברות אחרות, ירע על-אודות אלמות כלפי נשים בישראל ופניות לעזרה המגיעות לארגוני הנשים, אין בשלב זה סיבה לחשוב שהממצאים על המסדר מאיימת בארץ יהיו שונים באופן משמעותי מאלה שנאספו על *stalking* בארצות-הברית.

הנחה פנוימת של משטרת ישראל (03.300.225) מרמס 2001 (סמור לפני חקיקת החוק) היא אולי החיעור היחיד שניתן להתבסס עליו, המעיד כי התיסיון הישראלי המצטבר ביחס להמסדר מאיימת דומה מאוד לתיסיון האמריקאי ביחס ל-*adults*. הנחיות המשטרה קובעות:

"יש לזאת את תופעת המסדר המאיימת כמציאות על רצף של התנהגות, שכן מקרים רבים של המסדר כוז מתיימלים בתקופה, באונס או בוצח. יצוק המקרים הם על רקע מערכת יחסים בין בעלי קרבה אינטימית (נישואים, תבורה), והם מתאיינים במחמת חרדה מתמידים אצל האדם המוסדר, הפגמים בכוחות החיפוק של וביכולת התקשורת של עם הולדת. עם זאת, תופעת המסדר המאיימת כוללת גם מקרים בהם המוסדר הוא ר למסדי (למשל, הערצה החזור כפתיים כלפי אישיות מפורסמת). יודג כי התנהגויות המהוות המסדר מאיימת אינן נפתשות בהכרח על ידי תחבה כותנהגויות אלימות או פליליות. לפיכך, רמת הסיכון עלולה להיות גבוהה וקורבן המסדרת המאיימת יקח לתערבות מגיבה."²¹

הנחיות המשטרה מונה רשימה של דוגמות לתנהגויות שכיחות המהוות המסדר מאיימת בישראל:

21 הנחה זו, ככל הנחיות והוראות החוק, מנוסחת בלישון יעירטלית מבימה מחדרת, כלומר בלישון ובר. יסדות זה מששש, בהן ככלי מקום, את המציאות הבורות של המסדרות רוב הקורבנות הם נשים, ונושל את עוקפו של החיבת המסדי של התופעת הבורות הפועגית.

החשק לבטוח להתיר עם אחר, הקורבן מאבדת את שטחה החיים, את האמונה באפשרותו של עתיד אחר, ולעיתים גם את החשק לחיות.

הוא מאבדת את תחושת המלך המולדית והשקפה המון שעמד מלכת, העתיד אינו צפון תקווה, אלא רק חרדה מהחלפת המטרדה, והחווה הנרק בכוכ המעבר המציק, הוא מאבדת לעצמה ואינה מאמינה כי משתה יכול להשיג אותה, פעמים רבות אין המטרדה גלוי אלא מטרופים ומפרכים, ואנשים שאחרים לא יאמינו לעדמה על ההגמוניה; שטיפוליה ישמעו שהיא גוררת על עצמה מהרופה את בדידותה, את תלישותה ואת מרכיזותיה של המטרדה בחייה, חושיה נכפופים עמו נעשית מוקף חיה, ולעיתים אף לקשר המשמעותי הנלצי עם העולם סביבה, כך האשה שוקצת בעל-כורחה אל תוך תפקיד הקורבן. אימצו של תפקיד זה מקטין את סיכוייה להילחם בתוקפן ולהביטו.

כאשר המטרדה המאיימת באה בעקבות פרדה כאובה, הקורבן סובלת פעמים רבות מרגשות אשם קשים כלפי המטרדה. היא חסרת על הבאובו ובדידותו, מהיפסרת באומללותו השכיחה להכשית זוגיות בריאה ומאפשרת שהיה מונעת את הפרדה ותוספת את האב. הצרות אובדן האמונה לאורך מעגלן מעגלן אותה ולעודדות בה תחושה של דחייה ויפסו – אך לעיתים גם דרך, געגועים וצער, יש שהיא מתחבטת בספקות שמא ערף לעצור את המרדף, להינצל לחתונה חודרת, לדרישותיו ואימוני, ולנסות להתאחד. אולי כך היה קל יותר, עוברת בה לא צעם המשכח הנואשת, מושכות אלה מתקוות את תחושת האשם המכוסמת בה שמא היא מונובה את רדיפתו של המטרדה ושמה המתנגדות עשירה להנפיש כמעודדת אותו להמשיך במרדף. היא מושיבה בעצמה, כולסת על עצמה, חסה עליו וגוררת על עצמה הנבלות המושקות על חיה (לא להתבלש יפה, לא להחריף, אימונה לילדים תדרת להפטר מהם והאשמות את עצמן שבגללן חיי הילדים שרורים בסכנה מתמדת.

תגובת המטרדה על חוליה להחמידי את היחסים הללו, הערת כי היא מגוימת, מוציאה דברים מפורפורציה ורואה על אנשים כהרים מגיעות את הקורבן להסתגר עוד יותר, מציעות את בדידותה ואת עצמת הקשר עם המטרדה (הוא החידי הידיע את האמת; הוא חידי המבין אותה) וחוזרות תחת בסתונה העצמי, דומים על המטרדה, נתחפס כמי שאיבד את עצמו, מאותה עד יאוש, "יומנשי כמו בספרים (או בספרים) שמא ייפגעו את רגשי האשם והמקפוק העצמי, תדרת של קרובים, חברים ועמיתים לעבודה שמא ייפגעו את הם בדי המטרדה (ישנם מטרדים המאיימים על חסובים את הקורבן מגבירה את חרדת הקורבן ואת רגשי האשם שלהם כלפי העולם כולו).

קורבנות של הטרדה מאיימת מדווחות כי נתפכו לפקעת עצבים, הן מפתחות לחיטת החוצה מבצע לחלוץ, שמא הנציח צנף של עץ תריאה לוח כנוכחותו של המטרדה. בשוכבו לישון הן רואות לנגד עיניהן את דמותו מאחורי דלתן, בצאתן את הבית הן חודרות שמא יפלוש אל הבית בהיעדרן, ייצע הפציתן, יבלוש, יהלך, יהדום, ישות וישל על תפצים אישיים. כל קור ויעץ גוראים לוח כמארב שהמטרדה עלול להסתתר מאחוריו, כל מכונית עלולה כביכול לבלוש אחריהן או לבטוח לפגוע, והעולם כולו נתפך לסביבה עוינת ומאיימת שאין למנוח מפלם.

כיצד מנשים בטוחות, שלוות ושמותחח במידה סבירה הן נעשות חשדנות, מתוחות ומאומיות בלא הורף.²³ כל צעד מוזק לבית, כל עלילת להתציפו, כל עלצול טלפון, מקפצים אותן ממקומן וגורמים לישק של ארדגליון ולהלמות דם בעורקים וברקות. כל דבר דואר המגיע לידתן, וד פרזים תבילה – מעוררים אימה, שמא הם מכילים חוכרות לגוכחותו המחרת של המטרדה בחייהן; שמא הם מכילים אימה, מפורש או מוסור, חלומות המכילים סיוסם ויקצות שגיבה נוסכים מורעק על הזום כולו, המטרדי, המשכנע את הקורבן שהוא נלצא ממיד בכל מקום בחייה, מקבל בתודעתה מלדים על-אנשיים, מיתולוגיים, ונעשה בעצמה לכל-יכולי היא מקשטת אותו במינה עם דמויות בדיוני ספרותיות או קולנועיות, ובמיוחד אלה החוזרות מן חזונה, שוב ושוב ושוב, ושום כוח אנשי אינו יכול להן, במקביל, הוא עצמה נעשית בעיניה חלק מסיפור פנטסטי, חיי-שבעי, שכללי החברה האנושית אינם חלים עליה ואין בינם להשיע.

נשים שנפלו קורבן להטרדה מאיימת נעידות כי איבדו כל תחושה של פרסיות וכי נגולה מהן החירות הבסיסית לתום את נבולות עולמו. פלישותיו החוזרות ונשנות של המטרדי לחייהן מפקיעות מהן את תחושת האוטונומיה ויחז צמה את תחושת תביתתן האישי והכבוד העצמי. "המטרדי אינו מתעניין כלל ברצוני" הן אומרות שוב ושוב, "אלא כופה את רצונו בלא כל התחשבות, שולט בלא מצרים" כפיה תוצרדיה זו יוצרת תחושת השפלה והחייבת את המטרדה לתפוס עצמה כאוריבוקס נתון לשליטתו של כוח חזק מהמה, הוהת העצמות והמרות היאני" מתעוררות.

קורבן להטרדה מאיימת חשה כי המטרדי הפך עצמו לצל הצמוד אליה ללא תפרי. יש שהיא נראה לעין, כרוך אחריה, חלק באשר חלק, ויש, בעיתות אפלה, הורק מעין חשמה, הוא נסתר ואינו נראה, כמו צל, אך גם כאשר אינו נראה, הוא שם, ונוכחותו אינה מרפה מתודעותו, למעשה, דויקא כשאינו נראה נוכחותו חזקה ומאיימת במיוחד, שכן הוא עלול להגיש מכל מקום וכל צורה, להפחיע, להקוף, נוכחותו מתמדת זו כובלת את הקורבן לקשר זוגי ערשילאי, לא-רצוי, לא-נשלם, שאין לה מוצא ממנו. פעמים רבות נוכחות מתמדת זו כובלת אותה לוכרותה העבר המשותף עם המטרדי, וכרונות שלא תמיד נעימים לה.

פעמים רבות עוד יותר הטרדה מאיימת מונעת מן הקורבן יצירת קשר זוגי אחר או אף קשרים חברתיים ירידותיים. נוכחותו של המטרדי בחייה גוללת מנהג אגריה רשית רבה ואינה מותרת לה משאבים מספיקים להשקיע בקשר חוש, העץ הצרופיה עליה תמיד מונעת אותה מלהתנגח בחופשיות ומעוררת בה מנוכה בכל אינטראקציה אינטימית, בהיעדר פרסיות, אין הוא יכול להתרדות ולהרגיש די נוח להישפת לאדם חדש המארב מעורר בה חשדנות כלפי אנשים אחרים שהיא פוגמת, והיא מעדיפה את תביתתן שבבדידות על הסתבנות בקשר נוסף שעלול להתגלות כמאיים אימוני של המטרדי מעוררים בה גם חרדה שמא יפגע באחד שעמו תמורצע, ואימה זו מלכת בה את מעט

23 מאליז זיבן כי יש מקרים קלים יותר של stalkers שאינם מובילים להוצאות המתארות, כשם שיש גם מקרים קשים ביותר שאינם מעוררים בקורבנות את התחושות שיוצגו להלן.

מבעד לזוגיגית החלון, מבעד לקרדרות הכיפה, הנגבר, המדמה עצמו לאיש-החולד, אינו נראה לאשה הצופה בו, אך הוא מורדא כי תהיה תמיד מודעת לנוכחותו הקרובה, המלא-מפנה (יאת) שפניציו בפיץ משימ / פקדוק מפיץ פליליז²⁸ הוא מקפיד שנוכחותו השקופה תהיה איתה המלי: באוכליה, בשנתה, בפגישותיה עם אחריים. הוא מביט שגם בפריים היומיומיים הוציירים ביותר של חייה, כמו חריקת הרצפה, היא משמע את הרי נוכחותו. הוא צובע את חייה בלעזיו בנוכחותו ומלמד לקרוא את העולם, שהוא נעדר ממנו, כמכיל אותו בכל תו. הוא מביט שוכריו בודד אותה מן הטובים, ירדק מעלה אתהבי וישמר אותה כולה שלו. הוא מביט שגם היא, כמותו, תהיה רק בעבר המשותף לשיניהם, בוברון שבו אין איש בלחם, מנותקת מהוזה ומאפשרת של עזיר אחר. רבקותו בה היא שגם חייו המתים, המשמעות והיזדה לקיומו ומקור חייו האחר. הוא מקפיד ומביט שקשור זה יהיה תודי, וכי גם לאשה לא יהיה בעולם דבר חלון.

איש החולד אינו רוצה להיות לאשה ואינו תופס את עצמו ככוח הדמני בחייה. ארובה, נוכחותו השקופה בחייה היא בעיניו מקור הנגה, ארובה ומשמעות.

פני אית המר המר נשארתי פאדי
 ואת פכית פולשל אני משאת.
 אפסך הוא פכיתי: אפסך הוא פכיתי
 אפסך הוא פכיתי: פמו בןחטא.

פאדי לך עד ראיתי עלפונך קח רב
 וזלעתיך פמה שקמם.
 על פן עלי סמר מפסך פפאך,
 ועצמתי אלקך רחמם.
 ...

--- וְעַתָּה, אֶפְלָה בְּעֵינַי הַמְּבַרְכִית,
 מְבַרְכֵי עוֹד. וְדַיִם בִּי לֹא קָם.
 אֵת לְשׁוֹן פִּפְרִי אֲשֶׁר עָלָיו פְּכִית.
 וְקָם. וְכִּי עֲצָמֹתַי מְפֹתִים נִקְּמָם.²⁹

הגבר האורב לאחורבמו מבעד לקרדרות ביתה תופס עצמו כאחורבה ומגנה, הוא כואב את כאבה, מתייסר בלבלבונה, נשבר מבכרת. הוא אינו מעלה על דעתו שגם בכיה תהיה, המר, "עד שפחון, עד פלות, עד ארץ-פירג", הוא כבי של יאוש בשל נוכחותו המלה, המיימת, הנותלת כל תקווה לחברה אנשית ולעיר. בעיניו האחרונה, המסורות, אין הוא יכול

28 מתוך אלתרמן, לעיל הפרק 11.
 29 בתים מתוך "אריבת" שמתח עניינים, שירים שמתכ (1972) 155.

חלק שני: אריבת עזה כמות והדרת הכבוד

א. מלישה (פסילת) לאירקין: קריאה בקורותיה בשירת אלתרמן

משתבוננו הן בביטוי "יסורין הירמוגשיים" של המת-החי אליבא דאלתרמן ומן בנאי השרדה המאיימת לשיטתו של החוק, מתברר כי שני הנרטיבים השונים הללו מתייחסים לאותה תופעה חברתית עצמה, ומבטאים אותה כפי שזיא מצטיירת משתי נקודות-מבט נפרדות: זו של הגבר ה"אריב", המת-החי, ה"מטרדי", וזו של האשה, "האריבה", הקורבן²⁴. בעד החוק מאמין, במידה רבה, את נקודת-מבטן של קרובות השרדה המאיימת, ומגדיר את התופעה כפי שהן תורת אותה ומעצרות עליה, כלומר כשרדה מאיימת, שזי שמחה עניינים, כמו קולות תרבותיים נוספים רבים, נוטים לכבא את נקודת-מבטו של המטרדי ולספר את הסיפור בקולו שלו, שופרה של הירמוגשיקה.²⁵ ההשרדה המאיימת והמטרדי לאירקין הן שני פניו של מטבע אחד. אין זה משתמע שמשקורת-מבטו של המטרדי, סיפורו של המת-החי שונה באופן כה קוטבי ומחלש מן הנרסה שקורבן הצפרה ותחוק מציגים, עד שלא ניתן כלל לחתמו כסיפור של השרדה מאיימת, "אריבה עזה כמות", "נאמנות עולמי", "כריה נעה" ו"פגישת לאירקין" הם כריניים ותלמים חרבה יותר לחייה כפי שהיא נחווית מנקודת-מבטו.

שירי משמחה עניינים של אלתרמן, שהוצגו בראשית הדברים, מציגים את הקורא²⁶ בנעלי של המת-החי המקנא לחן רציניו.²⁷ נקודת-המבט הנלעצית היא של החוק החובר קולו בולו ויהיה יחיד ומתמשך. מן המקום הזה, שהקורא מוצמד אליו באופן מוחלט, סיפורו של המת-החי הוא סיפור של אהבת-עולם, שהינה אצילית ותחוק מכל גבול ומגבלה אנושיים או מביעיים. בעיני החובר, פירדו מן האשה "שלי", שכל כולה רק "יעיה ואם", היא בבחינת מוות בלתי-זמני, גלות מעולם החיים אל עולם החושך והקור: חזרתו אל האשה האחרונה היא אמת מוחלטת וחברתית, חזקה מעולם ומלואו. זוגיותם הנאווית היא בעיניו "עוד שאין עלי עוררין, רבקותו בה – צורך קיומי בלי-יסור, מערב לטוב ולרע".

24 השקטשים שיריים, כמו גם השרדה המתחמת אותם, מציגים את האשה כ"אריבה" בלא לתת את הדיעה על השאלה אם גישתו של ה"אריב" אכן מביעה "אריבה", או שמא הוא מתייחס רבנות, בעלות, קנאות, תלות ואלימות. הנרטיבים סביב תמלי "אריבה" נועדו להתעב על הקורא.

25 יצוין כי עדידותיהם של המטרדיים אמריקאיים בשיר-זרם, יומניהם, ראינותיהם שהם מעניקים וטיפולים נפשיים שלהם ומחזרעים על-ידי מספליהם כולם מלמדים שהגבר המטרדי תופס את היסודיות המטרדי באופן דומה מאד לאופן שבו איש העיס המריוני של אלתרמן חסו את חסיו עם רצינית, תפוסיות, תפוסיות, תמלות, השייכות המפסידת עולמי שוב ושוב בטקסטים ה"אומתיים" – ממש כמו בשיחה. (טקסטים תיעודיים אלה מוצגים בהרחבה בספרות הפסיכיאטריה הנוספת ה"stalking" למר-אי-בקים ותגרות של ספרות זו, ראו: 4. Kantar, supra note 1).

26 אני משתמשת כאן בחיך זר מכוון ששירים אלה אכן מבינים את קוראיהם כמליים.
 27 כפי שהבחינו רבים ממנהיגי שיריו של אלתרמן, המוסיבים של מוות-כריח, קנאה ואריבה שמעבר לחיים ולמות עורבים כהנרשעני בכל שירת אלתרמן; אולם שירי שמחה עניינים מבטאים מוטיבים אלה כמילוא עוצמתם.

שירי שמונה עניים מבטאים בעוצמה שאין שנייה לה את תפיסתו של הגבר האורב לאשה "שלו" מפני שאין יכול אחרת, כי בלעדיה היינו אינם חיים, ורקחותי בה היא המשפיעות היחידה המשותה לו ערך וייחודי.

תרבויות אחרות מרבות לספר את סיפורו של תורפד המתנהו, ובהמה השונה האחרונות – בראש ובראשונה את סיפורו של דרקולו, מלך הערפריים במסגרת גתמותה של תופעת ה-stalking בתרבות האמריקאית שנתנו כי דרקולו ורפריים אחרים הם ייצוגיו התרבותיים של הגבר המבצע stalkings; הם הממחישים את מצבו הקיומי, מבארים את תפיסת המציאות שלו, ומחמיצים את קהלי הקוראים והצופים בסמים להכנס לגיליהם, להיכנס ולהתחדות עצמם.³²

גם התבררה הישראלי, כרוב החברות החשופות להשפעת המערב בכלל והוליווד בפרט, מוצפת בסרטי ערפריים דוברי אנגלית החוקרים מן המוות, אורבים ועוקבים אחר קורבנותיהם הנאות, שותים את רטן ומובילים אותן עםם אל ממלכת המוות. היצירה העברית אינה עסקה בערפריים כתרבויות אחרות אחרות, אולם, כפי שהולאחי האורב ועוקב זכה ביצוג מרשים גם בספורטנו, ומאפשר גם לנו להבין ולהוש משהו מעולמו של אדם המבצע הטרדה מאיימת.

יתר על-כן, איש החולל של אלתרמן הוא גבר שמוחנו כרוך בנוכחות של מצור, סף-חרוב, קהלה על סף כליה ואיום אפוקליפטי המודף בעל המציאות כולה. עולמם של שירי שמונה עניים אינו שונה מהותית מעולמם של ישראלים רבים כפי שהם תורים אותו כמעט בכל עת. עוצמת הקשר הזוגי, הנאמנות והמחויבות שמעבר לחיים ולמוות מוצגות בשירי שמונה עניים, בין השאר בשל אווירת המצור, החורבן שבפנתה והאפוקליפטיות הרקע הדרמטי כמו מחקו את קריאת המצב של נהמתי ומשורת מימד מיתולוגי לאננות, למחויבות, לזוגיות. "בגידתה" של הנצייה, המנסה לחיות את חייה ומבקשת לה מעט אושר, תום וחברות אנשים חיים, מוצגת לנוכה הטרדיות-לאומי רחב זה יכול לשפור אור על המציאות החברתית והלאומית. הקשר תרבותי-חברתי-לאומי רחב זה יכול לשפור אור על תפיסות וזמיות, מחויבות ונאמנות בהכרח הישראלי, הקשורים כולם לתפיסת-עולמו של הגבר המבצע הטרדה מאיימת.

נתן אלתרמן היה, ולגבי רבים עודנו, לא רק הגדול ורבי-ההשפעה שבמשוררי ישראל, אלא גם גדול השוררי האקסוקאליה הלאומית הישראלי.³³ לא בכדי מארחת חיה שחם

32. ראו: Ch. 4, note 4. Kautz, *שקט*, פרקים אחרים מנתנים את תפקידם של הערפריים בקולנוע המערבי במהלך המאה העשרים.

33. דן מרון קובע כי מראשית שנות הארבעים ועד אמצע שנות החמישים "יצגה, אלתרמן כידוע, לרבות המקובלת והאוהבת ביותר בשירת העברית, השוררים העיתונאים שלו הקפו לו בהנחייתו של דובר לאומי בקרב הציבור כולו, ואילו השירים הפרובלמטיים מסוף שנות השלושים והמחצית שנות הארבעים עשאוה לגיבורה הפויה המרכזי של התאסלג'גציה התעויה בה חמין, שיריו הליריים, שהיו מופיעים באותן שנים].³⁴ לוי בקראם על-ידי אלפים ותקשים מירי בליבים". דן מרון מפרש אל עיקר: מבנה, דאגה והגות בשירתו של נתן אלתרמן (משנת 22. סרטו המיעודי רחב-הזריעה של איל כותן, "אלתרמניה", מציג מנורים בהברת הישראלי שנת 2001 חלכו קסם, ללא פקפוק ורעור, אחי שירתו של אלתרמן. מעריציו רחבים של אלתרמן מצטיינים את מלותיו ומבטאים באמצעותן את רחשי ליבים העמוקים ביותר. לגביהם, דמויותיו, רגשותיהן

לראות שברידותה של האשה, על-בונה רוחנה העלוב הם אולי תולדת המצור שהוא צר עליה, הוסגר שהוא מטיל עליה, חשבי הנורא שהיא שרדה בו בידיו השקופות. וכשם שהמתה התי עיוור למקור מצוקתה הנוראה של האשה, כך גם הקורא, הכובל לגוקרת-מבטי, מוקסם מרחמיו העצמיים, מהופנט מלחמיו מילוני ומכושף בפנטזיות האל-סמות שלו, הפנטזיה החורבת את סודי "אהבת האמת" הנצחית, הרומנטית, ותוא משגו את הקורא לזרם מאיש החולל את סוד "אהבת האמת" הנצחית, הרומנטית, ותוא משגו את שוחרתיהם הקסומות של השירים כדי שיוכל ללאוט אותן כשבועה נואשת של בריית-עולם. כמו איש החולל, הקורא אינו צעמו מה חשה האשה, מה חיתה מבקשתי, כיצד היא חוות את המציאות המתוארת. הקורא מקבל את פרישנותו של איש החולל, ומסתפק בהי-יתר על-כן, האשה המוכיבת על-ידי איש החולל ונתן אלתרמן היא אישה תפורה על-פי התמנות" של המתהחי, מהאמת למלא את כל צרכיו. היא אינה אשה בשר-ורם, בעלת תחושות, רצונות, נקודת-מבט, פרישנות ומביעות משלה, אלא התגשמות הפנטזיה של איש החולל: "רעידה", "אחובה" כנועה ומיסרות, המקבלת בהתבונה את נקודת-מבטו, את תפיסתו העצמית, את תרבותיה כלפינו ואת גוד-חלן שהוא חרוץ לה. הקורא מאמץ בלאי עוררין הבניה זו של האשה, ומקבל, בתוך כך, כמובן מאליי כי "אשה", "רעידה", "אחובה" היא יצור זה, הקיים כל-כילו למען "אחובה".³⁰

גם כאשר בשמע באופן יוצא-דופן, לחרף-עין, קולה של האשה, הוא נשמע בתווד פרישנותו של המתהחי וחולל את תבניתה החד-צדדית:

תפקי הנחיות זמין.
 והפע הפתי לבקד.
 והפסקת פה ובה ואיש און,
 ונדעף פי אני און-חוד.
 ...

אז פלים הפקות. וכן מיין
 טוקטו פאשך נמקוג
 והפסקת פה ובה, ואיש און,
 וקבית, מה פודל חתוג.

דרך עיניו של איש החולל הקורא רואה את האשה פורחת וקודרת בשמחת התג הבודד. אין הוא מוזמן לחנות שמאל בידותה של האשה קשת עליה, שמא היה מה שיריפה להמצא בתברת אנשים חיים, שמא נוכחותו של המת בחדרה מבדידה עליה, מבודדת, מאיימת ומעניקה. אולי דרך עיניה, המתהחי אינו כלל בעל ואהוב, אלא זר הנשפל אליה בעל-כורחה ומקור את דמה? בכיה מפורש לקורא על-ידי המת כמביע אושר והתעלות, ודבריה טפה מצוטים ספק מנחשים על-ידי המת, משתוררים בדבריו שלו, תנואשים, חסרי התקוות, מלאי תפלות.

30. תודה לנהג גנה שהסבה את תשובת-ליבי לנקודת השוהב זו.

31. בתים מתוך 7 אלתרמן "המשחה" שמחה עניים, שירים שבמספר (1972) 164.

"כבוד" מכיל בחובו ומשילב ללא הפרד ארבעה מושגים נבדלים, שכשפות אחרות ניתן לפרקם לתכנים מובחנים ושונים: honor, שאני מכנה בעברית "הדרת-כבוד"; dignity; שאני מכנה "כבוד סגולי"; glory שאני מכנה "הילת-כבוד"; ו respect – "כבוד מתייחס במקומות אחרים אני מציגה ומפתחה דיון זה בשיטתיות ובאריכות.³⁹ במאמר הנרחב איתרוס רק לשניים מפגני של הכבוד: honor (הדרת-כבוד) ו dignity (כבוד סגולי). אפנה בוצעה המציתת של הדרת-הכבוד ושל השקפת-עולמם הנגזרת ממנה במשלה לתצביע על הקשר האמין בין השקפת-עולם זו לבין ההמוניקה של שפתנו עניינם.

הדרת-כבוד היא העד המרכזי הממונן ומבנה סדר חברתי והיררכיה מעשית בנויות המכוננת על-ידי אנתרופולוגים וחוקרי תרבות "מבוא מסמך" [הזדהות] כבוד". תכרות הדרת-כבוד שונות נבולות זו מזו ברביבים רבים ומגוונים, ואף-על-פי-כן מקובל לאפיין בכמה תכונות מובניות משותפות. בתורת הדרת-כבוד ערכו החברתי של אדם – כמו גם כבודו המצטי – נמדדים ונקבעים על-פי מידת עצמתו בנוחות של התנהגות הדרת-כבוד ברורות ומפורטת לכל. עצמה בנוחות הדרת-כבוד מעניקה מיצב מסמטס) חברתי נכבד והערכה עצמית גבוהה; היא מקנה לפי את תוכוח לנאות והשויבה עצמית ולתנהגות חברתית תואמת. כישלון בעצמה בנוחות גורר כושה והשפלה אישיות וחברתיות. התנהגות "לא-מכובדת" נחפסת כמטריבה "חמם" של כושה והשפלה בשמו הטוב של אדם, וכפועל יוצא – אף במשחזו האישי. שכן, "הדא-כבוד" מצד הוללת ורכשת בעצמה קנאות של אדם על הדרת-כבודו, ואילו מחילה על הדרת-הכבוד נחפסת כחולשה ומחילה את יכולת ההתעצת וההישרדות של מי שהדרת-כבודו נרמסה. תורת-כבוד של "איש הדרת-כבוד" אמיתי יקרה לו יותר מחיין.

הדרת-כבוד של אדם יכולה להינתן לא רק מהתנהגות בלתי-מכובדת שלו עצמו, אלא גם מפגיעה על-ידי חולת, פגיעה המחייבת את הנפגע להתנהגות הדרת-כבוד גמולית, שתמחה את חמם הכושה והמגע ההדרת-כבודו של הצד האחר. התנהגות גמולית חייבת להיות פומבית, ולהתנהל על-פי נורמות מודקקות ולעיתים שקטיות או מויד-שקטיות. נוסף על כך, הניח הכבוד מחייב שהתנהגות גמולית תהיה הריפה וחמורה יותר מן התנהגות שגורה אחרת. לא די לישל בתורה את הדרת-הכבוד שגלחה, אלא יש לישל מצע יותי. במלוחיו של William Ian Miller, תכרות-הדרת-כבוד פועלת על-פי הניחון תורתית של "less-than-zero-sum"⁴⁰ כשכל פגיעה בהדרת-כבודו של הולת מארחה את אינטראקציה חברתית קיים פוטנציאל שמי מן תוכוחים יחוש שכבודו נפגע, ויגב מיי להשבה כבודו ולבייש עולמו. תרבות של הדרת-כבוד היא, פעמים רבות, תרבות של תכרות גברית לחומת.⁴¹

39 לריון המלא ראו אן קמיר שאילה של כבוד: ישראליות וכבוד האדם (2004) ו"על פישת דרכים גורליות: החכה הישראליה בין כבוד סגולי (dignity), הולת כבוד (glory) וכבוד מתייחס (respect)" תרבות ולמקורות 9 (2005) טים פורסט, ללא-מיינס נוספים על כבוד תכרות: וראו: http://stemark.uni-kl.edu/orf.kamir http://stemark.uni-kl.edu/orf.kamir 40 W.L. Miller *Humiliation: And Other Essays on Honor, Social Discomfort and Violence* (New York, 1993) 116 41 קוד ד"בוידי" של המסוראים הפיגיים בימי-תניניים הוא דוגמה מובהקת לתרבות כבוד

כיצד אומץ דרך שלם של משוררים ישראלים בשנות הארבעים והחמישים את דימיון תמות-הנה, שבו ראו מייצג הוריא מותק של עצמם, הישראלים הצעירים (גברים כמובן) החיים בצל המוות ומחויבים להתמודד עמו – בין על-ידי הכושתו, תוך המתולוגיזציה מצד-אלת-ממות של החיים במוות, ובין על-ידי התרסה כאבה נגד מתולוגיזציה זו ואת ועוד: עוצמתו של הדימוי כה עזת, קובעת שהם, על שכבשה את המשוררים הצעירים והביטוי שימש אותם גם בהקשר של חוויות קיומיות שאינן נוגעות ישירות במאבק הישראלי-הלאומי, לרבות ההתמודדות עם תשואה.

אפילו כאשר משורר כרוך אבידן בועט בפניגורטיוניות האלת-ממות על-ידי פורדציה שלה, הוא עושה כן על-ידי שחזור הנצחה של יסודותיה הצמורים, כך, למשל, שהם מראה כיצד שורות אחדות משירו של אבידן "מות המשורר" משחזרות במזויק את דימוי התולד בשירו המת והרעיה "יגופי הנער מתחמם כמקש" / הנוע אט אט לרגלך / אך ירי המתה, כבנוי אל תאש / לעולם נשאגות אלך"³⁴ בין כך ובין כך, מראה שהם, דור שלם של משוררים שילב את דימוי המת-הנה, את אופן הדיבור המתולוגי שלהן, ונתון כך גם את דברותן האוטוביוגרפיות, המאשימה, המענישה, ב"רעיה", "האחובה", "השיפול במוטיב המת-הנה מצד השירה הצעירה בה הדור הוא איפוא מקרה מבחן מותק של התגשות טימני תות דוריים אצלי קבוצת יוצרים, דרך התייחסותם אל יצירתו של משורר כן דור קודם.³⁵ גם שנים רבות אחרי תמרי הנדול של "המשוררים הצעירים" (בתחנתו של נחן ורן), מוכיחות של מורשת אלת-הנה והשפעתה על השירה הישראלית, כמו על קול קוראה, אופן שנויות במהלכות.

ב. בהקשר רחב יותר: הדומיננטיות של שמחת עניים

והקלם הדרת-הכבוד (honor) וקולת האדם וחיותו³⁶ קביע, בשנת 1992, שהתכרות הישראלית מנדידה את עצמה בראש ובראשונה באמצעות ערך הכבוד, כנחם של בני-האדם (ולא, למשל, באמצעות השויון ביניהם).³⁷ לכן יש מקום להתעכב על המושג "כבוד", על משמעותיו בתכרות הישראלית ועל המינוחים הגנוריים ממנו, ולהתבונן דרך פריזמה זו גם על סוגיות בעלת משמעויות חברתיות, תרבותיות ומשפטיות קונקרטיות, כגון הטדה מאימה³⁸ בקרית-המצא לדין שאני מציעה בכבוד האדם היא התכרות בעובדה כי המושג העברי

וביטויין המילוליים הם תגילים האולטימטיבי של דומיננטיות ואהבת-עולם, עשרות שנים לאחר פרסומם, שירים אלה עזרו למצביים את מציאות תיחם האזישים של רבים בתורה הישראלית, ודרכם גם את המציאות התברתית הקולקטיבית.
34 ה' שנים הרים של יגנן: שירת דוד הפלמ"ח והברית "לקיאת" ביקורה לשירת אלת-הנה 244 (1997)
35 שם, בע' 113.
36 ס"ח (לוחי: חוק-סוד: כבוד האדם וחירותו).
37 לידת החירות, אשר הוצמד אל הכבוד, אתיחם בהמשך.
38 לתחנתו דרך פריזמה זו על תופעת תכרות משפטית קונקרטית נוספת ראו אן קמיר "יש סקס אחו – תביאות לכאן: צבירת האנוס בין כבוד (honor), שויון וכבוד האדם (dignity)" משפט וממשל 1 (2004) 669.

ואם מעצביר זה שנוכנס את אותו שהיה ראשון, (לאתר) זה הראשון יוצא והולך לו, ולעיתים שדוהה זה ראשון את אותו שני, ונעשה לו מקטרג עד שמוציא אותו מהעולם. וכל כך שנינו שמשמים ולתלואה לא יקח בן אדם זו האשה, שהיא מלאך המוות והחוק בן ובני העולם לא יודעים, שהיא הרוח כיון שמתחזק ומנצח אותה רוח אחר שני, מפאן ולתלואה לא יחשב בן אדם אחר אותה... ומי שנושא אלמנה, כמו שנכנס בהם ברוחות חזקים בלא תבליט, ולא יודע אם יעברו בשלום אם ישבע תוך החלומות.

ואם זה שנוכנס אותו רוח שני, מתחזק ומנצח את אותו ראשון, אותו ראשון יוצא משם והולך לו, ולעיתים מקום הולך לו ומה נעשה... אותו רוח ראשון שנדרתה מלפני אותו שני לאיפה הולך, אותו רוח יוצא והולך ומשוטט בעולם ולא יודע, והולך לתוך הקבר של אותו בן אדם, ומשם משוטט בעולם ונראה בתולים לבני אדם, ורואים בתולים דיוקן אותו בן אדם, ומודיע להם דברים לפי דרכו, שאותו רוח ראשון אשר נמשך ממנו, כמו שהוא באותו עולם, כך משוטט וה' ומודיע בה העולם... ואם תאמר, אם כך תועלת הוא לרוח, וזה האשה תועלת צושה לכל, לא כך. שאלמלא לא נישאה אצל אחר, וזה הרוח הראשון לא נדרתה מפני זה האדם האחר, תועלת אחרת היתה לו כיון אחר, ולא יתה יגיע בעולם כמו שהיה וכל יודק לנגי תיים זה העולם כמו שיהא משויט כאן וכאן... וכל אלה שנגיים שנודתים מפני ראשונים, ראשונים היו בני זוגו ולא אלה, ומשום כך אין להן קיום אחר, ונדרתה רוח השני מלפני רוח ראשון, ומשום כך מי שישא אלמנה קוראים עליו ולא ידע כי בנפשו הוא, כי חיצם מזוהה היתה וגומרי, ולא יודע אם היא בת זוגו ממש אם לא... אשה זו שלא נישאת פעם שנייה, אותו רוח שהשאיר בה בעלה מה נעשה ממנו. ישב שם שנים עשר חודשים, ובכל לילה ולילה יוצא ופוקד את הנפש והחור למקומו. אחר שנים עשר חודשים, שמסתלק הדין של אותו אדם, שהיה כל אלה שנים עשר חודשים הרי הרוח נכפה בעצבות כל יום, אחר שנים עשר חודשים, יוצא משם והולך ועומד לשער גן עדן, ופוקד זה העולם אצל אותו כלי שיצא ממנו, וכאשר זה האשה מסתלקת מהעולם, אותו רוח יוצא ומתלבש באותו רוח שלה, ותוכה בו לגבי בעלה ומאיריים שנתים כראות בהחבור אחר.⁵⁰

ואם מבלי להיכנס לפרטיי של דיין מדוקדק וממוסד זה, קשה לא להבין את הדימוי הזוהק השולט בו: האשה היא בבחינה כלי "בעלה" גופה בו רוח, רוחו של ה"בעל", אשר נכנסת לגוף האשה במעשה ה"בעילה", "כשילמה את הכלי", כלומר מוציאה את האשה מן הכוח אל הפועל והופכת אותה לאדם, משהו מודח זו ויותר בכלי, כלומר באשה, גם לאחר מות ה"בעל", וזה שורש הבעיה המתעוררת כאשר האלמנה נישאת שנית לאלה אחר. האיש

50 ספר הזוהר מנודק בלשון הקודש והוצאת יורי ספריס כרך ה, פרשיות משפטים ותולדות מ"א-מ"ו, אי מודה מאור לרני וינישטיין אשר הפנה אותי לטקסט מופלג זה וביאר לי.

ולעיתים אפילו חיים של האשה לאחר מות האיש, נתפסים (או לפחות נתפסו) כבעיות וחילול חודת-כבודו של המת. כך, למשל, בתורה הוזכרה, אשה היזנית שביצעה סמי העלאת את עצמה על בידה עם גופת אישה המנוח האירה בכך מאור את ה"אית", הדרת-הכבוד, של משפחתה ושוללתה.⁴⁹

בתורה הוזכרה, כמו ברוב חת-כוביות המוכרות, לא נדרשה האשה למות כדי לכבד את זכר אישה המנוח אלמנה תורשתה לחיות ואף להינשא שנית, והמברה נדרשה לזנוג לצרכיה ולמלא את מחסורה, עם זאת, בתנאים יהודיים לא-אורתודוקסיים, שייחבן כי הם מבטאים דומים תרבותיים עזים מושתקים, מודחקים ומוכתשים, ניתן בהתקל למצוא הרים חזקים לתפיסה התרבותית שלפיה שייכותה של אשה לבן-זוגה אינה מסתיימת עם מותה. חזקים לתפיסה התרבותית של אלמנה לחיות חיים חדשים עם גבר אחר מהווה בנדרה כבודו לפי גישה זו, כל ניסיון של אלמנה לחיות חיים חדשים עם גבר אחר מהווה בנדרה כבודו של המת, ולכן הוא צופן בחובו פורענות. ספר החזקה, שהשיבות אינה מצורחה ביאור, מציג גישה זו באופן הציוני, המפורש והבוטח ביותר שניתן להעלות על הדעת. אף שהסקט אינו מתייחס במפורש למושג "כבוד", קשה לדמות תיאור חזק יותר של שייכות האשה והמדרגה ל"כלי" לבן-זוגה הראשון (שהוא "רוח" שנכנסה ומשתכנה בה) גם לאחר מותו. ביטל עוצמתו של השקט והשיבות התפיסה שהוא מביא, אביא מעט מן הדברים כלשונם:

"שאר בני-האדם של העולם שמסתלקים ממנו, והרי יודע אני שרות שלו משאיר באותה אשה שהיתה לו, והרוח מכניס שם, מה נעשה מאותה רוח ואם נישאת זו האשה, אף כך מה נעשה מאותה רוח שהשאיר בה בעלה ראשון, שהיה אדם אחר בארץ עליו.

להתקיים רוח ברות אי אפשר, שהרי זה שבא עליה עכשיו, רוח מכניס בה, וכן אותו ראשון שהסתלק רוח מכניס בה, אותו ראשון שהסתלק בניו היו לו, והם שבעשיו לא גואל הוא, רוח שהשאיר אותו הראשון באותו כלי, ובא זה האחר ומכניס בה רוח, ודאי לא יכולים שניים להתקיים באותו גוף האשה ברות, אם נאמר שואבר, אי אפשר, מה נעשה ממנו. אף כך, אם היא לא נישאה, אותו רוח שהשאיר בה בעלה מה נעשה ממנו. אם נאמר שואבר לא כך...]

שאר בני האדם של העולם שמסתלקים ממנו, והשאירו הרוח באותו כלי שהיו משתמשים בו, ונישאת, ובא אחר ומכניס באותו כלי רוח אחר, מה נעשה מאותו ראשון כמו שואבר.

בוא ראה, כמה עליונים גבורות המלך הקדוש אשר צושה, ומי יכול לומר אותם. כאשר זה בעלה השני בא ומכניס רוח באותו כלי, הרוח הראשון מקטרג בה הרוח שנוכנס, ולא מת'ישיבים ביחד.

ומשום כך האשה לא מתיישבת כנאות עם בעלה השני, מפני שהרוח הראשון מכשכש בה, ואז היא זוכרת אותו חזיר, וכוכה עליו או נאנחת עליו, שהרי הרוח שלו מכשכש במציה כנחש, ומקטרגת עם הרוח האחר שנוכנס בה מבעלה השני. עד זמן רב מקטרגים זה בזה.

49 D.G. Mandelbaum *Women's Seclusion and Men's Honor: Sex Roles in North India, Bangladesh and Pakistan* (Tucson, 1993) 23

והאחריות, מיתוס השייכות הנצחית משלים להפליא את התפיסה של הדרת-החבר והפריאריכלית האנדרדוגנטית. במסגרת השקפת-עולם משולבת זו, התנגדות משיפוט פוגמאט של גבר כלפי "האשה שלו" לא זו בלבד עשויה להיות מובנת מתוך התמשכות בהדרת-כבודו וכפיות הקניין שלו, אלא היא עשויה גם לעורר אהדה והדהדה.

ג בקורות הספרות: שית פרשנות בלתי-ביקורתית

התנגדות בסקסיסם של מבקרי הספרות, הכותבים שוב ושוב ושוב כל תו ותו בשירת אלטרמן בכלל ובשמותה עניינם בפרט, מלמדת כיצד ממסד אקדמי, שאמור להיות מצפוני וביקורתי, הולך שבי אחר קסמם השחור, המשכר, משטשי החושים, של השירים, עושה צגם די אות ומעניק להם ולהשקפת-עולמם גיבוי סמכותי מלא, לא-ביקורתי ובלתי-מצולער. התנגנות זו מלמדת כיצד, בתוך כך, כתיבה אקדמית מקצועית זו של ממסד שלם מגיבה, בלא-משים, תפיסת-עולם רוויית חרדת-כבוד. כיצד איש מבין חקירה של שירת אלטרמן אינו מחול על מחזור השירים ביקורת הרבות כגון זו שהוצעה בספרו הקודם: אדרבה, קייאם בסקסט השיר נטילת כל הקשר חברתי או תרבותי ביקורתי. "הרעיה" שייך שמחה עניינם מייצגת את עם ישראל והחופר הוא כרדמדתו של אל

הנבואה (כברטתה של איידה צורית,⁵¹ שאותה אימצו, בשינויים, מבקרים נוספים לאורך השנים), או שמא אין לראות ברעיה ובמת-החיי וישויות לאומיות, אלא אישיות בלבד (כטענתו של דוד כנעני,⁵² האם ניכא אלטרמן שירי שמחה עניינם את שואת יהודי אירופה (כברטתו של כנעני,⁵³ שאליה שבו כותבים נוספים לאורך השנים), או שמא זה "סילוק מוחלט" של ה"יצירה האומנותית כדי להאזינה לפרשנות "בלתי אריקואטי" בעליל (כטענתו של דן מרדוך)⁵⁴ ואם שירי שמחה עניינם בוטחים סיפור הכללה הנהוג, דוגמת "יצירתיהם של הפגיון, פוג, מלווייל, גייטס, קפקא ואחרים (כשירת דן מרדוך)⁵⁵ או שמא "בשום פנים ואופן" אין למצוא בשירת אלטרמן השפעות כאלה, ויש לפשוט אף ורק מודק עצמה ובהתם לשירה הנפרדת המודרנית (כטענתו של ברוך קורצווייל)⁵⁶

אלים ביחס לרדיפת המת-החיי את הרעיה המבקרים תפיס משמך של חשיכה ביקורתית, וכמקרה לה אחרים הם מקיימים ומשבתים ומקליטים והמלילים את עיצמת האהבה וגורל

- 51 א צורית "שמחה עניינם" נתן אלטרמן, מבחר מאמרי ביקורת על שירתו (א) באומגרטן צורית, תשל"א) 35.
- 52 ד כנעני "על קו הקו" נתן אלטרמן, מבחר מאמרי ביקורת על שירתו (א) באומגרטן צורית, תשל"א) 45, 66.
- 53 "בפתח ביתנו עמד הצר, והחושח גאונות לחשה וכפתה עלינו על המשורר לשרי את ימי ערב השאה מבשר לשפתי המת היה שוב-שמחה עניינם". שם, בע' 64.
- 54 ד מרדוך "המת והרעיה" נתן אלטרמן, מבחר מאמרי ביקורת על שירתו (א) באומגרטן צורית, תשל"א) 83, 87-100, 88-100.
- 55 שם, בע' 84.
- 56 ב קורצווייל "ה-*condition humaine* בשידה הפרסולגית לנתן אלטרמן" נתן אלטרמן, מבחר מאמרי ביקורת על שירתו (א) באומגרטן צורית, תשל"א) 102, 106, 110-111.

והאר מנסה לנפות בה את רוחו שלו, ואז פורצת בלהמת גוג ומגוג בין רוחותיהם של שני המגורים. "ה'בעלים", ששתיהן מנסות ולשתכן ולשלוט בבלי, כלומר באשה. יש שרווחו של "ה'בעלי" הראשון גוברת וממיתה את "ה'בעלי" השני, ויש שזו של השני גוברת ומסקת את רוחו של "ה'בעלי" הראשון ללגות בוראה רוויית ייסורים.

מעבר לפרטים, התפיסה היא כי האשה הינה מברש הפעילות של הגברים "ה'בעלים" אותה, גופתם בה את רוחם ושולטים בה. הקשר בין רוחו של איש לבין הכלי, האשה, אשר בתוכה השתכנה תחת הונו מוחלט ונצחי, חזק בין החיים וכן המוות. גם לאחר מותו, "בעלה" של אשה ממשיך לשכון בחובה, להיות רוחה האנושית והרוח הממנשת את הפוגמאציאל האנושי הנולמי של האשה ולהיות הבעלים החוקיים של האשה, שאינה אלא "כלי" לרוחו. גבר אחד המבקש "לבעלי" את האשה ולהשכיח את רוחו בחובה חייב להאבק ברוחו של "ה'בעלי" הראשון, ורק אחד מהם יכול לזכות במאבק. המפסיד יאבד את חיי או את מגוריו בכלי של רוחו.

בעולם דימויים מיתולוגי, לאור מוחו של "ה'בעלי", אין האשה חופשייה להיגא לאחר, שכן "הרוח ה'ראשון' מכשכש בה, ואז היא חוכרת אותו תדיר, ובוכה עלינו או נאמת עלינו, שהי' הרוח שלו מכשכש במציה כנחש, ומקשרת עם הרוח האחר שונכט בה מבלתי חשני". "כשכשו" רוחו של המת מניע האשה מתואר כהופעה בלתי-צמנעת הנגזרת מסוג הקשר המטילי, הכלי-ניתן להתר, בין רוחו האנושית של הגבר לבין הכלי הנשי שבתוכו היא שוכנת.

אף שהאשה אינה אלא המגורש לפעילותם של הגברים המבקשים להשכיח את רוחותיהם בחובה, ומקסט מגיבה אלמנה ונישאת שנית על כוונותה לאפשר לרוחו של גבר אחר לפלוט אל תוך שופה, שהוא כלי לרוחו של "בעלי" הראשון. אף שהיא מצגת כ"כלי", כלומר כאובייקט, היא נשפטה ונמצאת אשמה, במילים אחרות, והאלמנה נוישאת שנת מוגבת כ"אובייקט אשם". אשה יכולה להמנע משיפוט ת על-ידי נאמנות-עולם ל"בעלה" הראשון ולריוח המכשכשת בתוכה. כאשר אלמנה נאמנה ל"בעליה" המת, היא ממשיך ללבוך בה, וברוחו שבתובה, עד אשר הם שבים ומתאחדים, כדאי. לאחר מותה, "וכאשר ה'ראשון' מסתלקת מחולמם, אותו רוח יוצא ומתלבש באותו רוח שלה, וזוכה בו לגבי זו האשה ומאירים שניהם כראת בחיבור אחד".

בעלה ומאירים שניהם כראת בחיבור אחד". אורה "בעלה" שה"בעלי" בוטח את אשתו מותרה בה חותם שאינו נמחה, אותה רוח שלה הנכספת בה מהווה חותם נצחי של אחדותם. כל ניסיון שלה להתכחש לקשר אלמנתי תהווה בבחינת בנידה וניסיון נואל לשנות סדרי עולם. סופו כאב גדול תן ל"בעלי" המת וכן לה חגי, שעלול לאבד את חיי במלהמה בין רוחו של לבין רוחו של "ה'בעלי" תפיסת שייכותה הנצחית של האשה ל"בעלה", אשר הולבשה על-ידי ספר חזונו במתולדות המיתולוגיות של רוחות גברים הנכנסות ודבקות ב"כלי" הנשי, עובדה לימים ביריזי האמנות של נתן אלטרמן לכדי פרטיב רומנטי של אהבה עזה ממות, פגישת לאי קיי. בכל אחד משני העיבודים התרבותיים הללו, והשקפת-העולם, שעל-פיה אשה נקזית לאיש והיא משועבדת לו בחייו ובמותו, משיגת לבת הישב עם התפיסה של הדרת-החבר שלפיה בעליות הנגישות של הגבר למצינות של האשה של חינה מרכיב מרכזי בהדרת-כבודו, ואף לאחר מותו, בין שהוא גרוש ברוחות וכלים ובין שגירבוריו מכוונים המת-החיי

כאחתה תשוקה רומנטית אשר מופילה אותה אל סף ה"האובה"; האומנם הליכום "יה אל יי" תדית היא. הוא מאגן ללא עוררין את נקודת-מבטו של ה"אחבה", ומניח יחד עמו, כי האשה שחופה בהכרח לפנטזיה המרסנית על האחבה, שהינה גדולה מן החיים, דוקא, משיום-מה, מפני שאינה מתממשת. הוא קובע:

"סמל המת-דהוי הוא סימלה המרכזי של כל שירת אלתהון, הוא המלי שבו מגיב אל-תבון ללא רק על תופעה כגון הפשיח, אלא על עצם תודית הקיום האנושי. שורשי העיקרי של סמל זה, מופיע ב"צידת אלתהון בכל שלביה וגיגוליה נעין לא רק בקונפורמיסטיה שבין המשורר לבין זמנו, אלא קודם כל בקונפורמיסטיה שבינו לבין עצמו, בינו לבין מבוכי עולמו המורתי".⁶²

אך מעל לכל, לגבי מידון, המת-דהוי האלתרמני מבטא את הקונפורמיסטיה בין השד-הדובר ובין דמות האשה המת-דהוי האלתרמני -

"גודל על מנת להסתיר ולגלות בעת ובצננה אחת את הליכוינט המורית שבמשיכה ובחידות, את המתלך האינסופי של 'פגישת לאין קץ', את הסיכוב הנאושי, המכושף סביב הורציה. זה סמל שנועד להסתיר ולגלות את עיניו הנחנה שבקנאה לאשה האוספת רים לסיסתה... באחת מידה מסתיר הסמל ומגלה באחת את הדימויות האלמנה ואת הנביעה המלשפת המתחלחלת בנחתה זה שבין האורה לאחבה... המוריות של סיום 'שמחת עניים', אינה אלא ביטוי לשמחה המתאחדת, ההתמזגות של המת והחיה, השמחה על פריצת מעגל הקסמים. משום שהחיה נעשתה למתה גם היא, ואין אחרד אמיתי מוחלט בין האורה לאחבה אפשרי בשירת אלתהון אלא באמצעות המוות".⁶³

תודיעה שברדפת האשה עד מוות כמו נעלמה מיעיני של המבקר, גם לידו, כמו לידו של המשורר ודמותו הגברית הבדויה, האשה אינה אלא דמות תפודה על-פי הנמנה ה"אחבה", מושא תשוקה וקאה, אכן שואבת רוחה, אויב-קיש לא-נושג המלכה בגבר מנוון רגשות מתקדים במידותם ויציר הנענה לרגשותיו המסוכסכים של הגבר ומשתתף בהם כמוכן מאליו. המוד מכי: מידון רואה אף רואה כי "עליותם קרובות תכניה בשיר האחבה האלתרמנית פראת אליתה, רצחנית, המנצחת מתוך שפעת העבצים והצלילים"⁶⁴, אך בניצחה פילוסופית שלוחה הוא מכנה פראת רצחנית זו "ידאליזם של אחבה ואלימות"⁶⁵ וקובע:

"הישימוש בתקורותי המרסנים פסיכולוגיים קליניים בהצרכת היצירה הספרותית מעורר בעיות תמורות ביותר, ובראה במקרים רבים מופקפק מעיקרי".⁶⁶...אולי אין

- 62 שם, בע' 90.
- 63 שם, בע' 99.
- 64 שם, בע' 97.
- 65 שם, בע' 98.
- 66 בכך מידון מניב כלפי דוד נבעלי, פוסק: "האמריקאליזם החזק המציינת לאת האחבה | אחבה מסימניה של אחבה וחלצית, וזיא מסימניה חליכר של אפקס חוק אשר חזיב אל

הרומנטיקה המבוססאים בשיבת המת-דהוי לעוג סביב ריעייתו. כך ברוד קורצווייל, למשל, מצאיר תחליטת כי שירי שמהת עניינים שירי אחבה המה, וקובע בהתחלבות:

"בצורה מיוחדת מוכרים שירי האחבה של אל-תבון את אופיה הקשבי של האחבה בכלל, את האמריקאליזם של האורם, את הקשר הנצחי ללא הנושא שבין אחבה ומוות, בין האורם והמאנאטיס. האחבה יודעת מראש על טפוחותה. וזיא נקנית במחור המוות. וקמה שוב ושוב להחיה ולמה המוות...האורם הוא הערובה הנצחית לתחיות גם המתה".⁶⁷

שכוי להלויטין בקים השייכים שחזא מבקר, קורצווייל מאגן בהתלהבת בלתי-ביקורתית תשקפות רומנטיזם, מיחלוציות, מיחלוציות ומסוכסכות על "הקשי הנצחית ללא הינתק שבין אחבה ומוות, בין האורם והמאנאטיס". בקובעו כי "האחבה נקנית במחור המוות", הוא מטשטש את העובדה כי לא הגבר "חולח אחבה" משלם בחייו על אחבתו אלא האשה היא המשלמת בחייה שלה על פנטזיית האחבה של האיש הרוחף אותה, פנטזיה המסווה קנאה ותחושת בעלות אויבסטיבית הנכפות על-ידי מענה. לידו של קורצווייל -

"הקנאות, - מושיב כה מוכרי בשירי 'שמחת עניים', היא רק דוגמא ספציפית של דרות קיומית כוללת. האחבה הוא 'חוד', ה'קנא' לחן רעיות, האחבה מציינת כאן את הנסיון הנואש של אדם לפרח מעבר למעגל הוותו... [אן] המערה היא תולת שווא, היא שברון לשעת קלה, האורם משתחרר מהחרות כדי להפגין את מלא עוצמתה".⁶⁸

הדהותו של המבקר עם המשורר, המתגלם, לידו, כאחבה-לוחה של דמות המת-דהוי, לא רק שאינה מאפשרת לקורצווייל לראות את הסכנה האלימה והאכזרית שדמות זו מציינת לפני האשה, אלא אף מניעה אותו לגבר, שעוצמת אחבתו גובלת בהשפלה עצמית, וחיה חושפת, בסופו של דבר, את קטנותה של התשוקה הארוזיה: "יש שהה השפלה משעבד וחולני בפולחן האורם, בתודיה יבהר הדומיות 'החוויה הארוזיה' כמשיבתן. העילה ביותר משפיל, מרביא, עם מצב זה משלים המשורר ואין מנוס מפניו".⁶⁹ וכי: "לאילו ירידות תחמויות מולכת העליה לוח הדומיות? מה גורע, עצוב ומפוקפק בראי ממשורר היעש, וענ בעיצול הקנאות תקנינית, תנוף האכסטי של מסחור? יזר חודמיות".⁶⁰

כך, גם דן מידון, אולי בכיר פרישני של אלתהון, אינו מביע אף תודור ביקורתי אחו בקובעו קביעות כגון: "אחבה של האותבים האלתרמנים היא נצחית, לפי שאינה מגיעה לעולם לבלל התגשמות מלאת. התשוקה מובילה את האחבה ואת האחבה זה אל זל, אך אל הקרבה הטופית אין הם מגיעים".⁶¹ מידון אינו עוצר לתמות האומנם גם האשה אחבה

- 57 שם, בע' 106.
- 58 שם, בע' 120 - 121.
- 59 שם, בע' 125.
- 60 שם, בע' 131.
- 61 מידון, לעיל הערה 54, בע' 96.

1. אהבה-עולם בתרבות הפופולרית: "חולה אהבה משיכון 7"

מוצרי התרבות הגבוהה ומוצרי התרבות הפופולרית דומים לעיתים קרובות אלה לאלה יותר משתמנתה התרבות רוצה להודות. כך, "הרומן הרומנטי" הוא כינוי גנאי לסוג של ספרות פופולרית, המשוק למנויים בוסה וולגריה של הרומנטיקה המערבית של הספרות הקונגוית. אף אם הספרות הגבוהה וזו הפופולרית נבדלות באיכויותן האומנותיות, מוסיבים המסייגים וסורכים רבים נעצרים במידה רבה בלב יצירות רבות משיי המוגים כך הדבר לגבי העוצת עריצתו הפסלית של "האהבה עז מוות", תקבלה התלת-מערצת של נקודת-מבטו והבניית דמות "האהבה" דרך עיני הכלות, כשם שהם מופיעים בשירי שמהם עניים של נתן אלתרמן, כך הם שבים ומופיעים במצוריים פופולריים, אף אם בגרסאות אלתרמניות ומערבניות פחות על יצירתו של זאנר פופולרי – ויש אף מדויק ולשוחר כיצר יצירה ספרותית השפיעה על יצירתו של זאנר פופולרי – ויש אף שכייון והשפעה הפוך. בדיון זה איני מנסה להתחקות אחר קישורים מסוימים כאלה וגם לא להוכיח נביעה סיבתית מדויקת. אני מסתפקת בהכרח כי מוצרי התרבות הגבוהה ואלה של התרבות הפופולרית צומחים ופורחים בנית-גידול חברתי-תרבותי אחת, חשופים לאותם מנגי אפקלים ולאותן איכויות של הקרקע איך תמה על-כן שהם משקפים אלה אלה אלה בתיון תווך מתמדי.

בספר זה אני מדיגימה את השיעור כי המוסיבים התמטיים המופיעים בשירי שמהם עניים מופיעים גם בתרבות הישראלית הפופולרית. הדגמה זו מוצעת על-ידי בחינה נציג נאמן אחד של תרבות זו. הטרש "חולה אהבה משיכון 7" של שבי גביון ונתן אטלין זכה בשמונה פרסי האוסקר הישראלי לשנת 1995 וכשבוים בלתי-מסויגים. גיבור הטרש, ויקטור, בגילומו של משוח איברי, הוא "קורן" קטן ופנטזיוני⁶⁷, הרוי חיים עלובים וגוסלי תוחלת בשיכון עלוב בקריית-יים. נודף על-ידי גילי השכונה הולעניג לו, ויקטור מתגורר עם ילדיו וסבתו והישיבה, מנהל החמת כבלים בלתי-תוקרת להושבי המקום והולך פנטזיות עם קורטוב של ריקוק ביקורתי שהיה יכול לאפשר תזוית לגבי הגעת השלמה של האשה עם התפקיד הגבוה עליה על-ידי המת-תזוית ועל-ידי המשורר והיצירתו. כעבור עשר נוסף, בשנת 1992, פרסם מודרכ שילי שני מאמרים נקדמים במיוחד על שמהם עניים, גם אצלי, למש כמו אצל קורטוב, תיאור חיסי "אהבה" האשה נותר סתמי ונטול ביקורת: "הישיבה והמצחית של המגורש או המצחית מושחת אפוא בעצמה רכה גם ביצירה זו, והמולטל של שלהמה ומחולמת. סינוריותה של זהבה" או "זרעיה להביח את הזריר, מלחיה, לזיגית שקלה שלמה ומחולמת. סינוריותה של זהבה" או "זרעיה להביח את הזריר, עניים חמת חוגג, תזויר חוגג, את החמת המנצחת באמצעות פסלים רבים משורש שוב וממלאים, הן מבוהה צלילית והן מבוהה תוכנית, את הפקיד הישיר, ביצירות אחרות, המגוררים תמיד בארות חוד משמעו על כל פעיל הנזיק, החזרה, הקריעה והמנוסה והמוסיבים בוגרים מקליין כי "הזרות היא איפא השבה כמנוחת בשמחה עניים 152, 161. הוא מסים בקלימה" מי שילי ימי פסח משמחת עיניים" אלפיים 5 (1992)

בדמות המת הזוי, המודרך המנוחה של בת-דיציתו, הלא היא התזוית והשמחה הזרשה בעיות מבנה וסגנון בשמחה עניים, לתן אלטרמן⁶⁸ מאוניים סו (1991) 53; מי שמיר "שמחה עניים – שמחת מתים" מאוניים סו (1994) 19; דף ברזל מן הסתם אל המפורש: "שמחת עניים לתן אלטרמן, רחוקה לתרין והמרים לשקספיר (1997)

עוד רב בתשיפת, בריאות, או חולניות, בסיטואציה חזונית זו, ששירת האהבה והאלטרמנית תוחת עליה בעשרות וריאציות. סיטואציות זו עומדת, אמנם, כולה בסימן האמביגולוסיטה, שכן אומרת היא תימסכות אירונית עצומה, מוגזמת, התקלת כרות דרית עצום לא פחות.⁶⁷

ואיך תהליכי-ביקורתי של נקודת-מבטה של דמות המת-תזוית הוא מלא, וחחונה המוסרית מטושטשת באמצעות צירוף מבריק של רומנטיזציה וסרטיזציה "סקיצות" ריוניות בסיטויים נטרליים ומאופקים כגון "אמביגולוסיטה". גרשון שקד אינו מפרין באומרו (בשנת 1990): "שמחה עניים היא מן היצירות המפורשות ביותר בתולדות השירה העברית".⁶⁸ אכן, רבים הם אנשי המקצוע, המבקרים, אשר מזה למעלה מארבעים שנה משתתפים ברומנטיזציה הבלתי-מבוקרת של האלטרמנות הטרנסום המתוארת בשירי שמחה עניים ובלגיטימציה הלא-מפורשת של השקפת-העולם המושתתת על הדת-הכבוד. בה אחר זה הם מאמצים את קודת-מבטו של איש העיני, עיוורים וארזשים לירכוי, להזקפנות, להרסנות האוגמנטטי, האובסטיבית, המקפחת את שמחת חיה של האשה ולבסוף אף את היה עצמו.⁶⁹

67. ישיא... ההקלה אך מוגיה על המקלות ועל המקל גם יחד מפני החיך. זוהי אהבה אישית והגושית שאה... כנעני, לעיל הערה 52, בעי 66-67. דומני כי דברים אלה מדברים בעצם ואינו מצריכים את תמונתו.

67. מידון, לעיל הערה 45, בעי 93.

68. ג. שקד, לעיל חיסוד הדמטי ב"שמחה עניים" הוא נתן אלתרמן. זה ראה ועשתו" שיעור 77 126 (1990) 28.

69. כך, למשל, ישיא רגנו אינו מהסס לקבוע כי "אלטרמן יצר כאן שירי אהבה נריים כשרלומה וחדים במינם בשירה העברית...סוד האהבה האמיתית נגלה לפניו, מפני שנודחמה לסיכים אנשיים. זו דרך גידולה של המת-הזרעה האם. ויזכר, כי שירי אהבה אלה יצאו לאור בימי מלחמת העולם בפשיים, בעצם ימי המאבק על חיים וערכים, כמתובנה גאה ומרוממת על שפלות אדם, שנאת אדם וזריסת אהבה" (החזרה שלישם במקור) י רינג "שמחה עניים לאלטרמן" אורלוגין 13 (1957) 169, 181. כעבור שלשים שנה כמעט חיבר בועו ערפלי ספר פלשות שלם המקודש כל-כולו לשירי שמחה עניים, מושיגים "מקצועיים" וניסדילים מדרכים, כגון "אמביגולוסיטה", "שליטים גם כאן בכיפה. לגבי חיסי המת-תזוית והרעה הוא ממס את עיקר דבריו זו: "החסיים שבין זמת והרעה המועצבים בתוך העולם האנושי שבמסקת כריסים, במצבאות הפנימית נפש וקירבה, ניגוד השלמה, יריבות ותמיכת גופלית ומליקן המגלמים, במצבאות הפנימית נפש והרעה המועצבים בתוך העולם האנושי שחן אמביגולוסיטה לא פחות ולפי התפיסה המגלמת ביצירתו שביך וישיא, יצחק שחן אמביגולוסיטה לא פחות ולפי ישיא וביקשר האידא (משמעות היצירה) שביך וישיא, או בגיטח הזוי יותר – שביך חיים יסחם, או קיום כשלעצמו, לגבי מה שמעניק להם ערך, משמעות רדיוקן משל עצמם...נבנשה של הרעה מופיע בהת כממשת אוטונומית אשר בה, או סביבה, מולכיים עצמם אסקפטיים מרכיבים של עולמה. אסקפטיים אלה מוגלים לה כפנים שונות של תביעה ערכית, תביעה שהיא לעיתים מוגזמת ולעיתים משלימה, אסקפטיים אחרים של עולמה חפנימי, בתקשר האידא מוגלמת דמות המת שהיא גם דמות אהבה, בעל, אף ואחר הכרות יסוד קיומית וערכית של המשורר ואיטואיציות צמקות שלו בדבר שמעידן של הכרות חפנימי, בתוך חתיים האנושיים, ואישיים והקולקטיביים כאחת" י רינג "ערפלי עבותות של חושך השעה פרקים על 'שמחת עניים' לתן אלתרמן (1983) 39. דבריו של ערפלי מביעים קבלה מלאה של נקודת-מבטו הגלעירית של המת-תזוית שחשויים מציגים, בלא

דמות מעוררת אהדה עמוקה, רחמים ורצון לגונן, תקשר עם מיכאלה, בריי ותד-צדיי ככל שיהיה, מוצג בנקודת האור תחידה בחייו, והוא ממלא אותו שמוחה המנימה המצננת כמנוחתה - אך בלתי-מויסקה. נכון אומנם שמאזת הפרדים ששלח לדרדתה, האקורדיוניסטים שהוביל אל חלונה והמנוחיו תבלתי-פוסקות לבלויי כולל הזמנה לאורגנה מצייקים ומביכים, אך הסרט מקשה על צופיו לא לקוות כי מיכאלה תגדור לשאת את ההצקה בנבורה כדי להתגלגל במשנה את חייו הרקיים של ויקטור. סירובת לזיות מטרדה מוצג כאנוכי, קטנוני והסר התחשבות.

תחושה זו מוצצמת במיוחד נוכח הופעתה האשכנזית, הבהירה, הזוהרת, של מיכאלה, הנחה ברורה מנקדת עצינים, רומה כי חייה משופצים בכל הדברים שויקטור הסרי: חיי אחבה מספקים, זוגיות רפה, בית נעים, מקצועי, עתיד ושמחה. מבטאה הצברי תוד של מיכאלה לעומת מבטאו המורזי הרך של ויקטור, נימחה המתנשאת לעומת בניעותו הממדת ומבוכתה במרותה, הנמסת כרוזרה ומתבללת, כל אלה מגביירים את אהדת הצופה לוויקטור ואת הטריוניה הנגברת כלפי מיכאלה. סבלו של ויקטור, אומללותו שאין לה גבול, נכונותו להקריב את כבודו, בריאותו ושפוזתו בשם אהבתו למיכאלה ואהדת נוסבבים אותו על המסך - כל אלה מחזקים בעקביות את תחושתה עמו, מעל לכל, משחקו הרגשי, המשננב, הנגוע ללב, של משה איבגי מעניק לדמותו הפתנית של ויקטור פשיכה שאין לה תחרות על המסך.

"חולה אחבה משיכון ג" מבחיר כבר כבודתו כי ויקטור אינו עבריין, מטורף או גבר מסוכן, אלא "חולה אחבה". אכן, לנדיביל מסטרידים רבים במציאות, ויקטור אינו אלים ואין הוא עושה דבר שיעליל להיתפס כפוגעי, מאיים או מסכן את שלומוה או בטחונה האישי של מיכאלה. הדמות שפלת-הדעות, שאינה מצליחה להיפטר מהילדים הלועזים ומהמכלב הדבק בה, מוצגת כמי שאינה יכולה לפגוע בנכב, ובודאי לא במיכאלה. יתר עליכך, ויקטור הוא חולה אחבה "משיכון ג" מצייאת הקפוח והעלכות היא ההקשר הנוברתי דוחק את ויקטור לפנת פנטויה שכבוטה לחלף אותו מן הדלות חסרת ההתקשר ולהצטיל מעט קסם על חייו. שיכון ג' הוא המסך והתצורה. מיכאלה, לעומת ויקטור, הינה וזה עשירה, מתנשאת, משייכת לקבוצה החזקה האחראית למצבם העלוב של ויקטור והשיכון כולו. אהדת השיכון והצופה ברוצה בהכרת לוויקטור, קורבן המסובות, המבקש שיפה של אושר; מיכאלה, האשכנזייה מת-אבגי, אינה יכולה בשום אופן להצטייר כקורבן. באשר מיכאלה עוזבת את קריותה ויקטור מבין כי אהבתו נתונה לאשה אחרת, הסריט אינו מאפשר לא לשמות - לא כי מיכאלה השתחררה מן הטרדה שנקפתה עליה, אלא כי ויקטור נפטר מאהבתו למושא בלתי-ראוי.

דמותו של משה איבגי מוככת כסרט בניי האופנים האפרידיים: ראשית, ויקטור חולש על המסך ומחווה את דמות ההדחות הוויואלית המרכזית לכל אורך התצורה, בעיר מיכאלה מופיעה הופעת-אודל לקות קצרות בלבד, שנית, הסריט מאמץ את נקודת-מבטו של ויקטור, וממזן את הצופה להתלות אצלו, להשתתף בתוויותיו מנקודת-מבטו, ובתוך כך - להתדוות עמו ועם עולמו.

"חולה אחבה משיכון ג'" מאפשר אולי לתבין טוב יותר את נפשו המיוסרת של גבר המבטב הטרדה סאציפטא, ובכך פותח פתח להתרשמות צופים רגישה ומעמיקה לתופעה. אולם הסריט מציג הטרדה סאציפטא מן ששטשו גורם "היטרדה" והכחשה מלאה של גורם

מגינות מהנחות עם וקני השיכון. קרן אור מציפה את חייו כאשר שחקנית תל-אביבית, בתורה ובלונדית, מיכאלה, בנילמה של אביגיל אריאל, עוברת להתגורר בשכונת, ויקטור מרמה כי הוא מארח בה. הוא פונה אליה בכל פעם שישא יוצאת מדידתה, מוצלם מסירובתה, הוא שב ומזמין אותה לשתות עמו קפה, מציף את דירתה בפרחים, שלה אקורדיוניסטים שינגנו לה סרונת, דוחק כל ניסיון שלה להתרסק העליה ומספר לכן-וזוגה לחינם, גרי של מנשה גרי, כי מיכאלה מנהלת עמו רומן.

כשגרי מונע את ויקטור מלהיכנס לדירת חוגו ולהתפגש עם מיכאלה, ויקטור מתחמם בכניסה לבניין, ולא מש משם עד שכות משטרה מצוה עליו לפנות את המקום. בתגובה ויקטור משרד הצורה אחבה למיכאלה ברשת הכבלים המקומית, ומתשייב מול ביתה במתנגה שתדר אליה, עד אשר הוא מאושפו בביה-תוליל פסיכיאטרי. גם משם מוסף ויקטור לשרד הודעות אחבה למיכאלה ואף המנה לבוא לבקר אותו בביה-תחולילם הצובר, השומע את המנח, מביע תמיכה רחבה בקשתו, תוך האשמת מיכאלה כי עזרה אותו לחור אחריה וכי בנינה הוא מאושפו. בקורה של מיכאלה לא עולה יפה, ויקטור אינו מסוגל לומר לה מלה. גרי ומיכאלה עוזבים את קריותה וחוורים להל-אבגי, וויקטור מוצא את אושרו בחיקה של מאושפת אחרת בבית-תחוליל הפסיכיאטרי.

סריטם של גביזון ואסולין משפיל להציג נכרות היכטים טיפוסיים של התנגדות ואופן חשיבתו של גבר המבצע הטרדה סאציפטא. משה איבגי מעביר חשב את התחושה כי ויקטור עצמו משתכנע ומאמין שיכנו וכן מיכאלה מתקיים קשר רומנטי, אינטימי, עמוק ואמין. המצניע משמעות תן לחיי ותן לחייה. שכנועו הפוגעי עמוק עד כדי כך שהוא מצליח לבלבל את קצין המשטרה הנקרא לחוריקו מדידים של מיכאלה וגרי. ויקטור מאמין כי אהבתם, שלו ושל מיכאלה, חזקה מן המגבלות המקשות על מימושיה, וכי התמדדות ומסירובתו ינצחו ויובילו להתאחדותם המאושרת. הוא מאמין כי מיכאלה מצויינת בו ובאהבתו, וכי גורמים חיים, כגון גרי כן-זוגה, מנעצים אותה מלהצטרף אליו.

כל היסודות הללו חוזרים ומופיעים בסיפורי הטרדה סאציפטא המתרחשים במציאות כאשר המסריד הוא גבר זר המדמה להיות כן-זוגה האינטימי של הקורבן. דחיותיה הנוזרות ונשנות של מיכאלה, מצוקתה הנגברת, שתקתה ומבוכתה נופלים כולם על אוזן ערלה, שכן ויקטור אינו מסוגל לשמוע מפיה דבר שלא יעלה בקצה אחד עם תפשויה שטיפשה. משלה הפרחים, יצבת מנגנים על סף ביתה ושידורי השליווייה החושפיים מתארים חושב את האינטימיות האובססיבית המאפיינת הטרדה סאציפטא, כמו גם את ההתדרדרות והתמדת המתרששים כאשר המסריד אינו מצליח לממש את שלישו בחיי הקורבן, גם אולת-חזר, תחושת האשמה, חוסר האונים והמכלבל של מיכאלה סאציפטא את תגובותיהן של קורבנות. תגובות אלה מעודדות את ויקטור ומזכות אותו באהדת ומביבה - כפי שקורה גם במציאות. הצגה כה מפורטת ומעמיקה של הטרדה סאציפטא יכולה לסייע בהבנת תופעה וביחזקה.

אך תוך כדי המחשת התנגדות המסרידה, הסריט מחשוש גם כיצד יצירת תרבות פופולרית עושה יד אחת עם תרבות הנגבות לשם רומנטיזציה של התנגדות מסוימת, השתקת הקורבן ו"שיחור" המסריד. הסריט אינו מותיר מקום לספק כי מיכאלה אינה מעוניינת בהשומת-ליבו של ויקטור, כי היא עושה כל מאמץ אפשרי להתנער ממנו, וכי הפנטזיה שהוא מספה כלפיה מנותקת מן המציאות. עם זאת, ויקטור של משה איבגי הוא

כמו החוקים האמריקאיים, גם החוק הישראלי למניעת הטרה מיימט נחקק בהסתמך על היכרות עם עדויותיהן של נשים קורבנות התחבולות הפוגעניות. מתוך קבלתן, יאומץ נקודת מבטן של הנשים על הנזופע הנדונה והכרעה כי הנזקים המתוארים הינם ממשיים ותמורים דיים להצדיק את הנזופע בהטרה המשפטית⁷³. החוק הישראלי נחקק במטרה להגביר ולתגביר כשליחיות ואסורות התנגדות מאתווארות על-ידי קורבנות ההטרה המאיימת כפוגעות בבטחונן, בשליטתן בחייהן, בחירותן ובשליטת נפשן. כדי לכטא את כל אלה, החוק הישראלי למניעת הטרה מאיימת פותח בקריעה הערכית, החוצגית, הנכאה: "מטרת חוק זה היא להגן על אדם מפני פגיעה בשליטת חייו, בפרטיותו, בחירותו או בגופו, כדי אדם אחר שנקט נגדו הטרה מאיימת או שפגע בגופו."⁷⁴

הטרה מאיימת, מכריז החוק מייד כשיפג הראשון, פוגעת בשליטת חייהן של תקורבנות, בפרטיותן, בחירותן ובשליטת גופן. השליטת גופן, הפרטיות, החירות ושליטת הגוף הם ערכים מוגנים בשיטת המשפט הישראלי, המכוננים וכווית'אדם חשובות. פגיעה בהם נתפסת כתמורה ורצגנית דיה להצדיק התיקחות משפטית מפורשת ונחוצה.

מהי "הטרה מאיימת"? החוק הישראלי מגדירה כזו: "הטרה של אדם ביד אחר בכל דרך שהיא או נקיטת אימים כלפיו, בניכוח ותנגדות ביטח לנזיק כפיר לנזיק כי המטרה או המאיים עלול לשוב לפגוע בשליטת חייו, בפרטיותו או בחירותו של האדם, או כי הוא עלול לפגוע בגופו."⁷⁵

חוק מוסר ומפרט כי הטרה מאיימת יכול שתתרחש בין השאר, בכל אחד מאלה:

- (1) בקליש, במארב, או בהתקחת אחר תנועותיו או מעשיו [של אדם], או בפגיעה בפרטיותו בכל דרך אחרת;
- (2) בניקוטת אימים בפגיעה בו או במאיים עצמו;
- (3) בניצירת קשר עמו בעל-פה, במכתב, או בכל אמצעי אחר;
- (4) בפגיעה ברכשו, בשמו הטוב, או בחופש התנועה שלו.⁷⁶

שלא כבמדינות ארצות-הברית (ובמדינות משפט-מקובל נוספות), החוק הישראלי החוש לא קבע את ההטרה המאיימת כעברה פלילית שבנידוד סנקציה של מאסר או קנס.

מאיימת שהגיעו אל לשכותיהם המשפטיות ומתוך היכרות עם החקיקה בארצות אחרות, למטב ירישיו, ארגונים אלה אוהאים גם לשפה העברית של התופעה.

נצחית נכנסת לקצוות מעמד האשה שמעו דיווחים על עדויות של קורבנות stalking לפני נדויות קונטרס במדינות שונות בארצות-הברית, כמו גם על מקרים דומים המוכרים לארגוני נשים בישראל, ובמיוחד לנעמ"ת וויצי"ת.

סעיף 1 לחוק למניעת הטרה מאיימת.

73

74

75

סעיף 2 (א) לחוק למניעת הטרה מאיימת. את נציגות החוק הפרטיות שהתמבשו לכלל חקיקה מגישו תכרות הנכנסת יעל דיין, ענת מאור, זהבה גלאון, סופה לנדבר ומרינה טולדורסקי. יוזמת החקיקה היצעה על-ידי ארנון נעמ"ת ועורכות-חוקי רפנת בוטמן ורליה עציון. עורכת-דין דלה איש-שילום ממשרד המשפטים שקדה על הניסוח המשפטי, ואני סיעתי (ביד) עורכת.

סעיף 2 (ב) לחוק למניעת הטרה מאיימת. 76

היא"ם". המדט מיציג גבר מסורתי, תוך הכנייתו בקורבן פתח ומשורר רהלים, את קורבן התטרה המדט מיציג כצד החוק מבין השניים, באשה יהרית, מטרת רגשות ואמונות, ומאשים אותה במרומה, תן כי "הופינה" את ההטרה בנזופעתה החזרת, המושכת תשומת לב, וכן כי סירבה להתחשב בגבר המאזהב בה ולהצניק לו מעט תשומת-לב. בתוך כך, המרט הפופולרי מאמן ומגנה במשתמע, ללא הודאה מפורשת, גם את תפיסת-העולם המכריכה בעולם המושמת על הודרת-כבוד.

חלק שלישי: עמדת החוק כלפי הטרה מאיימת וכבודו הסגולי של האדם

א. החוק למניעת הטרה מאיימת

בתחילת החקיקה נגד תופעת ה-stalking בארצות-הברית ניסו בתי-המשחקים להטות את לקולן של קורבנות ההתנגדות, לכבד את נקודת-מבטן, להתמקד בהן ובמצוקתן ולתובן את הנזופע הנדונה את משמעותיותה וחריפותה, מוזווית זו, שהיא בעיקרת של נשים. במדינות אמריקאיות רבות, הלכי חקיקה אלה התבססו על שימועים פורמליים שבמהלכם נשמעו עדויותיהן של קורבנות ההתנגדות.⁷⁷ שימועים אלה זכו ברוב המקיים כסיקור תקשורתי מקיף, שהביא את העדויות אל הציבור הרחב. עדויותיהן של נשים לפני ועדות של בתי-המשחקים, כמו גם ראיונות ציחובאיים מקיפים עם קורבנות stalking, אפשרו לציבור הרחב להציף אל תוך עולמן של קורבנות הנזופע, לחוש את חוויותיהן ולאמן את בקורות-מבטן.⁷⁸

בעקבות החקיקה האמריקאית המסיבית בתחום זה בראשית שנות השישים של המאה העשרים, משמעותו הוכחה הרווחת של המושג stalking היא מאר-ב-מצקב-סודף מסודר ומאיים הפולש לחיי הקורבן, צד עליה, סוגר, מבטל את גבולות פרטיותה, מנמשך לאין-קץ, מבודדה מעולם ומלאו ומטיל עליה אימת מוות מקפיאה, התנהגות זו מלווה בתחושת קוצה ובעלות קיצוניים של הרוחף כלפי קורבנו ובפנמויות על בייח-עולם תכורות ביניהם ועל עוצמתה העל-טבעית החזקה מן העולם כולו. נוכחותו האישינוסבית של ה"ציצי" מלישה ומשתקת את קורבנו, ופעמים רבות מתדרדרת להתנהגות לאלימות פריית. יש שהיא מובילה לציח.

באוקטובר 2001, עשר שנים לאחר הגדרתה של תופעת ה-stalking ותפלתה במסגרת המשפט האמריקאי, המחוקק הישראלי התבסס על עדויותיהם של ארגוני נשים שגם בישוראל קיימות נשים החובלות נזקים מעין אלה שתוארו לעיל. והנכסת חקיקה זוהק המביע עמדה שוללת ביחס לתוגמתויות שכונן בעברית "הטרה מאיימת".⁷⁹

לציתות החקיקה במדינות השונות בארצות-הברית והפניות לספרות מקצועית נוספת, ראו: 4: Kamir, supra note.

71 מקמת הבריים תוארו בתחקי הראשון של המאמר, בסעיף 7.

72 ארגוני הנשים נעמ"ת וויצי"ת יזמו את תעמ'ת-החוק במבטס על מקרים של טרה

לחוק הגנת הפרטיות רחבה במידה משמעותית מזו של חקיקה פלילית. האוסרים על *stalking* בארצות-הברית, ולכן לא היה צורך בחקיקה פלילית ספציפית שהונה על-ידי לצמצם את תיקי האיסור הקיים.

זאת ועוד, נוסף לחוק הגנת הפרטיות, ספר החוקים הישראלי מכיל, והייל גם בחקיקה שבה היצול הצעות החקיקה הפלילית, איסורים פליליים ספציפיים על איומים, שהוטו באיומים והסגת-גבול כדי לנבצ עברה,⁸² וכן על הטרדה באמצעות שימוש בטלפון.⁸³ החוק החדש למניעת הטרדה מינית,⁸⁴ משנת 1998, קבע אף הוא איסורים פליליים על התנהגויות שניתן לראות בהן, בניגוד מפורמט, והטרדת מיניות. ומכיוון שדובר במקרים של הטרדה מאיימת מותרשים בין בני-זוג בתווה או בעבר, רבים מהם נופלים למסגרת התוללת של סעיף 2 לחוק למניעת אלימות במשפחה, התשנ"א – 1991,⁸⁵ המהיר לכה-המשפט (על-פי רוב בית-משפט לענייני משפחה) להוציא יצי הגנה האוסר על אדם, בין השאר (בסעיף 2א(2)), להטרד את בן משפחתו בכל דרך וככל במקום.⁸⁶

דרישתם של ארגוני נשים בישראל מן הטרדה המוזקת להביע בכל-ראת עמדה ברורה, תקיפה וספציפית ברזס לתופעת הטרדה המאיימת נבעה מכך שהאיסור החדש מקביל בחוק הגנת הפרטיות, כמו גם יחד הטרדות המוזכרות, לא קושרו על-ידי רשויות החוק והמשפט הישראלי, ואף לא על-ידי תצורה חרתה, עם התנהגויות מוזקקות של

- (3) צילום אדם כשהוא כרוסות היחיד;
 - (4) פרסום תצלום של אדם ברבים כשהוא עולה הפרסום להשפילו או להזותו;
 - (5) הצתקת תמונה של מבוגר או כתב אחר של אדם לפרסום, או שימוש בתמונה, בלי רשות באת הנמנית או הכולב, והכל אם אין הכנה בעל ערך והיסטורי ולא עבר חמש עשרה שנים מהמועד בהנמנית;
 - (6) שימוש בשם אדם, בליבויו, בהתנהגות או בקולו, לשם רוווח;
 - (7) הפרה של זכות סודיות שנקבעה בדרך לגבי ענייני הפרטים של אדם;
 - (8) הפרה של זכות סודיות לגבי ענייני הפרטים של אדם, שנקבעה בהסכם מפורש או בהתאמה;
 - (9) שימוש בדיעה על ענייני הפרטים של אדם או מסירתה לאחר, שלא למטרות שלשמה נבמרת;
 - (10) פורסום או מסירתו של דבר שהושג בדרך פגיעה בפרטיות לפי פסקאות (1) עד (7) או (9);
 - (11) פורסום של ענין תנוצץ לצדעת חיייו האישיים של אדם, או למצב בריאותו, או להתנהגותו בטרשת החייו.
- ראו סעיפים 192, 428 ו-447 לחוק העונשין, התשל"ז-1977, ס"ח 864 (להלן: חוק העונשין).

83 סעיף 30 לחוק הבנק, התשמ"ב-1982, ס"ח 1060 (להלן: חוק הבנק), שנותנת "הטרדה", קובע כי "השתמש במימתקן בוק באופן שיש בו כדי לפגוע, להפחית, להטריד, ליצור תוריד או להזיג שלא כדין, דינו – מאסר שלוש שנים".

84 חוק למניעת הטרדה מינית, התשנ"ח-1998, ס"ח 1661.

85 ס"ח 1852 (להלן: חוק למניעת אלימות במשפחה).

86 צווי הגנה הם ליבי של החוק למניעת אלימות במשפחה, והחוק מכיל הסדרים בלויים רבים, בהן התחייבות לקבלת טיפול של בן המשפחה האלים, איסור נשיאת נשק וכיוצא בזה.

בשנים שקדמו לחקיקה, כאשר הועלו הצעות לאמץ את הגישה האמריקאית, הפלילית⁷⁷ גברו תדירות שאין במציאות המשפטית הישראלי בתחקיקה פלילית נגד הטרדה מאיימת, שכן הוראות חוק הגנת הפרטיות, התשמ"א-1981,⁷⁸ כבר מכילות בהרחבה תן עוללה אוזרות וכן איסור פלילי⁷⁹ הולכריס את רוב – אם לא את כל – ההתנהגויות שניתן לסווג כהטרדה מאיימת.⁸⁰ סעיף 2 לחוק, המגדיר מהי פגיעה אסורה בפרטיות, מכיל, בסעיף 2(1), את ההגדרה הרחבה "בילוש או התחזקות אחרי אדם, העלילים להטרדה, או הטרדה אחרי". יתר סעיפי-הקטנים של סעיף 2 מפרטים אף הם ההנהגויות אסורות שניתן ללכוד במסגרתן גילויים רבים של הטרדה מאיימת.⁸¹ התוללת של סעיף 2

הדרישה המפורשת ביותר לחקיקה פלילית נגד הטרדה מאיימת הושמעה על-ידי השרפת סביבה רוטלוי, שקבעה, בגופו של פסק-דין: "מלאכת המחקק לא הסתיימה שכן סעיפי חוק העונשין מתחזקים לקיימה של אלימות פיסית בלבד ולא להטרדה ולתעמרות נפשות המביעים עורר אובססיבי להמשיך ולשלוש באשה, גם לאחר אקט תפרדה או תגרושי תפורמלי. על מנת למנוע סוג כזה של הטרדה חוקק במדינת רבות בארצה, מה שמכונה *Stalking*, שלפיהם פעולה תעשית חוקק במדינת רבות אדם עקוב ומסריד אדם אחר באורח חרות באופן הנרום לנעקב לויזת במחיר, כאשר לחייו או לגופו, מחווה עבירה פלילית במקרים אלה בהמש"ש האמריקאים מפעילים מבוטן של יזאשה ומכוח וסבידי, שלפיו מה שלא יראה כאיום על חי האדם הממוצע או תסדי, יאיים על אשה, שהינות קרובן לאלמות חוזרות. [...] המליצה עשה, שהמחוקק הישראלי יעשה צעד אחר נוסף קדימה בהגנה על נכות נשים, שלא להיות הטרדות או מאיימות על-ידי בני זוגם ולשעבר, שכן פעמים רבות האיום הממועד על חייו, כבודן וחירותן, הוא קשה ומכביד מאלימות פיסית. במקרה שלפני התעמרות והתשפלות חי קשים יותר מהאלימות הפיסית, אולם לצורך גידת הדין לא אוכל להחשב ככך, שכן אין יסודות אלה מהווים חלק ממרכיבי העבירה לפי סעיף 382 (ב) לחוק העונשין, וממילא לא ניתן להשיג על הנאשם עונש חמור יותר מזה הנקוב בסעיף 379 לחוק העונשין".⁸² (ת"א 176/96 מדינת ישראל ב' שלמה ואשיר, חק"מ 97(2) 2764-2764).

דברי השרפת עמדו לנגד עיני הוועדה לקידום מעמד האישה ביינוגיה בהצעת-חוק למניעת הטרדה מאיימת, כשלצעמי, איני סבורה כי המקרה שלפניו בהצעת-חוק הורבית היה יכול לצאת נשבר בחוק פלילי האוסר על הטרדה מאיימת. ואיני שוארת, באותו מקרה היה המסע לפרסם, שבו היה מבוגר שישופי קוללה, ואת לאחר שהשד היציע התאשם בשעת לילה מאוחרת לבינת הורח ושותפיה, תפחיתה קוללה, במקום זה תכה גדר אותה למכוניתו והסיעה לפרסם, שבו היה מבוגר שישופי קוללה, ואת לאחר שהשד אותה, התעלה עם גבר באותו לילה. כמו כן, איים על חייה תוך ביצוע טקס המאוכר קורות, ורק לאחר שהתעלפה, ניסתה להימלט והתחננה על נפשה, החזירה לבינתה, לא לפני שהייתה ללב תספר במשפחה אורות תאירוע האלים. (ש"פ 2763). ההתנהגות המתוארת מביעה עבירה מהותית רבות ללא כל צורך בעבירה מיוחדת של הטרדה מאיימת.

- 77 ס"ח 1014 (להלן: חוק הגנת הפרטיות).
- 78 בסעיפים 4 ו-5, סעיף 5 קובע עונש מאסר של חמש שנים על עברה על הוראת סעיף (1); כמו גם סעיפי-קטנים נוספים אחרים.
- 79 זו היתה עמדתה של הוועדה ליוצן המשפטי להמשלה (ראו יחודית קרפ, וגם עמדתה, כאשר הובקשה על-ידי משרד המשפטים לחוותה).
- 80 נוסחו המליצה של הסעיף, שנותנתו "פגיעת בפרטיות לחוותה".
- 81 "פגיעת בפרטיות היא אמת מאלתי;
- (1) בילוש או התחזקות אחרי אדם, העלילים להטרדה מאיימת;
- (2) האונת והאסורה על פי חוק;

ארץ עד שנותיה (סעיף 6 לחוק), הפרדתו של צו מאפשרת למטורדת לתלותו במשטרה, ומצניקה למשטרה סמכות לצמצו את המטריד המפריע, את סביבתה ואת המשטרה להוות הסדר משפטי זה מוזמן את קורבן הטרדה מאיימת, את סביבתה ואת המשטרה להוות את התנהגותה הפוגעת, לכנותה בשם, לתבץ את תומרתה ולהשיג צו משפטי שיחייב את המטריד לתרוקן מן הפגיעה, צו כזה יכול להעמיד את המטריד על חפרת התנהגותו ועל עצמתם המתקפה של החוק ורשויות ביחס אליה, לעיתים רי בהפרה כזו להגביע מטריד ולתורעו, במקרים אחרים צו החקקה כזה יכול להצניק לנפגעת ולמשטרה זמן להכנת תביעה פלילית בגין פגיעה בפרטיות, על-פי חוק הגנת הפרטיות, או בגין הפרתה של אחת ההוראות האחרות שהזכרתי.

חשוב להזיג כי למרות הזקפן המצומצם של הוראות החוק למניעת הטרדה מאיימת, עצם קביעת העמדה הנורמטיבית השלילית כלפי הטרדה מאיימת מבטאת נכונות יוצאת דופן של המשפט להקשיב לקולן של נשים, להביט על העולם מבער לעיניהן ולהתייחס בכובד-ראש לחוויות חייהן.⁸⁷

אם אכן 80% מקורבנות הטרדה המאיימת הן נשים, אזי זו התנהגות שניתן להגדירה כפוגעת באופן מהותי בנשים. יתר על-כן, הטרדה מאיימת היא התנהגות הנחפסת כפוגענית, מטורנת ומאיימת בעיקר על-ידי נשים, בעוד שגברים רבים, גם אילו חוו אותה, היו מתיחסים לאימים - ומביעות מצד גברים קרובים של רצינות. כיוון שגברים נשויים חשופות יותר לפגיעות, רגישותן לאימים - ומביעות מצד גברים קרובים של רצינות. כיוון שגברים נשויים חשופות יותר גברים, וסוג כזה של התנהגות הוא בעל השלכות מרחיקות-לכת על תחושת הביטחון האישי שלהן.⁸⁹

87 חוק החשיב אנו סמוך "הטרדה מאיימת" כעברה פלילית. עם זאת חשוב לזכור כי החוק הושראול סביל כמה אסורים פליליים הולכים ברישום סוגים רבים של הטרדה מאיימת. ראו סעיפים 1, 2, ו-1 לחוק הגנת הפרטיות האסורים על הטרדות, לרבות בילוש והתחזקת; סעיפים 192, 428, ו-447 לחוק העונשין האסורים על איזומים, סחיטה באיומים והסתובבות; סעיף 30 לחוק תביק האוסר על שימוש בטלפון באופן שיש בו כדי לפגוע או לטרוד.

88 בפסקת זו ובאותה אחיה באה לידי ביטוי הקפדה-העולם הפמיניסטית הדיקלית, השוננת וה עשור נשים כי שיטות המשפט הקיימות, שכולן פטריארכליות ואדרוגנטיביות (אף אם בצורות שונות ובמידות שונות), בנויות באופן שאינן מאפשרות לראות או לשמוע נשים, את מצוקותיהן, את מבויבותן, את הפגיעות הקורדות בהן ואת צרכיהן. שיטות המשפט מאמצות את נקודת מבטן של גברים, שהם על-פי רוב מבצעי הטרדה הפגוריות שנשים הן קורבנותיהן. במובן זה, שיטות המשפט שה אצופא "גבריות", לפיהן תורת המשפט הפמיניסטית הדיקלית, ראו: C. MacKinnon *a Feminist Theory of the State* (Cambridge, 1989); C. MacKinnon *Unmodified* (Cambridge, 1987).

89 ומשפט (2002) פרק 1.
באופן פרודוקטיבי, חשיפתו של נשים לנפשה מורייפת את רגישותן כלפיה, אך בהרבעת גם מביאה אותן לקבלה בתשלמה פסיליסית של הדגל. כמו לגבי הטרדה מינית, נשים כה מודגלות בהטרדה מאיימת, שגם אם היא מרעית את תחושת הביטחון שלהן, חן מתקשת לחשוב שניתן להיאבק בה ולמנוע אותה, ומגובת עליה כמעט כעל גורל-גורל. השלמה זו, שניתן לדאוג בה וצנאז של מנונו חברתי של המנעת נשים על-ידי נטרול-יצירת של הפגיעות בהן, מקשה עליהן לפעול למנוע התופעה.

הטרדה מאיימת, ולכן לא הוחלו עליהן. מכיוון שכך, הנוחקים הקיימים, הרובים ותקופים ככל שהיו, לא הועילו במלחמה למנוע הטרדות, שנוצגות בצמיחת העידו כי שילול לאורך השנים בגילויים רבים שלה. החיזון מן השטח שהביאו עורכות-הדיון של נעמי'את אל המנסת להי שקיימ נזק בין האגסורים המשפטיים הקיימים לבין הקושי המסיים בטיפול בתופעת הטרדה מאיימת. במילים אחרות, משעמי פרגינטי-תרבותיים לא השכילו הרשויות לאכיפת החוק בישראל לזהות את הטרדה המאיימת ככזו ולהחיל עליה את הטרדים המשפטיים שניתן, היה ראי צריך להחיל.

יתר על-כן, בהיעדר מוחלט של מודעות ציבורית להטרדות, על גילוייה השונים, משמעותיותה הסכנות תסמונות בה, התנהגויות של הטרדה מאיימת היו שפוחות. רופן נתפסו, כפי שהתפסו מימים ימימה, כגילויים נוגעים ללב - או מוגזמים ואובססיביים - של אהבה רומנטית. נשים שסבלו מתנהגויות כאלה לא זיהו אותן כשייכות לקטגוריה מוגדרת, מסוכנת, והסובבים אותן הקלו ראש בדיחותיה לא הועילו להבהיר את התופעה, מספר מקרים שהתאיימו ברצח וזכו בהשיפה תקשורתית לא הועילו להבהיר את התופעה, תומרתה והיקפה. במצב עניינים זה, נוסחו מרחב, תל-אמפורט, של האסור הקביע בתוק הגנת הפרטיות לא הועילו להיעור תציבור ולהעמדתו על תומדת תביעה, כך קרה שתציבור הרחב לא דיצ להיעור בתוק לשם יזיהי התופעה, הבנתה והתייחסות אליה, והרשויות לא השכילו לפעול את החוק לשם הרעשה וענישה בגין הטרדה מאיימת.

יזומת התקיקה נוצרת על-כן בעיקר לצורכים יזוכיבים, לשם יצירה ותעללה של מודעות הן של הציבור הרחב והן של רשויות החוק. כוונת הייתה לנסח חוק ספציפי שיגביר מזה הטרדה מאיימת, ויקבע באופן הקונקרטי, תכדור ומפורש ביותר כי היא נתפסת על-ידי המחוקק והחוק כהתנהגות פסולה, מסוכנת, מזיקה ואסורה. מטרמת של ארגוני הנשים והמורות-תוכנס היתה להביא את קיומה של התופעה התבררת השלילית למודעות הציבור והרשויות המפוקדות על אכיפת החוק. תקוות הייתה שקיומו של חוק ספציפי שיכיל הגדרה מדויקת של ההתנהגות האסורה יעלה את התופעה על סדר-היום הציבורי, יעניק לה שם ויבהר לה זהות. כל אלה יאפשרו לתייחס אל התופעה ולתקור אותה ויפתחו את החלת לשיה ציבורי בסוגיה.

החוק נוצר, אס-כן, לזיות נוד לשינוי תכדודי מקיף בתכרת המופעה השלילית, וזהותה הבנתה והתמודדות עמה. הוא נוצר להמריץ ולעודד אורחים להכין בתופעות של הטרדה מאיימת, לעמוד על חומרותן, להתלונן עליהן, ובכך להפעיל את מטרבת המשפט, להבא לריי טיפול במטרידים ולמנוע התמשכות של הטרדות והתדרדרותן לאילמות תמורת יותר, התקוות היתה שעצם יצירתה של קטגוריה משפטית ברורה, שיהיה ניתן לשייך אליה בעצב המטרידה אשה, תזווה צעד משמעותי ראשון בתקלה עליה החליטה מן המלודות המטריות תכדוכה סביל שאין לו שם ולא תכרה, ותוא מאיים על-כן על עצם התייחסות העצמי ותפיסת השפיות שלה.

לאור כל האמור, המסדר שנקבע בחוק למניעת הטרדה מאיימת מאפשר לבידה המשפט, בתקנים הטרדה מאיימת, להוציא צו האוסר על המטריד להמשיך לחטריד את הנוסד. בניסבות תמורות בית-המשפט מוסמך גם להוציא צו האוסר על המטריד להימצא במרחק מוגדר כלשהו מן המטריד ו/או לשאת נשק (סעיפים 4 ו-5 לחוק). החוק קובע כי חוקפו של צו כזה לא יעלה על שישיה חודשים, אולם ניתן להאריך עד שנה, ובניסבות ומתוות

שאלה זו בחיובי. אמנם מלשנה של פגיעה פיזית אינו נימנה על רשימת המקרים המופיעת בסעיף 2(ב) לחוק, ואלם, כפי שצולח מתחוק, רשימה זו אינה מנורה. אני סבור כי אם מצעים שאינם מגיעים לכדי תקיפה עשוים, בנוסבות המתאימות, להיות זמורה מאיימת, קל וחומר שמעשה של תקיפה פיזית יכול, בנסיבות המתאמות, לענות אחר הגדרה זו. במקרה שלפנינו מדובר בסכסוך שבנים מבושר, ועל כן יש סוד סביב לזשכ כי המשיב ימשיך להטריד את המבקש באופן מאיים.⁹²

לכאורה אין פסול בתולתו של חוק מניעת הטרידה מאיימת על סיטואציה של סכסוך שבנים הפוגעת בשלוות חיי של אחד השבנים. אולם כפי שהשופט רומנוב מבין היטב, לא ולסודר מודעות ציבורית ביחס לסיפוס התנגדות, זה, איז החלטו על כל סיטואציה של אלוטות המתעוררת בהקשר של סכסוך מהמשך מרחיבה את התולתו ומטבלת את כוונתו לחות ולתגדיר טיפוס מסוים של התנגדות מטרידה ופוגעת.

מצנין שבאמצעות הגבולית הוטחה בקורת פמוניטטיית חריפה בחוקים האוסרים על stalkng על שנוקדו בנימה ניטולית מבתנה מגדירה, ולא תבהדו כי התופעה התברתית פוגעת, בראש ובראשונה, בנשים, וכי התטרידים המשפטיים נועדו, בראש ובראשונה, להילחם באלימות מוגדרית. המבקרות סכרו כי ויטוליות זו פגיעה בכוחם של החוקים להמורד עם לכ התופעה שלפניה נחקקו. כדי להגניע ממלכות דומה, יצא החוק השוראלי לאוויר העולם כשדברי ההסבר שלו מכריזים במפורש ובמפורט על הקשר המגדיר. גם שמה העברי של התופעה, כשמו של החוק, קושרים בין ההטרה המאיימת לבין ההטרה המניעה, המוכרת לצבור הישראלי על הקשריה המגדירים. אף שדברי החסבר לחוק נקראים על-ידי השופטים ומובנים להם היטב, דומה שאין בהם כדי להעיל לקישור מובהק בין החוק לבין תרגויו הקשה של התגיועות המגדירות שלפניו. נחוק⁹¹ מורכב יותר הוא האירוע שבניין מב. ג' מגד, 92 שבו בקשה אשה צו שיאסור את הכניסה הביתה על בן-זוגה הנשי לה, שהתנה באופן שפגע בשלוותה, הקשה עליה לנהל את חיי היומיום וגרם לה מרעקה של תדה ותחה מהמשיבים.⁹³ הבקשה לצו על-פי

91 בקורה מצטיינת נוספת בהקשרו של פסקדין זה היא מינה של מבקש תזווים על-פי תחוק. אם הם באדי, כמו באצות המרת, רוב הנשים הטולות מוטרה מאימת מטרדות על-ידי בני-זוג בהורה ובעד, ורוב הגברים מוטרדים על-ידי מברים או זרים, ייתכן מאור עשויים מטרדות שחמשו בחוק למניעת אלימות במשחה, ואילו החוק למניעת הטרה מאיימת ישמש בעיקר גבויים בסיטואציות כמו זו הנדונה בסכסוך הדיו המנואר. אם כי יתפתחו הדברים, המוכל בוויא מטרות המקוריות של החוק, והיא ישרת מטרות שונות.

92 תמיש (י"ט) 1894/02 (טרם פורסם), פסק-דין ביתן ביום 4.10.02 על-ידי השופט פיליפ מרכוס. אני מודה לצורך-דין בני דיון יחיא שהמציא לי עותק מפסק-דין.

93 "לדברי המבקשת, מיל כאשר נכנס המשיב לבתי, תחיל להתנהג בצורה גסה ונושית, הדבר בא לידי ביטוי באמרות משפלות, דרישות ומתוהת בקורת לגבי האוכל בבית, ישיבה עם תרגילים ונעליים על השולחן, אכילת פיצוחים בשכיל שאני אכנס, כך לגבי המבקשת בביתן במצמד צו אחר. לאתר מכן המשיב נכנס למיטה שלי, ואמר לאתר

באופן מסודר, שירות המלשפט של חברות פטריארכליות ואגודותבניטיות אינן יודעות לזרות פגיעות בנשים שאינן מאיימות על גברים, אינן מבטות את חומרתן, ולכן אינן מתייחסות אליהן. המלורה לחות, לשופע, להכיר ולהכיל לא רק שאינה מובנת מאלה, אלא היא חריגה ורואיה להתגות-לב. תכונות לקבות כי התנגדות הפוגעת בנשים מטבנת ערכי-יסוד השוים של החברה. כגון חירות ופרטיות, מהווה צעד נוסף, משמעותי ואף מהפכני, בכיוון של הפחתת המשפט לגביס ואימוץ השקפת-עולמי. לא בכדי נימו את החוק ארגוני נשים חוץ-פולמוטריים החרות-כנסת, וועדת הכנסת לקידום מעמד האשה עיבדה אותו לחקיקה.

ב מקל שלוש שנים: האם החוק מחולל את השינוי החברתי-הערכי המיוחל?

טרם תלך פרוק-זמן המאפשר בקינה רצינית של תקבלות החוק על-ידי הציבור, השפעתו והצלחתו, בשלב זה אין עדיין נתונים על היקף תופעת ההטרה המאיימת, היקף השירות בחוק ומדיניותם של בתי-המשפט בהוצאת הוראות החוק מן הכוח אל הפועל. בחינה בלתי-שיטתית של התקשורת הישראלית והשיתוף הציבורי אינה מניבה נתונים שיש בכוחם לגסס טיעון כי מטרותו החינוכית של החוק הוגשמה או נמצאת בשלבים ברוורים של תשלמה. על-אף תנחיות המשטרה, שהוצגו לעיל והגבירו, כך יש לקוות, את מטרותם של חלק מוכחות הממונים על אישפת חוק לתופעת ההטרה המאיימת ולסכנות השמנות בה, דומני שצירוף הלשוני העברי החדש טרם מצא את דרכו אל שפת היומיום בישראל. גם פסקי-הדין המפורטים שניתנו על-פי החוק אינם מציעים על שימוש תכוף בו או על תבנת הצבור ומערכת המשפט את ייחודו ותכליתו. יתר על-כן, הם מלמדים שחוק אינו משרת קודנות של הטרה מאיימת מוכרת, אלא מחלונגים שנמצעו מסוגים שונים של אלימות. לדוגמה, בעניינם של ניסים לוי ויוסף עמדי⁹⁰ התבקש צו על-פי החוק למניעת הטרה מאיימת על-ידי אדם שהותקף בפומבי על-ידי שכנו וחמש מחשורתו של אידוע אליה כתי. בעניינו כי החוק שהצו מתבקש על-פי חדש מאור, פנה השופט רומנוב אל דברי החסבר תלזווים להצעת החוק. יותר מהצעת החוק, "לאהוב ולהטריד עד מוות", וכי החוק נועד להמורד עם מעקב ומארוב המבצעים בשיטותיו, לרוב על-ידי בן-זוגה של אשה, מה לתמורת זה תרקע לחקיקתו של חוק מניעת הטרה מאיימת, החסס"ב-2001" שואל השופט, ועונה כהלכה: "מתוך ציון בתולדות החקיקה עולה כי מטרותו העיקריות של החוק היא לגמן על נשים מפני גברים המטרדים אותן בצורה אובססיבית". אף-על-פי-כן השופט מוסק בקלקלמן:

"ושאלה אותה יש לשאל במקרה שכפינו היא, האם מעשה התקפה שביצע כלפי המבקש הוא בגדר הטרה מאיימת כמשמעותו בחוק. אני סבור כי יש להשיב על

90 ב"ש"א (י"ט) 1548/03 ניסים לוי ג' יוסף עמדי (טרם פורסם), פסק-דין ביתן ביום 3.2.03 על-ידי השופט ארית רומנוב. אני מודה לצורך-דין בני דיון יחיא שהמציא לי עותק מפסק-דין.

"תקצומו מתחמה קולגית במודד הקבלה, תוך השמעת גידופים והשמעות ואילו המבקשת ריממה אותם, כל זאת בנוכחות עובדי המשרד ולקוחות ואף עורכי דין. המבקשת סוערת כי רק בהתערבות המשטרה יסולקו הפוגעים". מהמשרד, ביום 24.1.02 לטענת המבקשת, חודר המשיבים וביצעו המפורט לעיל, וכשארבו מחוץ לדלת הכניסה, בשפשוש את עי"ד ע. ש., בנה של המבקשת, נסעו כי המשיב 1 שאלו אם יש לו ילדים תוך סימן תנועה מאיים... ביום 20.3.02 י. התפרץ למשרדה של המבקשת, לפי סינתזה, ומשגורש משם, כלשונה, התייצב בחוץ המדרגות כשהוא מקדם את המבקשים בקומה המאוכלסת במשרדי עורכי דין ובמשרדים אחרים, בשלש שעות בידי וכו' השקט י. ש. ריממה אותי. כך גם במעצרים [א...הורים] שב י. ע. השלט לקומה המשרד, ביום ... התקבל פסק במשרד המבקשת וכשהוכנו עידי ש. ריממה והונחה אותנו ... לטענת המבקשת, בהמשך הפיצו המשיבים פלגיים עם טקסט דומה במיבת דואר בנויין המשרדים, ובמכוניות בתנוון המשרדים, בניין מגוריה ומגורי בנה וכן בתנבי פתח תקות. י. לא הסתפק באמור אלא תלה שלט בנג מכוניתו עם טקסט דומה, תוך שהוא מתנה את המכונית גם באזור מגוריה ומגורי בנה של המבקשת. מהתזכור שבפנינו נראה שאכן יציע י. את המיחס לו וכמפורט לעיל ..."

השושפט שגילר בווח ומנהח באורח סטריזן את לשון החוק החדש והן את דברי החסיב והכליל חתקוקה, והוא קובע, בצדק:
 "בראש ובראשונה נזקק החוק בכל הקשור לזהים בין בני משפחה, אולם המחקק לא מצא לנכון להגבילו אך ורק לחזום זה, אלא החוק כולל בחובו משרדה אדם בירי אחר, יחד האחר אשר יא... מעט שהמחקק לא הגביל את תחלתו למעמד זהים מוגדר זה או אחר, אין מקום לצמצם את תחלת החוק, הנם שיש לחתשב בהיסטוריה הקיקונו בפרישנותו."

השושפט קובע, בהתחשב בהיסטוריה של המקרה שקלפנו, כי יצטם החתבאוחו של המשיב בוח למבקשת מוגנת במטרת ההגנה המשפטית על חופש הביטוי. ליעומת זאת, בכל הקשור לכניסה למשרדה או לבייתה הוא מוצא כי יש חשש שהמשיב ישוב ופגע בשלוחת זויה, בהיסטוריה ובחידושה של המבקשת. משום כך השופט מוציא צו האוסר על המשיב לחטור את המבקשת בכל דרך וכל מקום; עם זאת אין הצו חל על פרסים, שילוט או חלוקת פליגיים במקומות שאינם סמוכים למשרדה ולמקום מגוריה של המבקשת.

תביעה שעודנה תלויה ועומדת לפני בית-המשפט לענייני משפחה בהוח-א"י⁹⁵ מצלה אך היבט מעניין וכלי-צפוי לגבי תחולה החוקי. החקשיר הוא הליכי גורושין וחלוקה וכיש על רקע של סכסוך משפחתי אולם וממושך בין בני-זוג. בתלונות קודמות למשטרה גבין אלימות תארת האשה את יחסי הזוג כך: "היא דאג לי ולכל מחטורי, אך הקפיד לבווח

95 תמיש (ת"א) 1940/03, לפני השופט פורדי. תודת לעורך-דין בני דון-יחיא על המצאת המסמכים.

תחוק למניעת חטורה מאיימת הוגשה על רקע של סכסוך מתמשך בין בני-זוג יחד עם בקשה להצי הגנה על-פי החוק למניעת אלימות במשפחה. וכך קבע השופט מרכוס:
 "גם אם במהלך שנות תישואין התנהג המשיב בדרך שאינה מהחשבת בהגשות ויצריה של המבקשת, כפי שהשתמע באופן ברור מדבריו המצוטטים בסעיף 6(a) ו-1(ה) לעיל, והתגלה המבקשת לכך, שוכנעתי שמעשי המשיב כלפי המבקשת, כפי שהוא על ידה וחלקם לא הוכחשו, עולים כדי התנהגות אשר אינה מאפשרת גיחה סביר תקין של הייה. מדובר בהעלמת תפיצים ותחצים לה למקום עבודה, השפלות, תלונות למשטרה, ופניה למשטרה כששכר האיש והאשה במיטה, הפגנת כוחנות והסיר התחשבות, והתבטאויות מזלזלות. כלומר, הוכח לתנת דעתי שפעל המשיב בדרך האמורה בסעיף 3(ג) לחוק למניעת אלימות."

[...]
 באותם מעשים פעל המשיב בהטרדה מאיימת, בכך שהוא פגע בשלוחת הייה ובפרשיותה של המבקשת, והנסיבות נותרות כסיס סביר להניח שהמשיב עלול לחזור על מעשים אלה, כאמור בסעיף 2(א) לחוק מניעת הטרדה ובסעיף 2(בא1) ו-1(ד) לחוק האמור."

ההתנהגות שהתמלוננה מתארת מכילה יסודות רבים שניתן להגדירם כמכוונים הטרדה מאיימת. עם זאת, כפי שפסק הדין מבהיר ומחיש חיטב, קשה להבחין בהגות אלה בין אלימות במשפחה לבין הטרדה מאיימת, ומבחינה משפטית - בין תחלתו של החוק למניעת אלימות במשפחה לבין תחלת החוק למניעת הטרדה מאיימת. מטרת החוק למניעת הטרדה מאיימת הינה לנסות להבחין בין שיטאציות מטיפות מסיים (stalking) לבין סוגי אלימות, התגבלות והטרדה אחרים. פסק-דינו של השופט מרכוס באירוע ממוחש את התפיסה בין הוראות החוק החדש ותוח האלימות במשפחה, הפיפה החותרת תחת כוונת המחקק להגדיר בעזרת החוק קטיגוריה מובנת של התנהגויות פסולות ולהציע תרופה ייחודית כנגד התנהגויות פוגעניות שחוקים אחרים אינם מהיחטים אליהן. אין ספק שאם וכאשר יצטברו תחלשות שיפוטיות מספיקות, יהיה על המחקק לשוב ולבחון אם הגדרות החוק והפטרונות המשפטיות שהוא מציע אכן משיגים להשגת תכליתו המוצהרת של החוק.

מציינת גם הכרעת הדין של השופט ישעיהו שגלר בהקשר שונה לחלוטין, בעניין שגיב נ. ידה,⁹⁴ באותו עניין הופיעו המשיבים כמשרדה של המבקשת, שהיא עורכת-דין, ולגורסתה הם - משומשים להשגת תכליתו המוצהרת של החוק.

94 ת"א (ת"א) 3532/02 פורסם, תחלטה גרתה ביום 12.8.02. אני מודה לעורך-דין בני דון-יחיא שהמציא לי עותק מפסק-הדין.

אין מרבית רחבי יבנה, הפסיקה, מצידה, מממטת את כוונתו הייחודית של החוק ואת משמעותו התוכנית.

ג. בקשר רחב יותר: ההגנה מפני הטדה מאימת וכבודו הטולי של האדם (dignity)

"כבוד האדם" שנקבע בחוק-יסודי: כבוד האדם והירותו כערך המרכזי של החברה הישראלית הוא סמכות המהות בין המושגים כבוד ואדם. עד כה התייחסתי לפן אחד של המושג "כבוד", שמשמעותו מגולמת במלה האנגלית honor, ואי מכה אותו "הדת-כבוד". הפן השני של הכבוד מוגלם במלה האנגלית dignity, ואי מכה אותו "כבוד טולי". אצינו בתמצית.

Dignity, "כבודו הטולי של האדם", הוא ערך ליברלי, מינימליסטי, מודרני (כמו מלחמת העולם השנייה), תקבול בסעיף הראשון של ההכרזה האוניוורסלית של וכויות האדם משנת 1948: "כל בני האדם נולדים חופשיים ושווים זה לזה בכבוד-אדם וכוונות". ערך "רוח" זה, שהוא תולדה של הוועות האזמות ביותר שבצעו בני-אדם אלה באלה בריסטוריה האנושית, הנו אוניוורסלי ומחולק, אך מסתפק במוצא, ומסרתי המוגנת המוכרת היא לקבוע "רצפה" התחנה להתנהגות בינאנושית. מישג זה אינו מוגדר או מוכרז בהכרח האדם ואף לא בספרות (משפיות ברובה) העוסקת בו. השמיע כערך הישגי-רוח זה הנו פונקציונלי, ורומה שיעמולתו המושגית, התיאורטית, אינה מוגנת המורדות ושיטתית. כך, למשל, dignity נתפס כ"שבעי" ומולי", אך בו-זמנית גם כבעל משמעות חברתית וסמלית: כעברה ראשונית בלתי-זוגנית לעצור וכערך שיש לשאוף אליו; כמחולק, אך גם כטוביטי ראשונית בלתי-זוגנית לפגיעה או הכחה, וגם כשכונתי: כטיבה בראשונית, אך גם כהוצאה של התנהגות אנושית. שאלות ביססיות ביותר אינן מושפלות ביסודיות ואין מוכרעות: האם התנהגותו (המוסרית) של אדם משפיעה על כבודו הטולי? האם ניתן לגוול מאדם את כבודו הטולי, או שמא זו תכונה אנושית בלתי-זוגנית לשלילה?

למרות העממות הצמקה במשמעות הכבוד הטולי, ניתן להצביע על נקודות זמיון אחדות ובייקר על נקודות שוני מהותיות ביני לבין חדרת-כבוד. אני מסכימה עם קביעתו של Pierre Bourdieu כי – "The ethos of honor is fundamentally opposed to a universal and formal morality which affirms the equality in dignity of all men and consequently the equality of their rights and duties."⁹⁶

במקביל להרדת-כבוד בהרבות של חדרת-כבוד, כבודו הטולי של האדם הוא תכונה נמצויה בלב קיומו וערכו האנושיים של כל פרט, וכדובון הוא גם ערך-יסודי המסדיר את עולם המושגים הערכי של תרבות המוניטית. בניגוד תריף להדרת-כבוד, הכבוד הטולי

96 P. Bourdieu "The Sentiment of Honour in Kabyle Society" *Honour and Shame: The Values of Mediterranean Society* (J.G. Penzance ed., London, 1965) 191, 228.

את הני על פי רצונותיו והעדיפותיו, כמו למשל אינו מוויקה אני שומעת, עם איזה אנשים אני בקשר, מה אני לובשת, לאן אני חולמת, מהי אני חוזרת,⁹⁶ הנבי, שהוא אופן שראלי מפורסם, טען כי לאחר שעזבה אותו כפומבי לשובת גבר אחר, צעיר יותר, ראשה מנסה לשתוס ממנו שירות אומנות רבות-ערך שאינו מניעות לה באמצעות תצקה משפיעת והכפשה תקשורתית.

ראשה רדשה זו על-פי החוק למניעת הטדה מאימת, שימצע את האומן, בין חשאי, מלחמת-תקשורת למיניהם על ספר שכתב ואשר בו היא מזהה את עצמה ואת אביה בדמותה. עוד היא בקישה שבת-המשפט יאסור על האומן לאוכר את האשה או מי ממקורבית בעברותיו, יעידותו, ראיונות, ספריים, מאמרים, הן במישרין והן בעקיפין ובכל דרך שרוא.

האם החוק למניעת הטדה מאימת נועד למנוע התייחסות אומנותית לאשה המרוגשה נרדפה באמצעות יעידותיו של כדונג שהיא טוענת כי הוא אלים והיא מנסה להתגרש ממנו? סיטואציה מסוימת זו שבה ומתוודה את הקשיים העולים מן התופעה בין סיטואציות שהחוק בא להסדיר ולמנוע אותן לבין סיטואציות המוסדרות על-ידי דיני המשפחה לסיגורם, לרבות אלה החלים על אלימות במשפחה וחלוקת רכוש. זאת ועוד, מקרה זה מחדד את ההתנגשות המוסטציאלית בין הוראות החוק למניעת הטדה מאימת לבין הערך של חופש ביטוי בכלל וחופש ביטוי אומנותי בפרט. המאבק הציבורי בהטדה המאיימת יצטרך להתמודד עם חופש הביטוי וערכים נוספים שיועלו ויוענו ללא ספק כנופצים מהחלתו של החוק החדש.⁹⁷

המשותף לכל המקרים שהוכרחי הוא שאין הם מתייחסים לאותם סיפוסים מוכרקים של הטדה מאימת אשר לשם הגדרתם, הכנייהם ומניעתם נחלק החוק. בכל המקרים המתוארים תבשקו בתי-המשפט להחיל את הוראות החוק על מקרים שיתכן כי הם נופלים בגדר נוסח סעיפי החוק, אך בורוא אינם בלב תכלית החקיקה. פסקי-הדין, לבן, אינם יכולים לקדם את תכליתו החינוכית המובהקת של החוק, וכך הוא שב ונבלע אל בינות חוקים אחרים המאכלסים את ספרי החוק; חוקים המשתייכים-פעולה, מכשאים ומשדרת את המון מאלי המקובל ואינם קוראים עליו תיגר.

משרתה המפורשת של החקיקה היתה לחייב את הציבור ואת משרכה המשפט להחיל את הודעת על תופעת הברתית קשה וכאובה של פגיעה בנישים על-ידי הטדה מאימת; תופעה המוכרשת על-ידי המרבית באמצעות תרסוריקה של אהבת-עולם ומגישת לאון-קין. החוק נועד לחשוף את חומרת התופעה, לעודד את החלונות גבוח ולהבהיר כיצד על המשכח לספל בה. המציאות מלמדת שהציבור לא תפנים את עצמת החוק וגם לא את מטעי-הלשון ששבע. קורבנות הטדה מאימת אינן מרבות לפנות לעזרת החוק, ותביעותיהן

96 מתוך ד' גבי "יצא בוילי מעריב 1.7.03.

97 "חופש הביטוי" הוא אחד הסרכים המרכזיים המועלה כנגד נסינות פמיליסיים למנו פגיעות בנישים ולכונן תגות משפיעות מפני פגיעות מברדיות. ההתייחסות האוטומטית להגנה על חופש הביטוי מהמינה את ההכרח כי חובנות חשיות ביטוי לפגיעות בנישים ממוניות, מצריקות ומייבות הגדרות מתודשות של גבולות תופש תביטוי בתורה המתקבת להגנה גם על גשתיה.

הערך "כבוד האדם", והיא נתפסת כמשיגת לוי. עם זאת אין ספק כי התנהגות מטיפוס המודרן מאיימת הינה פגיעה תמורה בתורתו של אדם לחירות: לחירות המנועה, לתבונה חזית, להתקשרות עם אחרים, לברווית ציטוט וכיצא באלה. החוק למנועת המודרן מאיימת מבשא ומבסס אפוא גם את מורכבותו של ערך החירות.

*

ניתוח פניו השונים של הכבוד מעלה כי התבונה הישראלית דווקא בתפוסות של חרות-כבוד. ניתוח הלך חקיקתו של חוקי-סוד: כבוד האדם וחירותו מעלה כי מהלך זה נוצר על-ידי יוזמיו לחק את מצמדו של הערך *diguid*, כבוד סגולי, בתבונה ובמשפט בישראל, ואת על-השטון מרכיזותה של מנשלות החדת-הכבוד. אולם החדת-כבוד וכבוד סגולי כרוכים זה בזה ללא הפרד. בשורה העברי-ביבלי, ולכן גם בסמיכות "כבוד האדם", שנקבעה בלב חוקי-היסוד. כבוד האדם של חוקי-היסוד הוא אס-יכן *diguid*, כבוד סגולי, ונושא בתוכו את משקפת-החוקים המנוגמת בתכלית של חרות-כבוד. כפילות פרוקוסלית זו תותרת תחת השתרותו המלאה של הערך *diguid*, כבוד סגולי, במשפט ובחברה בישראל¹⁰⁰.

הדיון המובנה באתר-עולם/הטרדה מאיימת הוא דיון במקרה פרטי, המגלים את המלה בין שני הערך הישראלי "כבוד האדם". המלה בין התפוסה התבוננית-התרבותית הרווחת בהם לאהבת-עולם לבין עמדת החוק כלפי הטרדה מאיימת היא ביטוי של המלה הרחב יותר בין תפוסת-עולם המושגת על החדת-כבוד לבין תפוסת-עולם המקישה את הכבוד הסגולי. ניתוח הריגוריקה של המלה בין המרכיב לבין החוק מדגים כיצד המלה הפנימי בין שני פניו של הכבוד הישראלי מתבטא בחזירה תחת נסיונו המוצהר של החוק להשליט את תפוסת-העולם המשמחת על הכבוד הסגולי. הקשר של תפוסת ה-*stalking*, אפרט.

אל התופעה התבוננית *stalking*, שמאמר זה דן בה, ניתן להתייחס (לפחות) בשני אופנים מובחנים. מתוך השקפת-עולם שערכיה המרכזיים הם כבודו הסגולי של האדם (*diguid*) וחירותו, תופעת ה-*stalking* מצטיירת כהטרדה מאיימת הפוגעת קשות הן בתרבותה של קורבן ההתנהגות והן בכבודה הסגולי. מתוך גישה ערכית זו, התנהגות מטיפוס *stalking* כוללת את הנפיעה בתודה מתבטבת של הציפייה לטובה הבאה, מנועת ממנה את האוטונומיה והשלטת בחייה של בן-אנוש ונאי להם ומצמצמת את ישותה ואנושית לוי של חיה ביצרות, מאוימת, הנאבקת על הישרדותה. אדם הנחנה בתנהגות מסוג *stalking* פוגע בחירותו וכבודו הסגולי של אחר, בין שזה גבר ובין שזו אשה, ועל-כן, במסגרת משקפת-עולם זו, יש להתייחס להתנהגותו כחומרה ולהגדירה כשליילית, פסולה ואף בלתי-חוקית.

מתוך מנשלות של החדת-כבוד, אובדן השליטה של גבר באשתו מהווה לא רק מהלומת קשה למצמדו כבעל וכחיות קייין, אלא חמור מכך, גם פגיעה קשה בתודת-כבודו. לתוצאה מורחבת של טענת זו ראו קמיר, לעיל הערת 39.

הינה אוניוורסלי וחל על כל אדם באשר הוא אדם, בכל מקום ובכל זמן, בלא תבדל מין או השתייכות מעמדית או קבוצתית. כדי לרכוש החדת-כבוד יש למסור בדישות התנהגותיות מדיקטיות, וכל פסיית מן הנורמה עלולה להבטיחה. הכבוד הסגולי הינו מולך; אין צורך לעשות דבר כדי "לכות" בו, ורק התנהגות קיצונית ביותר עלולה (אולי לפגיע בו, כבודו של פרט בתבונה החדת-כבוד מצריך השוואה עצמית מתמדת לאורם במסגרת "משוק סטום (פחות מאפס" תחרותי; כבודו הסגולי של פרט הינו תלוי בסובבים, אותן ואינו נמדד נכבד כבוד האדם שלהם: הוא "מצדד" בלתי-סוגבל שאינו מצדד תחרות. להבדיל מהחדת-כבוד, כבוד האדם של פרט אינו ניתן ל"כימות" ול"ניכום" על-ידי פרט אחר. אם ניתן בכלל לומר על "כימות" של כבוד סגולי, דומה שעל-פי הניתוח שיש על ערך זה, ככל שאדם חווה כבוד סגולי של זולתו ומדוממו, כך "גדלי" או מתחזק או מתעצם גם הכבוד הסגולי הכללי, ולכן גם הכבוד הסגולי של תפועל עצמו. מנשלות של החדת-כבוד מעוררת תוקפנות ומנועת על-ידי סולידריות אוניוורסלית, בינאישית, אכפתיות ואמפתיה מעוררת ללא גבולות. החדת-כבוד מקנה סטוס חברתי ויזקה אישית: היא מציבה איכוני גבוהים, אך גם מבטיחה השוואה גבוהה. כבוד סגולי אינו קשור בסטוס או ביקורת, אלא רק בהערכה אנושית בסיסית, שוויונית לכל. הוא אינו מבטיח משואה, אך גם מציב סיכונים. פגיעה בחרות-כבודו של פרט משילה עליו את החובה "לקנות" את הכתם שהוטל על החדת-כבודו על-ידי פועלת-הגמול; מתקפה על כבודו הסגולי של פרט היא פגיעה בתבונה האנושית בכללותה ואינה משילה על הפרט הנפגע כל חובה תגובלי. אם החדת-כבוד מנוגמת משחק של חברת גברים להחמים, הכבוד הסגולי הוא חלק ממשחק אוניוורסליטטי של עולם המנסה למנוע אלימות ולהבטיח הישרדות.

במסגרת השקפת-עולם של כבוד סגולי (*diguid*), לכל אדם, כלומר לכל גבר ולכל אשה, זכות מוקנית לא להיות נצורה, לא להיות מאוימת ולא לחוש נצורה, נדפעת או נשלטת על-ידי חולת. אף גבר או אשה אינם נכפים את נוכחותם על זולתם, לפעול בפרישותו, בהגדרתו העצמית, באורה החיים שבו. לצטון, בשליות חזית או בקשיירי תחרותיים, במסגרת השקפת-עולם זו, התנהגות מטיפוס *stalking* היא הטרדה מאיימת, מוזיקה ופסולה.

החוק הישראלי למניעת הטרדה מאיימת מבשא אס-יכן את השקפת-העולם המנורה מקדוד כבודו הסגולי של האדם, ומחל אותה על התופעה התבוננית של *stalking* החדרת התופעה התבוננית כהטרדה מאיימת (ולא כאהבת-עולם), תמכה בתוצאות השלייליות, הניסיון לתוך את נציבוי להקישר השאפה להגן על קורבנות וקוד בנותי בכות - כולם מבשאים, מבססים ומתקיים את מרכיזותו של הכבוד הסגולי בתבונה הישראלית ואת תפוסת-העולם שתוא כבוד בה.

זאת ועוד. חוקי-סוד: כבוד האדם וחירותו כורך את הערך של כבוד האדם עם ערך החירות. זכותו של כל אדם להגדרה עצמית, אוטונומיה והחשבות והחשבות באנושיותו תואמת את תפוסתו ככח-חורין לבור לו את דרכו בחייו.⁹⁹ חוכות לחירות לא נזמה בתשומת-לב כמו תפוסתו ככח-חורין לבור לו את דרכו בחייו.

99 לייזן בחוק למניעת הטרדה מאיימת בהקשר של חזירות נשים ראו קמיר, לעיל הערת 88, פרק 1.

חלק רביעי: טיפוס וסיום

שירי שמות עניים במחזיקים ומפליא את הפיסת-עולמו של גבר המבצע *stalking* את תחושת "חיים במוות" שהוא חווה, את הדיגשות והנאמנות שהוא מייחס לעצמו ואת "מקלות האהבה" שמבנה – כך הוא מאפיין – הוא סובל. הפיסת חוגיות שלו, שירי טיפולית ונצחית, מוצגת במחזור השירים כמעצמה אותו לתצות גבולות מספיקים של זמן ומקום, של חיים ומות, כדי להתאחד אחרת נצחית ומהלטה עם "יעיחתו", היא ואשה המזוהית רק לו. מפני וקיימו מרבית גורמי-דומנטי, דומטי וטרני, המעורר ושתאות, הזדהות ואהדה.

גישה רומנטית זו מאמצת לא רק את נקודת-מבט, אלא גם את פרישנותו העצמית ואת הפנטזיה שכמטרתה הגבר מכין ומצדיק את התנהגותו. היא מתמקדת באופן בלעדי בפרט המבצע *stalking* בלא להתחייט להקשר התברתי הרוחני שבו הוא פועל או למשמעויות הערכיות של התנהגותו.¹⁰¹ היא מתמקדת באורה הדינמי בעודתו של הגבר, בעולמו וביסוריו, תוך העלצמות מנקודת-מבטה של האשה.

שירי שמות עניים אינם מתייחסים מפורשות לתפיסת-העולם המשותפת על הדרך-כבוד של הגבר, אך נקודת-המבט שהם מאמצים מתיישבת וישוב עם תפיסת-עולם רווחת זו ומשלימה אותה.

צמדת החוקר לעוצמת זאת, מושתתת על כבודו הסגולי של האדם ועל גישה בקרורתית כלפי המבנים התברתיים הקיימים. במסגרת גישה זו, התנהגות מסוג *stalking* מהווה "הטרדה מאיימת", וזייתה במחוזות תופעה קשה ושלילית של אלמות גברים נגד נשים. קשיגוריה זו מכילה, בין השאר, התנהגויות המכוננות אינוס, רצח וקץ רומנטי" או יעל כבוד המשפחה", אלמות מבשפחה ונלווי-עיוות. כמו יחד סוגי האלמות נגד נשים, גם ההטרדה המאיימת אינה מהיבט "מהולה-נפש" של החוקפן, וכוריא אינה מביעה "אהבה רומנטית". עברות האלמות נגד נשים הן חלק בלתי-נפרד מהבנה תברתי-פטריוארכלית ואנדרוצנטרלית, אשר מבנה נשים כדרכים של גברים וכמשכן הדרת-כבודם, מעודד תפיסות גבריות קנאיות והוקפניות כלפי "נשותיהם" ואינו מרתיע מפני פגיעה בנשים.

המנונים העורבתיים שהחוקר התכוון להזמורוד צמם מלמודים כי ההטרדה המאיימת מביעה פעמים רבות הדרת נשישה או תגובה אובססיבית על פורדה, גבר המבצע הטרדה מאיימת תופס עצמו פעמים רבות כנפגע מהחלטה – ממשית, צפויה או בודיה על יריי – של אשה להפטר ממנו, להגדיר את עצמה ואת חייה כמנותק ממנו ולחיות חיים עצמאיים ותפשיים בלעדי. הוא מוגדש דחוי, נעזב, נבגד, וחס וחס מלאה ליהצמד אל האשה "שלו", לא להגדת לה לחיות את חייה בלעדי, לזעזע אותה על "בווגדנותה" ועל הכאב והמנונים העורבתיים שהחוקר התכוון להזמורוד צמם מלמודים כי ההטרדה המאיימת מביעה פעמים רבות הדרת נשישה או תגובה אובססיבית על פורדה, גבר המבצע הטרדה מאיימת תופס עצמו פעמים רבות כנפגע מהחלטה – ממשית, צפויה או בודיה על יריי – של אשה להפטר ממנו, להגדיר את עצמה ואת חייה כמנותק ממנו ולחיות חיים עצמאיים ותפשיים בלעדי. הוא מוגדש דחוי, נעזב, נבגד, וחס וחס מלאה ליהצמד אל האשה "שלו", לא להגדת לה לחיות את חייה בלעדי, לזעזע אותה על "בווגדנותה" ועל הכאב והמנונים העורבתיים שהחוקר התכוון להזמורוד צמם מלמודים כי ההטרדה המאיימת

101 בארת דומה, הגישה הפסיכיאטרית לטרדה מאיימת מקטלגת התנהגות מסוג זה כמחלת-נפש ומתעמקת בסטייה של הפרט תחוק מדום האגריות הנורמטיבי. ראו, למשל: L.E. Walker & J.R. Meloy "Stalking and Domestic Violence" *The Psychology of Stalking* (San Diego, CA, 1996) מקיפה על הגישה הפסיכיאטרית, ראו: Kamit, *supra* note 4, ch. 7.

קוד הדרת-הכבוד לא זו בלבד שהוא מתיר ל"בעל" להכבד את זכויותיו באשה שלו, ולכן לפקח על תנועותיה, להגבילן, לשלוט בהן ולמנוע התנהגות שאינה יאה, אלא אף מעודד ומחייב אותו לעשות כן. שומרה של הדרת-כבודו משילה על הגבר את חובת הכבוד להגן בכל מחיר על זכותו תבלעדיית לגישותה המינית של האשה שלו, להגשותיה, לתשומה-ליבה, לחייה (האשה מסרבת בתפסת, במסגרת זו, כבודנית ונשית הדרת-כבוד). מתוך תפיסת-עולם זו, התנהגות משפוס *stalking* המבוצעת על-ידי גבר במשורה לשמר את שליטתו באשה שלו, להבטיח את בלעדיית נגישותו אליה ולמנוע אפשרות שתשתדר מבצלחתו ותהיה לאיש אחר, יכולה להיחשב התנהגות הדרת-כבוד ראויה וגברית.

גרסמה הרומנטית של תפיסת-עולם זו צורבת את שליטתו של הגבר בחיי האשה שלו בצבעים של אהבה עזה כמוות. בורסתם הרומנטית, רכושנותו של הגבר ושיקולי הדרת-כבודו נהפכים לזריקות הריאות במשורה הווגית הנעלה, השקעה שאין לה גבולות והקשרה עצמית נוגעת ללב למען ההתאחדות הנצחית ששום כוח בעולם אינו יכול לה. כל אלה קונים לגבר תבונה, אהדה, השתתפות והמלה על "יסורי אהבתו ועל גורלו המר. ואשה מסרבית נתפסת, במסגרת זו, כאמגר שיש לגבור עליה, כעיוורת לחכמתה הרומנטית, כמי שאינה יודעת מה טוב לה, כמכשול בדרךה של האהבה וכאנוכית, המכאיבה לאהבה. התנהגות של *stalking* על-ידי גבר במשורה לממש בשליטת את מה שהוא תופס כקשר הרומנטי עם בת-זוגו יכולה להיחשב התנהגות רומנטית חיונית ונוגעת ללב.

בשירי שמות עניים של אלטרמן, ביחולה אהבה משיכון ג"ג ובמוצרי תרבות רבים נוספים, שיקולי הדרת-כבודו של הגבר האהב עד מוות אינם מקבלים ביטוי מילולי. האצטלה הרומנטית מרגישה את עצמות האהבה, את "יסוריה ואת כאבי השאול שור"אהבה" הסרבנית כופה על האהבה הדרת-הכבוד, המפכה חרישת מהמת לפני השטח ובין שורותיו, נותרת אילמת וסמויה מן השיין. היא בבוזנית המוכן מאליה שאין מפרשים אותה. התוצאה היא שהשקפה של הדרת-כבוד שולטת במוצרים התרבותיים, אך אחיזתה מוסווית תישב. הקורא והצופה (כמו גם הקוראת והצופה) מוזמנים להסתמך על המוכן מאליה התרבותי, כלומר לאמץ ולהפעיל את תפיסת הדרת-הכבוד, אך השקטטים מאפשרים להם לעשות זאת בלא כל מודעות או הודאה, בחסות הדרשות הרומנטיות המענינים. כך אחיזתה של הדרת-הכבוד מנוגעת על-ידי פעילות מאחורי הקלעים, הדחף מן השיין, הקול הוא קולה של הרומנטיקה; וזידיים העשיות במלאכת החברות (הסוציאליזציה) הן ירי הדרת-הכבוד; והענינים – מכוסות.

הכבוד הישראלי, ולכן גם "כבוד-הכבוד והן את הכבוד הסגולי. כסיוון שכן, לא המוכר לילא הבחן, הן את תרדת-הכבוד והן את הכבוד הסגולי. הכבוד הישראלי של התנהגות מטיפוס *stalking* הישראלי ואל תוק-היסוד מסוגלים להכריע בין הבנייה של התנהגות מטיפוס *stalking* כאהבת-עולם לבין הבנייה כהטרדה מאיימת. כפל פניו של הכבוד שנקבע על-ידי חוקר היסוד כעירד הבסיסי של החברה הישראליה משקף, משמר ומחזק את השייחית שהוצגה לאורך הדיון בין שתי ההפיסות המנוגדות ביחס למופעת ה" *stalking*."

מקודרת-מבט בקירורתי, כמו זו שהציעתי בדיון זה, הרומונטיציזם התרבותית של הטרידה מאיימת וכמו גם הפסיכיאטריזציה שלהם מקשה על זיהוי ההתנהגות כגילוי של אלימות של גברים נגד נשים, ולכן גם על התמודדות נכונה. היא מקשה על הקרבן לזכור את שעובר עליה, מאשימה את הקורבן בתגובות היסטוריות, בלתי-פרופורציוניות ואנוכיות, ומגדירה את החוויה ברדינות ואשמות.

ניתוח תרבותי בקירורתי יכול ללמד על היבטיה העמוקים של תופעת *stalking*, כמו גם על המתח בין צמדת חוקי, המושמת על כבוד הסגולי של האדם, כי מדובר ב'הטרדה מאיימת', לבין התבנית התרבותית-התרבותית השלטת, המושמת על הדרת-הכבוד הגברית ומחה את התופעה כ'רומונטיזם'. כרי לשמוע את זעקתו של איש העיט ולהבינה, על תעריכות התרבותיות המוקדרות על איכפת החוק להיעזר בהתבוננות הללי כדי לגבש אופני התמודדות יעילים של החוק והשקפת-עולמו עם התבניה התרבותית השלטת.

אולם אף אם יופעל החוק באורח המושכל ביותר, התמודדות של ממש עם תופעת ההטרדה מאיימת אינה יכולה להתמצות בהקניקה ואכיפתה, אלא היא מחייבת שינוי תרבותי עמוק הרבה יותר, מהפכני. הדרך הנרדפה למוצד תופעות של הטרדה מאיימת היא לשנות מן הסדר את תפיסת-עולמם של אותם גברים המאמינים שבשלוחם על אשה ושלוחם המוחלטת בה יכולות להיות מקור לכוח, להשפעות ולעידוד יצמתי במילים אחרות: כרי לעקור מן השורש הטרדה מאיימת יש להילחם בתפיסות-יסוד של השקפת-העולם התרבותית המונחית, על ערכי הדרת-הכבוד שלה.

לכאורה, חקיקת-יסודי כבוד האדם וחירותו, שנקבעו בלב שיטת המשפט הישראליית לפני צעור, נושא את דגל המהפכה האמורה. לכאורה, החוק מכריז כי התכונה הישראלית מוקצעת מכל וכל תפיסות כגון אלה שזוהיות עם גברים המבצעים הטרדה מאיימת נגד נשים. לכאורה, החוק מצהיר נגידות כי השקפת-העולם השלטת בתכונה הישראלית היא זו המכונה את בקודת-הבטחה של קורבן הטרדה המאיימת, זו אשר חשה כחיה ניצודה, ועומדת באופן נחרץ לצידה.

אולם "כבוד האדם" יצמתי, תקבוצ בלב חוק-היסודי, הינו ערך בעל פני גומם, שיש בו הן מהשקפת-עולמו של המטריד והן מנו של הקורבן. שגיית טכונות זו מקשה על נקיטת צמדת משפטית-יצרנית נחרצת כמו זה המתואר כאן בין השקפות-יעולם סותרות. תהליך התרבותי הנדרש הוא על-כך עמוק ומקף יותר מאשר התמודדות עם הטרדה מאיימת בלבד, ומהליך הנדרש הוא התמודדות גם עם משמעותו הערכית של חוק-היסודי.

בראשית הדברים הכהרתי שעיקר מטרתו במאמר זה היא לחשוף את שתי ההבניות הנבדלות של תופעת *stalking*, לחשוף את כפל פניו של הכבוד, ולקשר בין שתי הכפילות הללו. עור הצעיר שם כי עצם החשיפה הזאת היא, בעיני, עשייה של ממש, שיש בה כרי לקדם את הבנת התופעה של הטרדה מאיימת ואת הקשר בינה לבין המצווס המוכר על אובת-עולם, ולאפשר התחלה של עשייה ממשית שמטרתה לחתיר את הקשר הגורדי המוגי הזה. במה דברים אמורים? אני סבורה כי עיקר כוחו של התבניות התרבותיות המסורתיות וסדר אהיותו בנו נוצצים בקבלתן תכלית-ביקוריתת כמוכנות מאלהן, כשקופות וכניסורלייות מעורכים יתר על-כך, ותקוותו בתיי התרבות

ש"גרמה" לו ולכפות את עצמו עליה. גברים רבים המבצעים *stalking* מכירים כי זו "no one will – can't have you", ומרגישים זכאות למנוע מינשותיהם "חיים עצמאיים" או חיים משותפים עם אנשים אחרים, ¹⁰² גברים רבים המבצעים הטרדה מאיימת מבצעים גם עברות אלימות אחרות כלפי נשים, לרבות הכאה, אונס ותקיפה מילולית. על-פי השקפת-העולם שממנה צמח החוק, הטרדה מאיימת היא אם-כן תופעה תרבותית המשבאת קנאות ורכושנות גברית כלפי נשים, זו התנהגות שאינה מכירה בהוראתן של נשים להגדרה עצמית או בכוחן להימנע עצמי על-פי רצון הופשי, והיא מוכשלת צורך גברי לשלוט בנשים. זו התנהגות העומדת בסתירה מובהקת לקידשת כבודו הסגולי של כל אדם.

למרות צניעותו, החוק הישראלי החדש להניעת הטרדה מאיימת מניע את הניסוח המדויקת ביותר, למיטב הבנתי, שלשון החוק יכולה להמריד באמצעותה הטרדה מאיימת דברי המסבר המתלוצצים לחוק מבהירים הליט כיצד יש להבין ולהחיל את הוראות החוק לאור תכלית התקינה. ניתן לטעון כי התנהגות שהתקוק מניע אף היא תנהגת בסמכות המשפט הישראלי (המכיל, כאמור, איסורים פליליים רלוונטיים למכביר) ובהתחשב באפשרויות המוגבלות של החוק לזכות התנהגויות בעלות עוצמות רגשיות כה עזות.¹⁰³ אולם משמעותיותן של תוקי לזכות התנהגויות של התנהגויות שנתוק שולל, של התנהגות מדרשת מפניה ושל התנהגות העזה בין השקפת-עולמו של החוק לבין התבניה התרבותית של התנהגות הנדונה אינן מתבהרות עד שלא נחש בכשרו הסגור את זעקתו ה"רומונטיזם", מקפאת חום, של איש העיט, העז וקווא בתוך "אשתי אשתי". שורשי התנהגות ועצמאת, שהחוק אינו יכול ואינו נוסה לזכרם כרשת מלוחי המדרות המוריקות, מקופלים כולם בין שירי שמוח עניים. שרים אלה, ותוצרי הכוח דומים אחרים, הם המפעלים בקרב הצעיר הרחב ונוהגים בו את אותותיהם, הזיקים חוסר מספר החוקים, וייתכן מאוד שבהם נעוצה הסיבה התרבותית העמוקה לכך שער כה לא תגלה החוק לעורר את המודעות העצבנית שלה "חול: להושיע את מטפצ-הלשון המגורי את התנהגויות הנדונות כ"הטרדה מאיימת" (ולא כ"חזון רומנטיזם") ולהפיק בריבם את משמעות תופעה וסכנותיה.

102 גם גברים הנספלים לנשים שמעולם לא היה להם עמו קשר אישי, אינטימי ומשמעותי משפטיים אותו סוג של פניסיות כאילו קורבן הטרדה קשוד אליהם בקשר מפניי עמוק וחוק, כאילו חיה ותיי המטריד כרובים זה בזה ללא הפרד, כאילו סירובה "לשתף פעולה" עם המטריד הוא בגידת קשה, שנשעית בגלל חולשה או השפעת מוזקת חיצונית, וכאילו המטריד זכאי לאכף על קורבן הטרדה את נוכחותו הממדת בויהי. פנויות אלה מתועדות בהרחבה בספרות פסיכיאטרית העוסקת בתופעת *stalking*. למראי מקום מלינתו של ספרות זו, ראו: Kamir, *ibid*.

103 הניסוח האמריקאי הוכיח כי במקרים רבים שבהם המטריד נחש כרעתי לא להיפוח מקורבנו, שום צו אינו יכול לעצור אותו מלהמשיך לדרוך אותו בכל מחיר. האמצעים תיקוניי שונצאו יעילים במידת-מה הם צמודים אלקטרוניים המוצמדים לזרוע של המטריד ולזרוע של הקורבן, ומפעילים אותקה בתחנת המשטרה כאשר המטריד מקרב אל קורבנו יותר מן המותר. ועדת מכנסת שהכנה את החוק הישראלי למניעת הטרדה מאיימת לא סברה כי יש בכוחו אפילו לבחון ולשקול פתרונות כאלה שתעלתי אותם כאפשרות אפשרמלית על-סמך הניסוח האמריקאי.

ינתן זילך*

סתרות המשפט במשחק המולנטי - על אהבה, צדק ונידחות: צפייה בסרט האלמנה מסנט-פייר

א. מבוא ב. הפרוילוגיה ההתנדבת של האהבה ג. סדר אתי ודרכמורה לציוויליזציה ד. שמות וצבעים: הפרטי, המשפטי והמולנטי 1. שמות 2. צבעים ה. גאולת הנפש בעולם הזה ו. משפט והומסאפאזיקה הקשיחה של האני ז. שפת האהבה ושפת המשפט ח. ג'ז, ג'ז', בישראלי: כאשר דימויי המשפט בתרבות הפופולרית מופיעים בבתי-המשפט ט. שתי הערות לסיכום

"על כל פשעים תכסה אהבה"

משלי' י, יב

א. מבוא

מאמר זה עוסק ביתר שאת שבין אהבה למשפט במישוריים מטפוריים, פוליטיים, פסיכולוגיים ואתיים. הוא עושה זאת לא מתוך צמדה תיאורטית כללית, אלא מתוך פגישת בארטיפקט תרבותי: צפייה (ולתור דיוק צפיית מודבנת) בסרט האלמנה מסנט-פייר.¹ הצפייה הינה התמנות למבנה ולפרקסיס, לפענות ולפרשנות. לזמן-מה, היצירה נתפסת כמייצגת את התרבות כולה. דרכה אנו חוקרים את הקטגוריות של המצב האנושי: אהבה וזרות, צמציות ופומיות, דרמה ופשט, הדין שלהלן מתבונן בסרט תוך כדי התחקות אור הבכירות השונות של האהבה, שפונה, המטוס תקימי שלה והתנגויותיה הדרת-האסון במערכות נורמטיביות, במדינה ובמשפט.

מרגה בכיר, הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת חיפה, גרסה מוקדמת של מאמר זה הוצגה ב"2004, תודות המאליפה ג'זמיי סטולצנברג ולמשתתפים אחרים בדיון ובריאיונים מאיר-ייצניים שנמשכו אחריו. על הארות ותערות חשובות תודותי: נתונות לשלמה אלמוג, תודות גם לתלמידי שצפו בסרט ודנו בו עמי: בקורס and Language, Law, Literature בבית-הספר למשפטים של אוניברסיטת טורונטו, בקורס "המצב האנושי במבט הקולנועי" של התוכנית המשיינית של אוניברסיטת חיפה, בקורס "קולנוע ופילוסופיה" של האוניברסיטה הפתוחה בסניף ירושלים, ובאי התוכנית "משפט וקולנוע" המשותפת למחוז חיפה והצפון של לשכת עורכי-הדין לסימנס חיפה, שהתגבשה עם היו עונג מיוחד. הפרק האמפירי הינו חלק ממחקר שביצעו התאורה הישראלית לקרנות מחקר וחינוך.

1 (2000, France-Canada, P. Lacotte dir., "La Veuve de St. Pierre" (חלק): האלמנה מסנט-פייר).

מאציקה עליהן הילה של כבוד ומעניקה להן לויית-תן רומנטית אפילו במאה העשרים ואחת.

אני מאמינה כי עצם השיפוט של סוגים מסוימים של "אהבה עזה כמות" כמבטאים משמורים והמוקדם רומנטיציה של תפיסת-עולם המכשירה רכושנות ושתלנות גברית כלפי נשים לשם שמורה של חרות-כבוד גברית, מוציאה את הרוח ממלפשיהם של סוגי ה"אהבה" הללו, נוטלת מהם את הקסם המכשף ומציגה אותם ככלי ריק. מן הרגע שבו נחשפת התסדרה המאיימת שבתהנתנתו של איש העיט, התי-חמות, ההתנהגות מאבדת תרבה מעוצמתה ומן האחוזה שיש לה בהיינו, כשייחשפו הקצאות והאלמות שבסדרה המאיימת, יחלו רבים ללכת שבי אחר המצג של אהבת-עולם עזה כמות. כאשר המתנס תרומנה יחשף במסך המסתיר את פניה המכוערים של תובענות הדרת-הכבוד הגברית, קשה יהיה להוסיף להתפעם מן המיתוס הדומנטי בלב הולם ועיניים נוצצות, תחושות תהונאה ותאכזבה של מי שהסכימו להביט אל מעבר למסך הריטורי מוויסט את אחרתו בתם.

אני מאמינה כי תשיפה כונו של תופעות קונקרטיית כגון *stalking*, כשם שעשיתי במאמר זה, תורמת לחשיפת כפל פניו של הכבוד אשר בחוק-יסודי: כבוד האדם וחירותו. תשיפה כונו של תשניות הבסיסית הקבועה בלב עולמה הפרטי של החברה הישראלית עשויה לחיבל לשיח ציבורי נוקב, שיניב אולי, יום אחד, תובנות, מהלכים, מסקנות ושינויים. בתוך כך, החליף החשיפה של כפל פניו של הכבוד תורם מציוד לחשיפתן של תופעות קונקרטיית, תשיפה שיש כמותה להפקיע יותר ויותר מסקנים המשבר, המשקר והמסוכן של מיתוסים ומסכי-עשן.

בתוך כל אלה יהיה על כל אחת ואחד להתמודד, בכוחות עצמם, עם מציאת הדרך לשמר ולקיים בכל-זאת את האהבה העזה ליצירות התרבות שנחשפו כך. או אז נוכל לבחור להינות, ממקום אחר לגמרי, מקול החלם, הדרך, של יהודים ואנ, הזמר באוזנינו:

אם את פנים תהיי צוֹקֶת
פִּלְעֵי פִּמְסִיפּת מִרְעֵיךְ,
פִּעֵבֵר קִנְאָתִי שׁוֹתֶקֶת
וְתִפְסֵד וְאֶשְׁפֵּב עַל אֶבֶן.
...
לֹא לָה לָה לָה לָה לָה לָה לָה לָה לָה לָה לָה¹⁰⁴

104 שורות חיים מתוך 1 אלתרמן "יצונו עתק" ארבעים שירים של נתן אלתרמן (מחזורת 7, תשי"א), 8.